

OIKEUSPOLIITTISEN TUTKIMUSLAITOKSEN TUTKIMUSTIEDONANTOJA 68

National Research Institute of Legal Policy. Research Communications.
Rättspolitiska forskningsinstitutet. Forskningsmeddelanden.

Hertta Keisala

PARISUHDEVÄKIVALTA MONIAMMATILLISEN TYÖN KOHTEENA
Arviointitutkimus Espoon yhteistyöverkoston ja
Lyömättömän Linjan toiminnasta parisuhdeväkivallan lopettamiseksi

Helsinki 2006

ESIPUHE

Rikoksentorjuntaneuvoston Kansallisessa ohjelmassa väkivallan vähentämiseksi suositellaan verkostojen ja yhteistyömuotojen kehittämistä naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi. Yksi tällainen yhteistyömalli, Perheväkivalta rikosprosessissa, toimii Espoon poliisin, Espoon kihlakunnan syyttäjäosaston ja Lyömätön Linjan Espoossa -ohjelman välillä. Yhteistyömallin ympärille on Espoossa kehittynyt myös laajempi yhteistyöverkosto, johon kuuluu tällä hetkellä yli kaksikymmentä eri yhteistyötahoa.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on, kuten Rikoksentorjuntaneuvoston ohjelmaluonnoksessa edellytetään, arvioida väkivallan vähentämiseksi kehitetyn yhteistyöverkoston ja erityisesti väkivallan katkaisuohtelman toimintaa prosessina. Tutkimuksessa ei ole arvioitu Lyömättömän Linjan ohjelman vaikuttavuutta siihen osallistuneiden miesten käyttäytymiseen tulevaisuudessa. Tutkimuksen toisena tavoitteena on pohtia vapaaehtoiseen väkivaltaohjelmaan osallistumiseen ja valikoitumiseen liittyviä kysymyksiä, koska vain pieni osa väkivaltaa parisuhteessaan käyttäneistä miehistä päätyy väkivallan katkaisuohtelmaan. Lisäksi vain osa Lyömättömään Linjaan hakeutuneista miehistä suorittaa ohjelman loppuun saakka. Pääasiallisten tavoitteiden ohella pyrkimyksenä on ollut luoda pohjaa jatkotutkimukselle tuomalla esiin aihealuetta ympäröiviä kysymyksiä.

Tutkimuksen ohjaajana on toiminut erikoistutkija, dosentti Päivi Honkatukia. Hänen lisäkseen tutkimuksen ohjausryhmään kuuluivat tutkimusjohtaja Janne Kivivuori Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta, professori Johanna Niemi-Kiesiläinen Uumajan yliopistosta, erikoissuunnittelija Minna Piispa oikeusministeriön kriminaalipoliittiselta osastolta, erikoistutkija Markku Heiskanen Kriminaalipolitiikan instituutista (HEUNI) ja toiminnanjohtaja Sirkka Liisa Aaltio Espoon Turvakodista. Tutkimuksen viidennen luvun eli Lyömättömän Linjan asiakkaita koskevan osion on pääosin kirjoittanut tutkija Elina Castrén, joka on lisäksi avustanut tutkimusaineiston kokoamisessa ja kommentoinut tutkimuksen käsikirjoitusta. Arvokkaita kommentteja tutkimuksesta antoivat lisäksi johtaja Tapio Lappi-Seppälä Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta ja Lyömätön Linja Espoossa -ohjelman vastaava ohjaaja Jari Hautamäki. Tutkimuksen taitosta on huolehtinut osastosihteeri Eira Mykkänen. Lämmin kiitos teille kaikille.

Helsingissä 7. päivänä helmikuuta 2006

Hertta Keisala
tutkija

SISÄLLYS

1	TAUSTAA	1
1.1	Espoon yhteistyömalli	3
1.2	Lyömätön Linja	6
1.3	Miesten ohjelmat Suomessa	9
1.3.1	Yleistä	9
1.3.2	Ohjelmat	12
1.4	Tutkimuksen tavoitteet ja aineistot	16
2	AIEMPI VÄKIVALLAN KATKAISUOHJELMIA KÄSITTELEVÄ ARVIOINTITUTKIMUS	21
2.1	Ulkomainen arviointitutkimus	21
2.2	Kotimainen arviointitutkimus	24
3	YHTEISTYÖMALLIN ETENEMISEN MÄÄRÄLLINEN KUVAUS	29
3.1	Perheväkivallan käsittelyn tapahtumavirta Espoossa	29
3.2	Syyttäjän toiminta perheväkivaltatapauksissa	34
4	YHTEISTYÖMALLIN VIRANOMAISTEN NÄKEMYKSIÄ YHTEISTYÖSTÄ	39
5	LYÖMÄTTÖMÄN LINJAN ASIAKKAAT	47
6	LOPUKSI	69
6.1	Yhteenveto	69
6.2	Pohdintaa ja suosituksia	73
	LÄHTEET	79
	LIITE	83

1 TAUSTAA

Tässä tutkimuksessa on tavoitteena kuvata Espoossa käytössä olevaa yhteistyömallia, jolla pyritään ehkäisemään ja lopettamaan parisuhdeväkivaltaa. Yhteistyömalliin kuuluu Espoon poliisi, syyttäjäosasto, vuodesta 2003 lähtien turvakodin Naisten Apu -palvelu ja Lyömätön Linja Espoossa. Ydinjäsenten muodostaman yhteistyömallin ympärille on rakentunut laajempi yhteistyöverkosto, johon kuuluu 21 eri tahoja, jotka kohtaavat työssään väkivaltaa.¹ Laajemman yhteistyöverkoston tavoitteena on ollut luoda eri tahoille yhtenäisempi käsitys väkivaltailmiöstä sekä saada aikaan toimintamalleja ja ohjeistuksia väkivaltaa työssään kohtaaville toimijoille. Lisäksi tavoitteena on ollut tutustuttaa eri toimijat toisiinsa niin, että verkostotyö ja katkeamaton palveluketju olisi mahdollista väkivaltatyössä.

Tämän tutkimuksen kannalta keskeisin yhteistyömallin ja -verkoston jäsen on Lyömätön Linja Espoossa.² Lyömätön Linja Espoossa toteuttaa väkivaltaisesti käyttäytyneille miehille suunnattua väkivallan katkaisuohjelman. Ohjelmassa miehelle tarjotaan tukea, jonka avulla hän voi kehittää itselleen valmiuksia väkivallan lopettamiseen ja sen ennaltaehkäisemiseen. Espoossa toimivan Lyömättömän Linjan lisäksi Suomessa on toiminnassa myös muita ja muun tyyppisiä työmuotoja miesten väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamiseksi. Kaikkia kyseisiä ohjelmia ei tässä tutkimuksessa kuvailla³, vaan tarkoituksena on ollut muutamien eri tyyppisten ohjelmien esiin nostaminen väkivaltatyön erilaisten lähestymistapojen selvittämiseksi. Tavoitteena on suhteuttaa Lyömätön Linja Espoossa -toiminta ja ohjelman taustaideologia muuhun suomalaiseen väkivaltatyöhön.

Tutkimusaineistona on käytetty ensinnäkin Espoon kihlakunnan syyttäjäosastolta ja poliisilta kerättyjä aineistoja, joista käy ilmi perheväkivaltatapauksen eteneminen rikosprosessissa. Tutkimuksen Espoon Lyömätöntä Linjaa koskeva osuus perustuu Lyömättömän Linjan keräämiin asiakastietoihin ja asiakkaiden itsensä täyttämiin lomakkeisiin, joissa asiakkaat kertovat itse omasta väkivaltaisesta käytöksestään, elämäntilanteestaan ja odotuksistaan. Näiden aineistojen lisäksi tutkimusaineistoon sisältyy eri yhteistyötahojen edustajien, turvakodin naisasiakkaan ja Lyömättömän Linjan miesasiakkaiden haastatteluja.

¹ Ks. Yhteistyöverkoston jäsenet *liite 1*.

² Tästä lähtien tutkimuksessa käytettäessä pelkästään nimeä *Lyömätön Linja* tarkoitetaan nimenomaan Lyömätön Linja Espoossa -toimintaa. Myös muissa kaupungeissa on järjestetty saman nimisiä ohjelmia väkivaltaa käyttäneille miehille.

³ Tietoa eri tahojen järjestämisestä väkivallan katkaisuohjelmista tai yhteistyöverkostoista ei ole juurikaan koottu yhteen tietolähteeseen, vaan tieto ohjelmasta saattaa löytyä ainoastaan esimerkiksi kunnan, sosiaaliviranomaisten tai hoito-ohjelmaa ylläpitävän tahon kautta.

Tässä tutkimuksessa on käytetty termiä 'parisuhdeväkivalta' termin 'perheväkivalta' asemesta, koska 1) suurin osa perheväkivallasta on parisuhdeväkivaltaa, ja 2) tutkimuksen keskeisin tavoite on tarkkailla nimenomaan Espoon Lyömättömän Linjan parisuhdeväkivallan lopettamiseksi tekemää työtä. Espoon Lyömättömän Linjan pääasiallisia asiakkaita ovat juuri *parisuhdeväkivaltaan* syyllistyneet miehet. Termiä 'perheväkivalta' käytetään esiteltäessä Espoon poliisilta ja syyttäjältä kerättyyn tutkimusaineistoon perustuvia tapahtumavirtakuvauksia ja johtopäätöksiä. Kyseinen aineisto sisältää sekä parisuhdeväkivallaksi että muun tyyppiseksi perheväkivallaksi luokiteltavia tekoja.⁴ Parisuhdeväkivallalla tarkoitetaan avio- tai avoliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa elävien puolisoitten tai ko. suhteessa aikaisemmin olleiden puolisoitten toiselle tekemää väkivaltaa. Parisuhdeväkivallaksi on tässä tutkimuksessa luokiteltu myös seurustelusuhteen aikaiset väkivallanteot, vaikka käsitteen *seurustelusuhde* alle voi kuulua monia hyvinkin eri tyyppisiä parisuhteita ja elämäntilanteita.

Termillä 'perheväkivalta' on tarkoitettu parisuhdeväkivallan lisäksi esimerkiksi vanhempien lapsilleen, lapsien vanhemmilleen tai sisarusten toisilleen tekemää väkivaltaa.⁵ Termin katsotaan joskus viittaavan väkivalta-keskustelua aiemmin hallinneeseen konfliktiteoreettiseen, perhekeskeiseen näkemykseen, jonka mukaan perheväkivalta johtuu *perheen* sisäisestä vuorovaikutus- tai kommunikaatio-ongelmasta eikä väkivallantekijästä itseltään.⁶ Väkivallan nimeäminen perheväkivallaksi saattaa lisäksi konstruoida yksityisyyden piirissä tapahtuvan väkivallan perheen yksityisasiaksi, johon on vaikea tai ei saisi puuttua.⁷ Tässä tutkimuksessa termin *perheväkivalta* ei kuitenkaan ole tarkoitus heijastaa yhtä tai toista teoreettista lähtökohtaa, vaan sillä viitataan pari-, perhe- ja lähisuhteissa tapahtuvaan väkivaltaan. Perheväkivalta -termin ottaminen käyttöön yhdessä tutkimusosiossa on mahdollistanut rikosprosessia selvittävän tutkimusaineiston tehokkaan hyödyntämisen.

⁴ Aineisto pohjautuu poliisin *perheväkivallaksi* luokittelemiin rikosilmoituksiin.

⁵ Sekä 'perheväkivalta' että 'parisuhdeväkivalta' ovat sukupuolineutraaleja termejä, jotka eivät paljasta mitään väkivallan tekijästä tai sen uhrista. Useimmat tutkimukset kuitenkin kertovat, että yhdeksässä kymmenestä *parisuhdeväkivallaksi* luokiteltavasta tapahtumasta tekijä on mies ja uhri nainen. Niemi-Kiesiläinen (2004), 33.

⁶ Mm. Hearn on kritisoinut tätä perheväkivaltakäsitystä, koska perhekeskeinen näkemys ohjaa huomion pois siitä, *kuka tekee väkivaltaa kenelle*. Perhe itsessään ei ole väkivallantekijä. Hearnin mukaan parisuhteen ongelmiin tai dynamiikkaan keskittyminen on omiaan viemään niin akateemisen, populaarin kuin poliittisenkin keskustelun väärille raiteille. Hearn (1998), 28–29; Husso (2003), 42.

⁷ Niemi-Kiesiläinen (2004), 23.

1.1 Espoon yhteistyömalli

Espoossa aloitettiin vuonna 2001 kokeilu, jonka tavoitteena oli löytää uusia keinoja parisuhdeväkivallan katkaisemiseen ja ehkäisemiseen.⁸ Kokeiluun osallistuivat Espoon poliisi, Espoon kihlakunnan syyttäjäosasto ja Lyömättömän Linja Espoossa. Tarkoituksena oli aiempaa tehokkaammin vastuuttaa parisuhdeväkivallan tekijää tekemästään väkivallasta, torjua väkivaltaista käyttäytymistä ja selvittää, miten eri viranomaisten ja muiden tahojen välistä yhteistyötä voitaisiin kehittää väkivaltatapauksissa. Kokeilussa pyrittiin lisäksi selvittämään, olisiko lainsäädäntöä tarkoituksenmukaista kehittää siten, että parisuhdeväkivallan tekijä voitaisiin velvoittaa – rikosprosessin ohella – osallistumaan väkivallan katkaisuojelmaan.

Käytännössä viranomaisten ja palvelujärjestelmän välistä yhteistyötä tehostettiin ohjaamalla väkivallan tekijä Lyömättömään Linjaan, jossa hänet pyrittiin sitouttamaan väkivallan katkaisuojelmaan. Yhteistyökokeilun aikana poliisi ei ohjannut parisuhdeväkivaltatapauksia sovitteluun.

Sovittelu on Suomessa ollut pääosin kuntien sosiaalitoimen ylläpitämää⁹ toimintaa, jossa sovittelukurssin käyneet maallikot ja parisuhdeväkivallan osapuolet kokoontuvat yhteen keskustelemaan tapahtuneesta ja tapahtumien kulusta sekä teon sovittamisesta anteeksipyyntöillä ja/tai korvauksilla. Sovittelujärjestelmä kehittyi aikanaan vaihtoehdoksi rikosprosessille etupäässä sellaisiin tapauksiin, joissa oli kyse lievistä teoista tai iältään nuoresta rikoksentekijästä.

Päätökseen olla ohjaamatta parisuhdeväkivaltaa sovitteluun vaikuttivat etenkin seuraavat näkemykset:¹⁰ Ensinnäkin sovittelu ei ole tarkoituksenmukainen ratkaisu parisuhdeväkivallaksi luokiteltavissa rikoksissa.¹¹ Kokeilun yhtenä tavoitteena oli korostaa parisuhdeväkivallan tuomittavuutta ja rangaistavuutta, eikä sovittelun nähty edistävän näitä pyrkimyksiä. Parisuhdeväkivallan sovittelua on kritisoitu siitä, että *sovittelussa väkivallantekoa käsitellään tekijän ja uhrin välisenä (yksityisenä) ongelmana tai konflik-*

⁸ Yhteistyökokeilun tuloksista ks. Hautamäki ym. (2002).

⁹ Vuoden 2006 alussa voimaan tulleella lailla rikosasioiden sovittelusta (1015/2005) rikosasioiden sovittelu laajeni koko maahan. Aiemmin palvelua ei ollut saatavilla tasapuolisesti eri puolilla Suomea. Sovittelupalvelun järjestämisestä vastaavat lain mukaan lääninhallitukset, jotka tekevät sovittelupalvelun tarjoamista koskevat sopimukset kuntien tai muiden julkisten tai yksityisten palveluntuottajien kanssa. Sovittelupalveluiden tuottamisesta koituvat kulut korvataan valtion varoista.

¹⁰ Parisuhdeväkivaltaa on kuitenkin Espoossa sovitteltu yhteistyökokeilun aikana ja sovittellaan edelleen. Tapaukset toisin sanoen päätyvät sovitteluun muuten kuin poliisin ohjaamana.

¹¹ Poukka (2002), 28.

*tina eikä niinkään tekona, josta väkivaltaan syyllistynyt osapuoli yksin on vastuussa.*¹²

Toiseksi sovittelu on koettu parisuhdeväkivaltaan soveltumattomaksi, koska *lähtökohtana sovittelussa on osapuolten välinen tasa-arvo*. Tämä näkemys sivuuttaa sen tosiasian, että väkivaltaisessa parisuhteessa osapuolten käytettävissä olevat voimavarat eivät ole saman suuruiset eikä ”valta” tasaisesti jaettu. Fyysinen väkivalta nähdään jo itsessään toisen ihmisen alistamisena,¹³ minkä lisäksi siihen suurimmassa osassa tapauksista liittyy henkistä väkivaltaa, kuten nimittelyä, nöyryyttämistä, mustasukkaisuutta sekä ystävien ja sukulaisten tapaamisten rajoitusyrityksiä.¹⁴ Sovittelu nähdään tästä näkökulmasta toimimattomana, koska väkivaltaa kokeneen uhrin voimavarat tai rohkeus eivät välttämättä riitä hänen omien näkemystensä kertomiseen ja puolustamiseen – tai sovittelun läpikäymiseen lainkaan. Näin ollen tasapuolista vuoropuhelua on mahdotonta käydä.¹⁵ Vallan epätasapaino herättää epäilyksiä myös uhrin suostumuksesta sovitteluun. Suomalaisessa rikossovittelussa yhtenä periaatteena on, että osapuolet osallistuvat sovitteluun vain omasta vapaasta tahdostaan ja voivat halutessaan keskeyttää sen.¹⁶

Sovittelua yhtenä keinona puuttua parisuhdeväkivaltaan voidaan toisaalta puolustaa esimerkiksi sillä, että sovittelussa osapuolilla on paremmat mahdollisuudet vaikuttaa asiansa käsittelyyn kuin oikeudenkäynnissä.¹⁷ Sovittelu voidaan myös keskeyttää jommankumman osapuolen niin halutessa tai siinä tapauksessa, että sovittelijan ja osapuolten käsitykset sovittelun vapaaehtoisuudesta, tekijän vastuunotosta tai sovittelun edellytyksistä ovat keskenään erilaisia.¹⁸

¹² Niemi-Kiesiläinen (2004), 158.

¹³ Antikainen (1999), 194.

¹⁴ Heiskanen & Piispa (1998), 22.

¹⁵ Samoin on todettu käyvän myös esimerkiksi pariterapiassa, jossa uhrin eivät saa ääntään kuuluville, eivät tule ymmärretyiksi tai eivät voi väkivallan tekijän kuullen puhua rehellisesti väkivallasta tai omista tuntemuksistaan. Husso (2003), 310. Terapiassa saatetaan myös joskus keskittyä etsimään uhrille vaihtoehtoisia toimintatapoja, jotka eivät laukaise tekijän väkivaltaisuutta. Antikainen (1999), 201.

¹⁶ Kaikkeen rikosprosessiin ja/tai sovitteluun päätyneeseen parisuhdeväkivaltaan ei tietenkään välttämättä liity alisteista parisuhdetta, toistuvaa fyysistä väkivaltaa tai henkistä väkivaltaa. Joskus kyse saattaa olla yksittäisestä, satunnaisesta väkivaltatapauksesta parisuhteessa, joka voi olennaisesti hyötyä sovittelusta. Takala & Mielityinen (2001), 293. Toisaalta harvat poliisin tietoon tulleista väkivallanteoista ovat ensimmäisiä väkivaltatapauksia kyseisessä parisuhteessa.

¹⁷ Flinck & Iivari (2004), 33.

¹⁸ Flinck & Iivari (2004), 116.

Toimintamallin tausta-asiakirjoissa selvennetään suhdetta myös syyttämättä jättämiseen. Peruskantana tässä tuntuu olevan aikomus ”terävöittää” seuraamusikäntöä: ”Vastaisuudessa 1.1.2001 lukien, vaikka uhri olisikin pyytänyt, ettei syytettä nostettaisi, tullaan asia entistä useammin viemään käräjäoikeuden käsiteltäväksi, koska perheväkivaltarikosten jääminen syyttämättä voi loukata yleistä oikeustajuntaa.”¹⁹ Toisaalta todetaan myös, että ”jos kyse ei ole vakavammasta väkivallasta, syyttäjä voi tapauksesta riippuen odottaa tietoa väkivallankatkaisuohjelman suorittamisesta ennen syyteharkinnan tekemistä.”²⁰ Edelleen korostetaan, että ”parisuhdeväkivaltaa ei ole syytä liikaa nähdä ihmisten yksityisasiana, vaikka uhrinkin mielipiteelle on toki annettava oma merkityksensä syyteharkinnassa.”²¹ Tausta-asiakirjoissa esitetyn tulkinnan mukaan selvittävä ohjelma ei myöskään olisi ROL 1 luvun 8 §:ssä tarkoitettu sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpide, eikä ohjelmaan osallistuminen sellaisenaan voisi olla vaihtoehto rikoksesta muutoin tulevalle rangaistukselle.²² Toisaalta samalla korostetaan, että myös Suomessa olisi syytä käydä julkinen keskustelu siitä, olisiko meillä tarve miettiä mahdollisuuksia käyttää väkivallan katkaisuhjelmia rikosoikeudellisten rangaistusten vaihtoehtoina.²³

Näiden ohjelmaan sisältyvien kriminaalipoliittisten linjausten arviointi ei kuulu tämän tutkimuksen tehtäviin. Syyttämättä jättämisen osalta valtakunnalliset linjaukset sisältyvät valtakunnansyyttäjän vuonna 1995 antamiin pahoinpitelyrikoksia koskeviin ohjeisiin. Niiden mukaan rikoslain 21 luvun 17 §:ään otettu niin sanottu ”vakaan tahdon pykälä” oli saanut syyttämättä jättämisessä liian suuren painoarvon. Uusissa ohjeissa korostettiin syyttäjien velvollisuutta selvittää, onko asianomistaja esittänyt harkitun pyynnön syyttämättä jättämisestä nimenomaan omasta vakaasta tahdostaan – ilman minkäänlaista painostusta – ja tietoisena päätöksen oikeudellisista vaikutuksista. Lisäksi ohjeissa kehoitettiin suhteuttamaan asianomistajan vakaan tahdon merkitys rikoksen moitittavuuteen siten, että uhrin pyynnölle syyttämättä jättämisestä annettaisiin sitä vähemmän merkitystä, mitä vakavampi pahoinpitely on kyseessä. Eduskunta kumosi rikoslain 21 luvun 17 §:n vuonna 2004 (*L 30.7.2004/712*).

Toisena vaikuttimena Espoon yhteistyökokeilussa oli se, että suomalaisista perheessään väkivaltaisesti käyttäytyvistä miehistä vain hyvin pieni osa hakee apua. Nykyisen lainsäädännön puitteissa väkivallan tekijöitä ei myöskään voida velvoittaa sitoutumaan väkivallan katkaisuhjelmaan. Eri

¹⁹ Poukka (2002), 7.

²⁰ Poukka (2002), 7.

²¹ Poukka (2002), 8.

²² Poukka (2002), 9.

²³ Poukka (2002), 9.

viranomaisten ja palvelujärjestelmien välisen yhteistyön kehittämällä ja tiivistämällä pyrittiin tukemaan väkivallan tekijöiden ohjausta avun piiriin.

Neljä vuotta yhteistyökokeilun alkamisen jälkeen, maaliskuussa 2005 julkaistuissa Rikksentorjuntaneuvoston kansallisen väkivallan vähentämishjelman valmisteluun osallistuneen työryhmän suosituksissa ehdotetaan selvitettäväksi, voitaisiinko väkivallan katkaisuun tähtäävät ohjelmat liittää rikosseuraamusjärjestelmään. Tämän lisäksi työryhmä suosittelee selvitettävän, miten väkivallan tekijöiden motivaatiota ohjelmiin osallistumiseksi voitaisiin lisätä.²⁴

Espoossa vuonna 2001 alkaneen yhteistyökokeilun aikana viranomaisyhteistyö parisuhdeväkivaltatapauksissa vakiinnutti asemansa ja jatkuu edelleen. Joitain muutoksia on kuitenkin tapahtunut viranomaisten työssä yhteistyömallin ensimmäisten vuosien jälkeen. Esimerkiksi parisuhdeväkivaltatapauksia ei nykyisin ole keskitetty yhdelle syyttäjälle, vaan ne jakaantuvat useammalle Espoon kihlakunnansyyttäjälle. Parisuhdeväkivaltasioiden käsittelyä ei myöskään ole enää keskitetty käräjäoikeudessa samalle käräjapäivälle niin kuin oli käytäntönä yhteistyökokeilun aikana.

Espoon yhteistyömallin ydinjäsenten eli poliisin, syyttäjän, turvakodin ja Lyömättömän Linjan lisäksi laajempaan yhteistyöverkoston kuuluu yhteensä 17 muuta jäsentä. Verkoston kuuluu edustajia esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvolasta, perheneuvolasta, sosiaali- ja kriisipäivystyksestä, lastensuojelusta, Jorvin sairaalasta ja terveystieteiden keskukselta. Laajan yhteistyöverkoston myötä eri toimijat saavat tietoa toistensa toimintatavoista ja voivat kehittää omia työmenetelmiään ja -tapojaan.

1.2 Lyömätön Linja

Lyömätön Linja Espoossa on keskeisessä asemassa nykyisessä tutkimuksessa ensinnäkin siksi, että Lyömätön Linja oli mukana alkuperäisessä vuonna 2001 aloitetussa yhteistyökokeilussa ja on sen jälkeenkin toiminut yhteistyöverkoston aktiivisesti työn ylläpitämiseksi ja tavoitteiden saavuttamiseksi. Lyömättömän Linjan toimintaa tarkastellaan lisäksi siitä syystä, että sen rooli väkivallan katkaisuhjelman tarjoajana on ensiarvoisen tärkeä parisuhdeväkivallan lopettamisessa. Suomessa toimii myös muita väkivallan katkaisuhjelmia, joita kuvataan myöhemmin tässä tutki-

²⁴ Rikksentorjuntaneuvosto. *Naisiin kohdistuva väkivalta* -työryhmän tausta-aineistot ja suositukset, 71.

muksessa. Väkivaltatyön kuvauksen tarkoituksena on suhteuttaa Espoossa toimivan Lyömättömän Linjan toimintaa muihin suomalaisiin miesten ohjelmiin ja niiden taustaideologioihin.

Vuonna 1993 Naisten Apu Espoossa ry. perusti Lyömätön Linja -auttamisohjelman väkivaltaisesti parisuhteissaan käyttäytyneille miehille. Espoon Lyömättömässä Linjassa työskentelee nykyisin kolme kokopäiväistä työntekijää ja kolme sivutoimista ryhmänohjaajaa. Ohjelman pääasiallisena tavoitteena on vastuuttaa miehet käyttämästään väkivallasta ja saada heidät itse muuttamaan käyttäytymistään. Lisäksi ohjelmassa pyritään muuttamaan miesten asenteita niin, että he suhtautuisivat puolisoonsa ja lapsiinsa tasavertaisesti ja kunnioittavasti. Lyömätön Linja on saanut vaikutteita vastaavista ulkomaisista ohjelmista, kuten yhdysvaltalaisesta Duluthin mallista ja norjalaisesta *Alternativ til Vold* -ohjelmasta.

Duluthin 1980-luvun alusta lähtien kehitettyyn DAI-projektiin (*The Domestic Abuse Intervention Project*) kuuluu pahoinpitelijöiden hoito-ohjelmien lisäksi esimerkiksi naisuhrien ja lasten auttamistoimintaa, viranomaisyhteistyötä ja tietojärjestelmä. Projektin kolme pääperiaatetta ovat 1) uhrin turvallisuuden varmistaminen, 2) väkivallan tekijän vastuuttaminen ja 3) väkivaltaa suvaitsevan ilmapiirin muuttaminen viranomaistyössä ja yhteiskunnassa laajemminkin. Miesten ohjelman lähtökohtana on ollut, että *miesten käyttämä väkivalta on keino saavuttaa ja ylläpitää valtasema naiseen nähden*. Kasvatuksellisen ohjelman tavoitteena on muun muassa luentojen, keskustelujen ja ryhmätyöskentelyn avulla saada miehet lopettamaan väkivaltainen käyttäytymisensä. Lisäksi ohjelmassa pyritään siihen, että miehet tunnistaisivat valkankäyttönsä ja kontrolloimisensa ja harjoitusten kautta oppisivat väkivallattomia tapoja olla parisuhteessa.²⁵ Duluthin mallissa miesten osallistuminen ohjelmaan on osa pahoinpitelystä saatua ehdollista tuomiota.

Oslossa vuonna 1987 toimintansa aloittanut *Alternativ til Vold* -ohjelma (ATV) perustuu väkivaltaisten miesten vapaaehtoiseen osallistumiseen. Ensimmäisten tapaamisten jälkeen hoito-ohjelma jatkuu miesten yksilö- tai ryhmäterapiaistunnoilla, joita johtaa ATV:n psykologi tai toimintaterapeutti (*uttrykksterapeut*). ATV:n toimintaan kuuluu myös aihealueen opetusta ja tutkimusta sekä oma hoito-ohjelma väkivaltaisesti käyttäytyville nuorille. Lisäksi ATV aloitti vuonna 2001 tutkimusprojektin, jonka tavoitteena on löytää hyviä toimintatapoja perheessään väkivaltaa nähneiden ja kokeneiden lasten auttamiseksi.²⁶

²⁵ Rautava & Perttu (2001), 31–35.

²⁶ <http://www.alternativtilvold.no>

Parisuhdeväkivaltatapauksen tutkinnan aikana Espoon poliisi neuvoo väkivallasta epäillyn miehen Lyömättömään Linjaan ja antaa miehen suostumuksella hänen yhteystietonsa auttamisohjelman työntekijälle. Lisäksi osa miehistä ottaa yhteyttä Lyömättömään Linjaan oma-aloitteisesti. Ensimmäisen yhteydenoton jälkeen – tavallisesti Lyömättömän Linjan aloitteesta – mies kutsutaan *yksilötapaamiseen*, joita järjestetään säännöllisesti 3–5 kuukauden ajan. Tapaamisia järjestetään miehen sen hetkisen tilanteen edellyttämällä tiheydellä. Yksilötapaamisissa keskustellaan väkivallasta ja sen ylläpitämistä perheen kontrolli- ja valtasuhteista. Lisäksi tapaamisissa tarkastellaan yksittäisiä, tapahtuneita väkivaltatilanteita ja väkivallasta aiheutuvia seurauksia väkivallan uhrin, miehen itsensä sekä mahdollisten lasten näkökulmasta. Lähtökohtana keskusteluissa on, että miehen nähdään olevan vastuussa tekemistään valinnoista ja käyttämästään väkivallasta. Keskustelussa myös korostetaan miehen mahdollisuutta väkivallattomaan elämään.

Yksilötapaamisten yhteydessä Lyömätön Linja arvioi miehen mahdollisuuksia sitoutua ja osallistua koko Väkivallan katkaisu -ohjelmaan. *Arviointijakson* aikana tarkastellaan paitsi ohjelmasta saatavissa olevaa hyötyä myös miehen elämänhallintaa kokonaisuudessaan. Arviointiin kuuluvat muun muassa päihteiden (väärin)käytön sekä mahdollisten mielenterveyden ongelmien selvittäminen tarvittaessa muiden auttamistahojen avustuksella. Arvioinnin jälkeen mies joko ohjataan toiselle auttamistaholle, esimerkiksi päihdehoitoon, tai, jos mies edelleen haluaa jatkaa ohjelmassa, hän sitoutuu Väkivallan katkaisu -ohjelmaan kirjallisella sopimuksella.²⁷

Käytännössä osa miehistä on käynyt Lyömättömässä Linjassa ainoastaan yksilötapaamisissa, vaikka tavoitteena onkin, että kaikki osallistuisivat myös ryhmäohjelmaan. *Ryhmäohjelma* koostuu kaikkiaan 15 ryhmäkäynnistä kerran viikossa 1,5 tuntia kerrallaan. Toisin sanoen ryhmäohjelmajakso kestää mahdollisine taukoineen noin puoli vuotta. Kahden ohjaajan johdattiin ryhmiin osallistuu yhdellä kertaa enintään seitsemän ohjelman eri vaiheissa olevaa miestä. Työskentelyn tavoitteena on käydä läpi erilaisia väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä teemoja kuten henkistä, seksuaalista ja lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa, vastuun ottamista omasta käytöksestä, väkivallan seurauksia, lainsäädäntöä sekä väkivaltaa ilmiönä laa-

²⁷ Hautamäki (2005), 2. Myöhemmin käsiteltävässä Jyväskylän Vaihtoehto väkivallalle -ohjelmassa terapeutit tapaavat asiakkaan ennen ryhmätyöskentelyvaihetta niin sanotussa alkuhaastattelussa. Alkuhaastattelussa on tavoitteena selvittää, miten mies itse suhtautuu väkivaltaiseen käyttäytymiseensä. Jos mies edelleen pitää väkivaltaa ongelmattomana tai oikeutettuna eikä näytä ottavan minkäänlaista vastuuta käyttäytymisestään, hänen katsotaan toistaiseksi hyötyvän ryhmää enemmän yksilökeskusteluista. Holma ym. (2005), 38.

jemmin. Keskustelulla etsitään väkivallattomia vaihtoehtoja parisuhteessa ja perheessä toimimiseen.

Lyömättömän Linjan ryhmäohjelman aikana ja edelleen ryhmätyöskentelyn päättymisen jälkeen miestä tavataan yksilötapaamisissa niin kauan kuin se on tarpeellista. Työskentely pyritään päättämään rauhallisesti ja huomioon ottaen miehen yksilöllisen tilanteen.²⁸ Tapaamisissa arvioidaan työskentelyn etenemistä ja ohjelmasta saatua hyötyä miehen oman näkemys ja mahdollisesti miehen puolisolta saadun arvion pohjalta. Arvio miehen puolisolta pyydetään vain, mikäli puoliso voi täyttää arviointilomakkeen oman auttajatahonsa kanssa. Lisäksi on ehdottoman tärkeää, että arvioinnin tekeminen ei vaaranna puolison tai perheen lasten turvallisuutta.

Väkivallan katkaisuohtelman päättämisen yhteydessä miehen kanssa keskustellaan jatkosuunnitelmista. Mies voi tarvittaessa jatkaa auttamistoimissa tai osallistua pariterapiaan yhdessä puolisonsa kanssa. Puolen vuoden kuluttua tapaamisten päättämisestä mies osallistuu *seurantaan*. Seuranta toteutetaan miehen itsensä sekä mahdollisesti myös hänen puolisonsa täyttämän kirjallisen lomakkeen avulla. Lomakkeen täyttämistä varten mies kutsutaan tapaamiseen Lyömättömään Linjaan. Lyömättömän Linjan tarjoaman väkivallan katkaisuohtelman läpikäymiseen seurannat mukaan lukien kuluu keskimäärin noin puolitoista vuotta.

1.3 Miesten ohjelmat Suomessa

1.3.1 Yleistä

Väkivallan katkaisuohtelmien sisältö eli toisin sanoen se, kenen tulee auttaa ketä ja millä keinoin, perustuu ohjelmien taustaideologiaan. Tämä puolestaan juontuu väkivallan katkaisuohtelman perustaneiden tai sitä ylläpitävien henkilöiden ihmiskuvasta ja -käsityksestä. Ihmiskäsitys ohjaa auttajatahoja arvioimaan väkivallan tekijöiden avun tarvetta. Lisäksi ihmiskäsitys määrittää sitä, minkä tyyppisen muutoksen koetaan olevan mahdollinen ja minkälaiset tavoitteet työskentelylle näin ollen pitäisi asettaa.²⁹ Alla on tiivistetty suomalaisen väkivaltatyön kaksi pääasiallista lähestymistapaa, joista toinen lähestyy väkivaltaa vuorovaikutukseen liittyvänä ongelmana ja toinen vallan (väärin)käyttönä. Näiden ohella väkivaltaisen käyttäytymisen voidaan nähdä johtuvan vaikkapa aivotoiminnan häiriöstä, persoonallisuushäiriöstä, yhteiskunnallisista epäkohdista (esimerkiksi työttö-

²⁸ Ryhmävaiheen jälkeen yksilötapaamisissa käydään keskimäärin harvemmin kuin keran viikossa. (Tiedoksianto 12.10.2005, Jari Hautamäki.)

²⁹ Jolkkonen & Varjonen (2002), 35.

myys, sukupuolten epätasa-arvo tai väkivaltaviihde) tai muista tekijöistä kuten vaikkapa tekijän hallitsemattomasta alkoholinkäytöstä.

Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta suomalaisia väkivallan katkaisuhjelmia on vaikea sijoittaa johonkin tiettyyn, yhteen kategoriaan lähtökohtiensa ja työmenetelmiensä perusteella. Tämä voi johtua ensiksikin siitä, että leimautumista yksinomaan jonkin mainitun suuntauksen kannattajaksi pyritään välttämään. Tietoa eri auttamisohjelmien näkökulmista parisuhdeväkivallan syistä ei ole juurikaan löytyvillä. Tiedon puute ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että ohjelman taustaideologia haluttaisiin jättää paljastamatta. Kyse voi olla esimerkiksi siitä, että auttamisohjelman eri tahoilla tai työntekijöillä on erilaisia, epäyhteneväisiä näkemyksiä väkivallan syistä, realistisista tavoitteista tai väkivallan katkaisemiseksi vaadittavista toimenpiteistä. Näin ollen auttamisohjelmaa ei voida luonnehtia jonkin tietyn ideologisen väkivalta- tai ihmisenäkemyksen edustajaksi.

Suomalaisessa väkivaltakeskustelussa voidaan erottaa kaksi keskeisintä puhetapaa. Aina 1990-luvun puoliväliin saakka väkivaltakeskustelua hallinnut *vuorovaikutusta* korostava malli näkee väkivallan oireena perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen häiriintymisestä. Vuorovaikutusmallin näkökulmasta häiriön syynä voi olla esimerkiksi vakava kommunikaatio-ongelma. Perhedynaaminen teoria keskittyy väkivallan molemminpuolisuuteen ja parisuhteen kummankin osapuolen vastuuseen väkivallan lopettamisesta. Vuorovaikutuksen tarkastelemiseen keskittyvää ajattelutapaa on kritisoitu kuitenkin siitä, että vastuun jakamista korostavissa puheissa nainen saatetaan nähdä aktiivisena väkivaltatilanteiden tuottajana, joka ahdistaa miehen nurkkaan – eikä miehelle jää muuta keinoa kuin käyttää väkivaltaa.³⁰ Perhedynaamiseen teoriaan pohjautuvat väkivallan katkaisuhjelmat painottavat *perheen* hoitamista keskustelujen ja perheneuvonnan kautta. Keskeinen osa monissa vuorovaikutusideologiaan perustuvissa auttamisohjelmissa onkin väkivallan tekijän ja uhrin tapaaminen yhteisissä paritapaamisissa.³¹

Väkivallan osapuolten, tekijän ja uhrin, välisen kommunikaation tai vuorovaikutuksen häiriöiden ottaminen huomioon yhtenä mahdollisena väkivallan taustatekijänä on tärkeää ja saattaa todellisesta tilanteesta riippuen olla hyvinkin merkittävää tekijän väkivaltaisen käyttäytymisen lo-

³⁰ Kapanen (2005), 73; Jolkkonen & Varjonen (2002), 18–19.

³¹ Perhedynaamisesta ajattelutavasta kehittynyt niin sanottu perhesysteeminen teoria puolestaan korostaa väkivallan molempien osapuolten henkilökohtaista patologiaa: ahdistusta, taustaa tai käyttäytymishäiriöitä. Jotkut perhesysteemisen näkemyksen omaksuneet miestenohjelmat painottavat nimenomaan miehen taustaa, esimerkiksi lapsuudesta lähtevää kommunikaatio-ongelmaa ja siitä johtuvaa väkivaltaisuutta. Syyt väkivaltaan ovat syvällä miehen taustassa, ja niitä pyritään hoitamaan terapialla. Niemi-Kiesiläinen (2004), 53–56.

pettamiseksi. Itsessään relevantteja ja hyödyllisiä väkivallan osapuolten vuorovaikutukseen liittyviä selitysmalleja on kuitenkin otettu väkivaltakeskustelussa käyttöön myös väkivaltaa selittelevissä tai vähättelevissä puheenvuoroissa. Näille puhetoivoille on tyypillistä muun muassa (itse fyysiseen väkivaltaan syyllistymättömän) uhrin käyttämän henkisen tai verbaalisen väkivallan korostaminen ja uhrin toiminnan näkeminen provokaationa³² tai rinnastaminen ”aggressiivisena käyttäytymistapana” fyysiseen väkivaltaan.³³ Kommunikaation häiriöiden syihin tai väkivallan uhrin toimintaan keskittyviä puhetapoja tulee esiin muun muassa parisuhdeväkivaltaan syyllistyneiden miesten puheissa, joissa tuotetaan kuvaa provosoi- vasta ja ärsyttävästä naisesta, joka omalla käytöksellään ajaa miehen käyttämään väkivaltaa.

Vuorovaikutusta ja kommunikaatiota painottavan mallin rinnalle on väkivaltakeskustelussa noussut *vallankäyttöä* korostava ajattelutapa, jossa väkivaltaa tarkastellaan ensisijaisesti vallankäyttönä, toisin sanoen parisuhteen toisen osapuolen hallitsemisen ja kontrolloinnin keinona.³⁴ Vallankäyttöön keskittyvään ajattelutapaan sisältyy väkivallan näkeminen instrumentaalisenä sekä käsitys väkivallan toistumisesta ja asteittaisesta pahenemisesta. Väkivaltaan ja vallankäyttöön kytkeytyvän oppimisteoreettisen näkemyksen mukaan väkivaltaisen käyttäytymisen malli vahvistuu ajan myötä, kun väkivallan tekijä huomaa saavuttavansa teoillaan tiettyjä päämääriä.³⁵ Olennaista vallankäyttöön keskittyvässä ajattelutavassa on parisuhdeväkivallan tarkasteleminen ennen kaikkea *rikoksena*, johon ei löydy oikeutusta ja josta tekijä yksin on vastuussa. Tämä on omaksuttu lähtökohdaksi Espoon Lyömättömän Linjan väkivallan katkaisuohtelmassa ja myös osassa muita suomalaisia miesten ohjelmia, joissa ensisijaisena tavoitteena on saada väkivallan tekijä ottamaan vastuu omasta käyttäytymisestään.³⁶

Suomessa miesten osallistuminen väkivallan katkaisuohtelmiin ja muihin auttamisohjelmiin perustuu vapaaehtoisuuteen. Tutkimukset osoittavat, että väkivaltaisesti käyttäytyvistä miehistä vain pieni osa hakee apua käyttäytymisensä vuoksi, ja silloinkin apua haetaan pääasiassa muualta kuin varsinaisista väkivallan katkaisuohtelmista. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa

³² Niemi-Kiesiläinen (2004), 66–67.

³³ Vihamielisyys, aggressiivisuus, valta ja väkivalta ovat, kuten Nousiainen ja Pylkkänen huomauttavat, ”yhdellä jatkumolla”, mutta rikosoikeudellisesti ajateltuna niiden välillä on olennaisia eroja. Nousiainen & Pylkkänen (2001), 169.

³⁴ Niemi-Kiesiläinen (2004), 68–69.

³⁵ Furman & Ahola (1992), 305.

³⁶ Erään määritelmän mukaan vastuun ottamisella tarkoitetaan sitä, että ”tekijä tajuaa teon vaarallisuuden, on tietoinen teon tuhoisista psykologisista vaikutuksista, katu tekoa, on halukas sovittamaan ja on valmis toimimaan aktiivisesti väkivallan uusiutumisen estämiseksi.” Furman & Ahola (1992), 307.

käsittelevässä kyselytutkimuksessa naisten kertoman mukaan väkivaltaisesti käyttäytyvistä miehistä noin kuusi prosenttia (n=84) oli hakenut apua väkivaltaisuuteensa. Ensisijaisesti miehet olivat hakeneet apua terveyskeskuksesta (30 %), a-klinikalta (29 %), mielenterveystoimistosta (28 %) tai perheneuvolasta (24 %). Vain neljä prosenttia miehistä oli osallistunut miesten väkivallan keskusteluryhmiin.³⁷

Monet miehistä hakeutuvat erilaisiin auttamistahoihin yhdessä puolisonsa kanssa – mahdollisesti tilanteessa, jossa parisuhteen jatkuvuus riippuu hakeutumisesta avun piiriin. Miehet ovat taipuvaisia vähättelemään väkivallan käyttöönsä ja pyrkivät oikeuttamaan käyttäytymistään tai siirtämään vastuun teoistaan itsensä ulkopuolelle. Nyqvist nimittää miesten suhtautumista väkivaltaiseen käytökseensä *ambivalentiksi*.³⁸ Miehet tulevat auttamisjärjestelmän piiriin paitsi puolisonsa ehdotuksesta ja varmistaakseen parisuhteen jatkumisen myös esimerkiksi viranomaistahojen kautta. Poliisi voikin olla keskeinen taho, jonka kautta mies päätyy väkivallan katkaisuhjelmaan. Toisin sanoen näyttää siltä, että miehet tunnistavat väkivaltaisuutensa vasta, kun väkivaltaisuus aiheuttaa sosiaalisia tai oikeudellisia seurauksia.³⁹

1.3.2 Ohjelmat

Suomessa toteutettavat väkivallan katkaisuhjelmat ovat nykyisin pääasiassa erilaisten järjestöjen tuottamia.⁴⁰ Seuraavaksi esitellään keskeisiä Suomessa järjestettyjä miesten ohjelmia, jotka on mainittu myös Rikoksantorjuntaneuvoston kansallisessa väkivallan vähentämishjelmassa.⁴¹ Ohjelmia ei ole jaoteltu eri kategorioihin väkivaltaa koskevien vuorovaikutusta tai vallankäyttöä korostavien puhe- tai ajattelutapojen mukaisesti, vaikka osa ohjelmista tukeekin muita selvemmin yhtä tai toista ajattelumallia. Lyömätön Linja Espoossa on esimerkki ohjelmasta, jossa väkivaltaa käsitellään miehen vallankäyttönä, ja mies pyritään saamaan ottamaan vastuu omasta käyttäytymisestään. Väkivallan katkaisuhjelmien kategorisoimista mainittuihin kahteen luokkaan hankaloittaa muun muassa se, että suhtautuminen väkivaltaan joko vuorovaikutusongelmana tai vallankäyttö-

³⁷ Heiskanen & Piispa (1998), 31–32.

³⁸ Nyqvist (2001), 197.

³⁹ Nyqvist (2001), 199–201.

⁴⁰ Erilaiset miesten ohjelmat kuvataan Rikoksantorjuntaneuvoston kokoamassa aineistossa ”Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen”, joka on osa Rikoksantorjuntaneuvoston kansallista ohjelmaa väkivallan vähentämiseksi.

⁴¹ Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Työryhmän tausta-aineistot ja suositukset. (2005)

nä saattaa yhden ohjelman sisälläkin vaihdella työntekijästä riippuen. Lisäksi eräät auttamistahot, kuten kriisi- ja traumatyöhön keskittynyt Tampereen Lyömätön Linja, tarjoavat muuta kuin varsinaista ohjelmamuotoista apua eivätkä sovellu luontevasti kumpaankaan mainituista kategorioista.⁴²

Ensi- ja turvakotien liitto järjestää auttamisohjelmia väkivaltaisesti käyttäytyville miehille integroidusti yhdessä naisten ja lasten auttamiseksi tehtävän työn kanssa. *Ensi- ja turvakotien liiton* organisoimaa miestyötä (*Jussi-työtä*) tehdään kaikkiaan 13 paikkakunnalla.⁴³ Työn keskeisenä periaatteena on väkivallan kohteeksi joutuneen naisen turvallisuuden varmistaminen. Näin ollen kriisiapu ja sitä seuraavat toimenpiteet järjestetään erikseen väkivaltaa tehneelle miehelle ja väkivallan uhriksi joutuneelle naiselle. Pari- ja perhetapaamisia järjestetään vain, jos niille katsotaan olevan edellytyksiä, eivätkä ne vaaranna perheen turvallisuutta.⁴⁴

Pääkaupunkiseudulla vuodesta 2002 toiminut *Miesten kriisikeskus* aloitti toimintansa viisivuotisena kehittämishankkeena, jonka taustalla ovat Ensi- ja turvakotien liitto, Suomen mielenterveysseura, A-klinikkasäätiö ja Y-säätiö. Miesten kriisikeskus palvelee matalalla kynnyksellä, mikä tarkoittaa, että avun saamiseksi ei tarvita lähetettä, palvelu on maksutonta, ja keskuksessa voi asioida nimettömänä.⁴⁵ Miehen yhteydenoton jälkeen keskuksessa järjestetään tarvittava määrä kriisikäyntejä, jonka jälkeen mies ohjataan palvelujärjestelmään. Keskuksessa voidaan järjestää myös pari- tai perhetapaamisia.⁴⁶ Vuosina 2003–2004 yleisimmät syyt miesten yhteydenottoihin olivat erokriisi (34 %), parisuhdeongelmat (17 %), huoli omasta (mielen)terveydestä (12 %) ja huoli omasta väkivaltaisuudesta (8 %).⁴⁷

*Miessakit ry:n Lyömättömän Linjan*⁴⁸ työskentely on niin sanottua psykodynaamista väkivaltatyötä, jonka tavoitteena on löytää väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla vaikuttavia tunnetason tekijöitä ja sitä kautta pyrkiä väkivallan lopettamiseen. Työskentely alkaa kriisitapaamisilla, joiden jälkeen miehet siirtyvät varsinaiseen yksilötyöskentelyyn. Tämä varsinaisen hoitovaihe erityistason psykoterapiakoulutuksen saaneen terapeutin

⁴² Tampereen Lyömätön Linja on osa laajempaa kriisi- ja traumatyön kehittämissuunnitelmaa, jossa tutkitaan traumojen yhteyttä uhriuteen ja tekijyyteen. Asiakkaina Tampereen Lyömättömässä Linjassa on sekä miehiä että naisia. Asiakkailta on omien kykyjensä ja soveltuvuutensa mukaan mahdollisuus osallistua yksilö- ja parikäyntien lisäksi ryhmätyöskentelyyn suljetuissa ryhmissä. (Tiedonanto 16.11.2005, Jukka Saarni.)

⁴³ <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/2toiminta/3jussi.html> (17.10.2005)

⁴⁴ Säävälä (2005), 51.

⁴⁵ <http://www.miestenkriisikeskus.net> (17.10.2005)

⁴⁶ Pulli (2005), 52.

⁴⁷ Nyqvist (2004a), 29.

⁴⁸ Miessakit ry:n Lyömätön Linja on ainakin Helsingissä samasta ohjelmanimestä huolimatta taustaideologialtaan ja joidenkin toimintaperiaatteidensa osalta hyvin erilainen kuin Lyömätön Linja Espoossa.

kanssa kestää tavallisesti kuudesta kuukaudesta kahteen vuoteen riippuen miehen yksilöllisestä avun tarpeesta. Terapiatapaamisia on keskimäärin yksi viikossa.⁴⁹ Yksilötyöskentelyn ohella miesten on mahdollista osallistua suljettuihin terapiaryhmiin, joissa väkivaltatilanteita pyritään käsittelemään *elämyksellisellä* tasolla. Tarkoituksena on, että osallistujat tulisivat tietoisiksi väkivaltatilanteisiin liittyneistä tunteista.⁵⁰ Asiakkaaksi Miessakit ry:n Lyömättömään Linjaan voivat hakeutua kaikki henkistä tai fyysistä väkivaltaa puolisoaan, kumppaniaan, lastaan tai muuta läheistään kohtaan käyttäneet miehet.⁵¹

Jyvässeudulla aloitettiin verkostoyhteistyö parisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi vuonna 1995 poliisin, Mobile-tukiaseman (Kriisikeskus Mobilen), Jyväskylän yliopiston Psykoterapiaklinikan opetus- ja tutkimusklinikan sekä päihdehuollon yhteishankkeena. Toimintaan kuuluu kriisikeskus Mobilen järjestämä apu väkivaltaan syyllistyneille miehille ja sen kohteeksi joutuneille naisille sekä tarvittavien jatkopalvelujen tarjoaminen sekä tekijöille että uhreille.⁵² Kriisikeskus Mobilen ja Psykoterapiaklinikan kehittämä *Vaihtoehto väkivallalle* -ohjelma väkivaltaan syyllistyneille miehille muodostuu 1–6 kuukauden arviointi- ja motivointijaksosta sekä ryhmätyöskentelystä. Ryhmätapaamiset 5–7 miehen ryhmissä kestävät vähintään puoli vuotta. Hoitomallin tavoitteena on miehen vastuuttaminen käyttämästään väkivallasta ja väkivallan uusiutumisen estäminen. Yhteydenotto kriisikeskukseen tapahtuu yhä useammin väkivallantekijän itsensä aloitteesta, mutta yhteydenottaja voi olla myös väkivaltaisen miehen puoliso, miehen muu lähiomainen tai yhteistyöverkoston toimija, kuten sosiaali- ja terveydenhuolto. Hoitomalliin kuuluu myös väkivallan uhreille tarjottu kriisiapu sekä mahdollisuus yksilötyöskentelyyn traumaattisten kokemusten käsittelemiseksi ja selviytymiskeinojen löytämiseksi.⁵³

Vuonna 2000 toimintansa aloittanut *Kuopion Kriisikeskus* ottaa vastaan sekä parisuhdeväkivallan uhreja että väkivallan tekijöitä. Parisuhdeväkivallan tekijöille ja uhreille suunnattujen palveluiden lisäksi keskuksen kriisipalveluita ovat kriisipäivystys, kriisiasuminen ja nuorten kriisityö sekä rikosuhripäivystys ja tukihenkilötoiminta.⁵⁴ Kuopion Kriisikeskus on ollut mukana kehittämässä yhteistyöverkostoa poliisin, sosiaalitoimen, turvakodin, sairaaloiden ja terveystieteiden sekä mielenterveysyksiköiden kanssa. Verkoston tavoitteena on tehostaa väkivallan tunnistamista ja siihen puut-

⁴⁹ Jolkkonen & Varjonen (2002), 8.

⁵⁰ Jolkkonen & Varjonen (2002), 18.

⁵¹ Rikksentorjuntaneuvosto. *Naisiin kohdistuva väkivalta* -työryhmä (2005), 54.

⁵² Holma ym. (2005), 28–29.

⁵³ Rikksentorjuntaneuvosto. *Naisiin kohdistuva väkivalta* -työryhmä (2005), 58.

⁵⁴ <http://www.kuopionkriisikeskus.fi/perhvaki.php>

tumista. Työskentely väkivallan lopettamiseksi alkaa yksilökäynneillä, joiden aikana käydään läpi traumaattisia kokemuksia, selvitetään asiakkaan elämäntilannetta ja arvioidaan asiakkaan mahdollisuuksia osallistua ryhmätyöskentelyyn. Ryhmäistunnot järjestetään erikseen miehille, naisille ja lapsille. Ryhmäkäynnit kestävät kymmenen viikkoa, minkä jälkeen siirrytään vähintään vuoden mittaiseen seurantaan. Työskentelyssä pyritään vastuuttamaan väkivallan tekijää käyttäytymisestään ja auttaa häntä löytämään väkivallattomia ongelmanratkaisutapoja. Vuonna 2003 väkivalta oli ensisijainen syy yhteydenottoon Kuopion kriisikeskukseen.⁵⁵

Porvoon seudulla on vuodesta 1999 saakka kokoontunut perheasiain neuvottelukeskukseen organisoima *avoin keskusteluryhmä* miehille, jotka haluavat lopettaa väkivaltaisen käyttäytymisensä. Perheasian neuvottelukeskusta ylläpitävät Porvoon evankelisluterilainen seurakuntayhtymä ja Porvoon kaupunki. Syksystä 2000 alkaen väkivallasta kärsiviä pareja on ohjattu eri auttamis- ja viranomaistahojen yhteistyössä kehittämään ohjelmaan, jossa pyritään varmistamaan väkivallan uhrien turvallisuus sekä saamaan mies lopettamaan väkivaltaisen käytöksensä ja ottamaan vastuu omasta käytöksestään. Väkivaltaisesti käyttäytyviä miehiä tavataan yksilökäyntien lisäksi ryhmäistunnoissa, joita järjestetään kerran viikossa 1,5 tuntia kerrallaan. Miehet kokoontuvat keskimäärin 4–5 hengen ryhmissä, joita ohjaa kaksi ohjaajaa. Toinen ryhmän ohjaajista on Porvoon peruspalvelujen piiristä, kuten perheasiain neuvottelukeskuksesta, turvakodista tai psykiatrian poliklinikalta ja toinen kunnallisen peruspalveluverkoston ulkopuolelta. Ryhmissä käytettyjä menetelmiä ovat muun muassa keskustelu, tiedon välittäminen väkivallasta ja sitä ympäröivistä ilmiöistä sekä erilaiset toiminnalliset menetelmät ja rentoutus. Tämän lisäksi järjestetään luentoja parisuhdeväkivallasta odottavien perheiden perhevalmennuksen yhteydessä.⁵⁶

Vuonna 1997 Suomen mielenterveysseuran SOS-keskus käynnisti parisuhdeväkivaltaan syyllistyneille miehille suunnatun *OIVA-projektin* (Oivalla mies ja ota vastuu), joka toimii koillisen Helsingin alueella. OIVA-toiminta koostuu eri viranomaisten ja palvelutahojen yhteistyöverkostosta, jossa kukin toimii omalla alueellaan väkivaltaongelman ratkaisemiseksi. Yhteistyöverkostossa ovat mukana Malmin päivystyspoliklinikka, Malmin ja Itäkeskuksen poliisit, perheneuvola ja Helsingin sosiaalipäivystys. Väkivaltaan syyllistyneiden miesten ohjelma alkaa yksilötapaamisella, jonka jälkeen miehen on mahdollista siirtyä ryhmätyöskentelyvaiheeseen. Miehet käyvät ryhmätapaamisissa yhteensä kymmenen kertaa. Miesten seuranta

⁵⁵ Pärssinen (2005), 53.

⁵⁶ Jäppinen (2005), 56.

suoritetaan yksilötapaamisella. OIVA-projekti perustuu miesten vapaaehtoiseen osallistumiseen, ja työskentely alkaa yleensä miesten itsensä aloitteesta. OIVA:n toiminnassa on lisäksi mukana SOS-auto, joka lähtee kriisitilanteessa asiakkaan luo tai osallistuu auttamistoimintaan kriisipuhelimen välityksellä.⁵⁷

Oulun Ensi- ja turvakodin yhteydessä toimii miesten keskus *Varikko*, joka tarjoaa miehille tarkoitettua väkivallan katkaisuoohjelmaa. Väkivallan katkaisuoohjelma koostuu viikottaisista ryhmäkäynneistä ja jatkohoidoksi tarkoitettua *hoitoryhmästä*. Hoitoryhmään voivat osallistua myös ne miehet, jotka eivät ole käyneet ryhmässä vaan ovat käsitelleet väkivaltaongelmaansa ainoastaan yksilökäynneillä. Ryhmätyöskentelyn tavoitteena on muun muassa väkivallan tekijän itsetuntemuksen lisääminen ja sen myötä hänen käyttämiensä vallankäytön ja kontrolloimisen tapojen tunnistaminen. Tarkoituksena on, että väkivallan tekijä löytäisi vaihtoehtoisia käyttäytymistapoja. Ennen ryhmiin osallistumista asiakkaat haastatellaan ryhmätyöskentelyn soveltuvuuden selvittämiseksi, minkä jälkeen ryhmän aloittamisesta, siihen sitoutumisesta ja väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamisesta tehdään sopimus kunkin ryhmään osallistujan kanssa. 16:n ryhmätapaamisen jälkeen miehen on mahdollista jatkaa ohjelmaa korkeintaan kaksi vuotta hoitoryhmässä, johon sitoudutaan aina puoleksi vuodeksi kerrallaan.⁵⁸

1.4 Tutkimuksen tavoitteet ja aineistot

Rikoksantorjuntaneuvoston Kansallisessa ohjelmassa väkivallan vähentämiseksi suositellaan yhteistyöverkostojen ja yhteistyömuotojen kehittämistä naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi. Ohjelmassa ehdotetaan yhteistyön kehittämisessä käytettävän hyväksi erilaisista yhteistyömalleista saatuja hyviä kokemuksia. Espoon poliisin ja syyttäjän yhteistyö palvelutahojen kanssa on yksi ohjelmassa mainituista yhteistyömalleista.⁵⁹ Tämä tutkimus on *prosessievaluatio*, jolla on tarkoitus selvittää Espoon yhteistyömallin toimintaa sekä väkivallan katkaisuoohjelmaan valikoitumiseen ja osallistumiseen liittyviä kysymyksiä. Prosessievaluatation päämääränä on edesauttaa tutkittavan kohteen kehittämistä siten, että tutkimuksessa osoitetaan kohteen kehittämistarpeita ja mahdollisesti myös tarjotaan – tutkimuksen aineistosta ja/tai tuloksista riippuen – keinoja tuon kehityksen

⁵⁷ Rikoksantorjuntaneuvosto. *Naisiin kohdistuva väkivalta -työryhmä* (2005), 57.

⁵⁸ <http://www.oulunensijaturvakoti.fi/turvakoti/vakivaltaryhma.htm> 14.11.2005.

⁵⁹ Rikoksantorjuntaneuvoston Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi (2005), 45.

toteuttamiseksi. Samalla prosessievaluaation tavoitteena on tarkastella prosessia (tässä tapauksessa parisuhdeväkivallan lopettamiseksi tehtävää työtä) itsessään.⁶⁰

Tutkimukseen sisältyviä aihealueita ei ole mahdollista tarkastella ainoastaan yhden tyyppisen tutkimusaineiston avulla. Tästä syystä tutkimuksessa on käytetty niin sanottua *aineistotriangulaatiota* eli useamman aineiston yhdistämistä keskenään samassa tutkimuksessa.⁶¹ Väkivaltamiön määrällinen kuvaus perustuu Espoon poliisilta ja syyttäjältä kerättyihin aineistoihin.⁶² Kattavan selvityksen tekeminen tämän tyyppisestä empiirisestä tutkimuskohteesta kuitenkin vaatii myös laadullisen aineiston käyttämistä kvantitatiiviseen aineistoon perustuvien tutkimustulosten täydentämiseksi. Tutkimuksen laadulliseen aineistoon sisältyy väkivallan katkaisuhjelmaan osallistuneiden miesten ja heidän kumppaneidensa täyttämää raportteja ja yhteistyöverkoston eri tahojen sekä parisuhdeväkivallan osapuolten haastatteluja.

Aluksi tutkimuksessa esitetään katsaus koti- ja ulkomaisiin tutkimuksiin, joissa on arvioitu Espoon mallia vastaavia yhteistyöverkostoja. Useissa ulkomaisissa pari- ja lähisuhdeväkivaltaa koskevissa tutkimuksissa käsitellään ensisijaisesti esimerkiksi väkivallan syitä ja taustatekijöitä, väkivallan ja päihderiippuvuuden yhteyttä sekä väkivallan katkaisuhjelmien tuloksia ja vaikuttavuutta. Toisin sanoen parisuhdeväkivallan lopettamiseksi ja ehkäisemiseksi luotujen yhteistyöverkostojen arviointi niiden toimivuuden tai asiakkuuden näkökulmasta on jäänyt vähemmälle huomiolle osassa ulkomaisia arviointitutkimuksia. Kotimaisessa tutkimuksessa parisuhdeväkivaltaa on tutkittu muun muassa uhriksi joutumista tarkastelevalla kyselytutkimuksella,⁶³ sosiaalityön näkökulmasta,⁶⁴ väkivallan uhrien ajattelutapoja ja väkivallan diskursseja selvittävässä tutkimuksessa,⁶⁵ parisuhdeväkivallan parissa työskentelevien perheammattilaisten omaksumia diskursseja tarkastelevassa⁶⁶ sekä parisuhdeväkivallan ja oikeusjärjestelmän välistä suhdetta pohtivassa tutkimuksessa.⁶⁷ Kotimaisessa tutkimuksessa on myös tarkasteltu jonkin verran erilaisia väkivallan katkaisuhjel-

⁶⁰ Arviointitutkimuksesta ks. Korander ym. (2002), 48–49.

⁶¹ Triangulaatiosta ks. Eskola & Suoranta (1998), 69–75.

⁶² Tämä aineisto kuvaa parisuhdeväkivallan lisäksi myös muuta perheessä tapahtuvaa väkivaltaa.

⁶³ Heiskanen & Piispa (1998).

⁶⁴ Nyqvist (2001).

⁶⁵ Husso (2003).

⁶⁶ Keskinen (2005).

⁶⁷ Niemi-Kiesiläinen (2004).

mia, miesten osallistumista kyseisiin ohjelmiin ja muita naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi tehtyjä toimenpiteitä.⁶⁸

Seuraavaksi kuvataan Espoon yhteistyömallin asiakasvirtaa määrällisesti poliisin tilastoimien *perheväkivaltatapausten*, syyttäjältä hankittujen asiakirjojen ja Espoon Lyömättömän Linjan keräämien asiakastietojen pohjalta. Poliisin tekemiin rikosilmoituksiin pohjautuva aineisto kattaa ajanjakson heinäkuun 2003 alusta kesäkuun 2004 loppuun, kun taas Lyömättömän Linjan asiakastiedoissa on tapauksia vuosilta 2001–2005. Tarkoituksena on kuvata rinnakkain kahta tapahtumavirtaa, ensinnäkin väkivallan katkaisuohtelmaan valikoitumista ja toiseksi rikosprosessia.

Espoon Lyömättömän Linjan keräämien tietojen perusteella kuvataan väkivallan katkaisuohtelmaan asiakaskunnan määrä ja piirteet painottaen erityisesti sitä, miten mies on tullut ohjelmaan (oma-aloitteisesti vai poliisin ohjaamana), sekä ohjelman loppuun suorittamista. Lyömättömästä Linjasta saatujen miesten täyttämien arviointi- ja seurantalomakkeiden sekä heidän kumppaneidensa täyttämien seurantalomakkeiden avulla lisäksi selvitetään yleisemmin parisuhdeväkivallan osapuolten kokemuksia väkivaltatyöstä ja käsityksiä väkivaltailmiöstä.

Alun perin tutkimuksessa oli tarkoituksena tarkastella myös sitä, onko väkivallan katkaisuohtelmaan osallistuminen tai ohjelman loppuun käyminen osaltaan vaikuttanut kyseisen tapauksen kulkuun rikosprosessissa. Tavoitteena oli selvittää, ottavatko poliisi, syyttäjä tai tuomioistuimien ratkaisuisaan huomioon miehen osallistumisen Lyömättömän Linjan tarjoamaan väkivallan katkaisuohtelmaan – ja miten tämä mahdollisesti näkyy viranomaisien ratkaisuisissa. Tutkimusaineistoa kootessa kävi kuitenkin ilmi, että yhtäältä poliisilta ja syyttäjältä ja toisaalta Espoon Lyömättömästä Linjasta kerättävät aineistot eivät ole yhdistettävissä keskenään. Mahdollista jatkotutkimusta silmällä pitäen toivottavaa olisi, että eri yhteistyötahot huomioisivat yhä paremmin keräämänsä aineiston käytön myös tutkimustarkoitukseen. Edellytyksenä kuitenkin on, että tämä ei esimerkiksi vaaranna auttamisohjelmiin osallistuvien yksityishenkilöiden anonymiteettia tai tarpeettomasti hankaloita viranomais- tai muiden tahojen varsinaista, ensisijaista työtä.

Poliisin tietoon tulleiden tapausten etenemistä kuvataan viranomaislähteiden ja yhteistyömallin osapuolten keräämien tietojen avulla. Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena on selvittää, miten poliisin tietoon tulleet perhe- tai parisuhdeväkivaltatapaukset ovat edenneet rikosprosessissa. Poliisilta saadun *rikosilmoitusluettelon* ja kyseisiä tekoja koskevien *syyttäjän ratkaisujen* avulla pyritään vastaamaan seuraavanlaisiin kysymyksiin:

⁶⁸ Esim. Rautava & Perttu (2001) ja Holma & Wahlström (2005).

a) minkä tyyppisiä väkivallantekoja poliisin tietoon on tullut, ja b) millaisia ratkaisuja syyttäjä on tehnyt parisuhdeväkivaltatapauksissa.

Toinen tutkimuksen keskeisimmistä kysymyksistä on asiakkaiden valikoituminen väkivallan katkaisuojelmaan. Tätä kysymystä on selvitelty erityisesti haastatteluilla, joita tehtiin tutkimuksessa yhteensä 11 kappaletta. Haastateltuihin kuuluu kolme poliisia, kihlakunnansyyttäjä, kolme väkivallan katkaisuojelman läpi käynyttä miestä, parisuhdeväkivallan kohteeksi joutunut nainen sekä turvakodista, perheneuvolasta ja Lyömättömästä Linjasta yksi edustaja jokaisesta. Lähtökohtana valikoitumisen tarkastelussa on aikaisempien tutkimusten perusteella tehty havainto siitä, että miehet motivoituvat osallistumaan väkivallan katkaisuojelmaan suhteellisen harvoin. Tavoitteena on *poliisien haastattelujen* avulla tarkastella sitä, a) kuinka suuri osa miehistä kieltäytyy heille tarjotusta mahdollisuudesta osallistua Lyömättömän Linjan väkivallan katkaisuojelmaan. Toiseksi haastatteluilla pyritään selvittämään, b) tarjotaanko mahdollisuutta osallistua väkivallan katkaisuojelmaan kaikille miehille – ja mistä syystä poliisi mahdollisesti jättää Lyömättömän Linjan mainitsematta kuulusteluissa. Lisäksi haastattelujen avulla c) tarkastellaan poliisien käsityksiä parisuhdeväkivallasta ja sen lopettamiseksi tehtävästä työstä.

Kolmanneksi tutkimuksessa pyritään Espoon *yhteistyöverkoston eri tahojen haastatteluilla* selvittämään eri tahojen a) käsityksiä yhteistyöstä ja väkivaltailmiöstä itsestään. Erityisesti tavoitteena on tuoda esiin b) syitä miesten kieltäytymiselle tarjotusta mahdollisuudesta osallistua väkivallan katkaisuojelmaan ja toisaalta syitä, miksi osa miehistä motivoituu käymään läpi väkivallan katkaisuojelman. Tavoitteena on löytää keinoja, miten motivointia voitaisiin parantaa. Näitä kysymyksiä selvitetään yhteistyöverkoston toimijoiden ja osittain myös *Lyömättömän Linjan väkivallan katkaisuojelmaan osallistuneiden miesten haastattelujen* avulla. Miesten haastattelujen ohella käsityksiä väkivaltatyöstä ja eri toimijoista tarkastellaan väkivaltaa kokeneen naisen haastattelun avulla.

2 AIEMPI VÄKIVALLAN KATKAISUOHJELMIA KÄSITTELEVÄ ARVIOINTITUTKIMUS

2.1 Ulkomainen arviointitutkimus

1970-luvun alkupuolelta lähtien perhe- ja parisuhdeväkivalta ilmiönä sekä väkivallan syyt, seuraukset ja diskurssit ovat olleet kiinnostuksen kohteena useissa ulkomaisissa tutkimuksissa. Suuressa osassa perhe- ja parisuhdeväkivaltaa koskevista selvityksistä keskitytään esimerkiksi väkivallan ja sen eri muotojen määrittämiseen⁶⁹, väkivaltailmiön tilastolliseen kuvaukseen⁷⁰, väkivallan syiden ja taustatekijöiden etsimiseen⁷¹ tai mahdolliseen yhteyteen päihteiden (väärin)käytön ja väkivaltaisen käyttäytymisen välillä⁷². Ainoastaan suhteellisen pieni osa väkivaltakirjallisuudesta koskee perhe- ja parisuhdeväkivallan lopettamiseen tähtääviä ohjelmia tai niiden arviointia. Lisäksi väkivallan katkaisuoajelmia on useimmiten käsitelty nimenomaan ohjelmien *vaikuttavuuden* näkökulmasta, mikä ei tässä tutkimuksessa ole tarkoituksena, vaan tavoitteena on kuvata ja arvioida Espoon yhteistyömallin sekä Espoon Lyömättömän Linjan toimintaa prosessina. Varsinainen vaikuttavuusarviointi edellyttäisi eri tyyppisen tutkimusaineiston kokoamista pitkällä aikajänteellä ja on näin ollen jätettävä tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Mahdollista kuitenkin on, että osaa nykyisen selvityksen tarkoituksiin kerätystä tutkimusaineistosta voitaisiin hyödyntää myös jatkotutkimuksissa.

Dobash ym. tarkastelevat väkivaltaisille miehille suunnattuja väkivallan katkaisuoajelmia ja niiden arviointitutkimusta muun muassa teoksessaan *Changing Violent Men*⁷³ sekä erityisesti neljä vuotta aiemmin julkaistussa tutkimuksessa *Research Evaluation of Programmes for Violent Men*. Jälkimmäinen tutkimuksista keskittyy kahden eri väkivallan katkaisuoajelman (CHANGE ja *The Lothian Domestic Violence Probation Project*, LDVPP) toiminnan sekä toimintaperiaatteiden kuvaukseen ja ohjelmien vaikuttavuuden arviointiin. Molemmat Skotlannissa perustetuista ohjelmista aloittivat toimintansa vuosina 1989–90 mukaillen pohjoisamerikkalaisia käytäntöjä ja erityisesti *Duluthin mallia*. Profeministisesti suuntautuneisiin miesten ohjelmiin lukeutuvan Duluthin mallin periaatteet ovat olleet keskeisenä vaikuttimena myös joidenkin suomalaisten väkivallan katkaisuoaj-

⁶⁹ Dobash & Dobash (1979); Hearn (1998).

⁷⁰ Johnson (1996); Andrews & Brown (1988).

⁷¹ Bevan & Higgings (2002); Ragg (1999).

⁷² McMurrin (1999); Copenhaver (2000).

⁷³ Dobash ym. (2000), 44–60, 107–125.

jelmien taustalla.⁷⁴ Samankaltaisuus CHANGE:n sekä LDVPP:n ja toisaalta esimerkiksi Espoon Lyömättömän Linjan julkilausutuissa tavoitteissa onkin huomattava.⁷⁵

Vuonna 1996 julkaistu *Research Evaluation of Programmes for Violent Men* oli ilmestyessään ensimmäinen laajempi väkivallan katkaisuoohjelmia käsittelevä tutkimus Isossa-Britanniassa. Keskeisenä teemana tutkimuksessa on nimenomaan väkivallan katkaisuoohjelmien vaikuttavuus *verrattuna muihin rikosoikeudellisiin seuraamuksiin*⁷⁶, eli toisin sanoen: toimivatko miesten auttamisohjelmat⁷⁷ paremmin kuin muut rikosoikeudelliset seuraamukset väkivallan estämiseksi ja lopettamiseksi sekä väkivallan uhriksi joutuneiden naisten hyvinvoinnin tukemiseksi?⁷⁸ Tutkimukseen osallistui 313 miestä, jotka oli tuomittu rikoksesta ja joiden oli todettu käyttäytyneen väkivaltaisesti puolisoaan kohtaan. Tutkimusaineistona käytettiin sekä tuomioistuintilastoja että lomakekyselyjä ja haastatteluja. Selvityksessä todettiin, että väkivallan katkaisuoohjelmat toimivat jossain määrin tehokkaammin väkivallan lopettamiseksi tai vähentämiseksi kuin muut käytetyt rikosoikeudelliset seuraamukset.⁷⁹ Tutkijat itse pitävät kuitenkin ehkä merkittävimpana löydöksenä vahvistusta siitä, että pelkästään tuomioistuintilastoihin perustuva tutkimus – koskien etenkin naisiin tai lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa – välittää vääristyneen kuvan ilmiöstä todellisuudessa.⁸⁰ Tämä johtuu siitä, että merkittävä osa perhe- tai parisuhdeväkivallasta on syystä tai toisesta jäänyt pois rikosprosessista tuomioistuinkäsittelyyn mennessä eli ei ole edennyt yhdestä prosessin vaiheesta seuraavaan.

Samojen tutkijoiden myöhemmin julkaisema *Changing Violent Men* ei ole itsessään arviointitutkimus vaan ennemminkin yhteenveto edellisen tutkimuksen tuloksista ja kertausta arviointitutkimuksen metodologisista ongelmakohdista. Teoksessaan Dobash ym. selvittävät miesten ohjelmien arviointiin liittyviä ongelmia. Näitä ovat esimerkiksi vertaisryhmien puute,

⁷⁴ Duluthin mallista ks. kohta 1.2 Lyömätön Linja. Nyqvist katsoo, että suomalaisessa väkivaltatyössä on kuitenkin omaksuttu puhtaasti feministisistä lähtökohdista poikkeava ”miesnäkökulma”, joka tarkoittaa miehen tarpeiden parempaa huomioimista heidän tuomittavasta käytöksestään huolimatta. Nyqvist (2004b), 121–122.

⁷⁵ Skotlantilaisten väkivallan katkaisuoohjelmien tavoitteista ks. Dobash ym. (1996), 8.

⁷⁶ CHANGE- ja LDVPP-ohjelmissa osallistuminen väkivallan katkaisuun kuului osana valvontaseuraamukseen (*probation*). Dobash ym. (1996), 8–9.

⁷⁷ Tässä tutkimuksessa on käytetty mm. termejä *auttamisohjelma*, *miesten ohjelma* ja *väkivallan katkaisuoohjelma* tarkoittamaan väkivaltatyötä, joka tehdään pääasiassa miesten tekemän parisuhdeväkivallan lopettamiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi. Termien ei itsessään ole tarkoitettu viittaavan ohjelman taustaideologiaan tai tutkijoiden näkemyksiin ohjelman lähtökohdista tai tavoitteista.

⁷⁸ Dobash ym. (1996), 21.

⁷⁹ Dobash ym. (1996), 81–87.

⁸⁰ Dobash ym. (1996), 80–81.

liian pienet aineistot ja väkivallan uhriksi joutuneiden naisten kertomusten lähes olematon hyödyntäminen tutkimuksissa miesten väkivaltaisuudesta.⁸¹

Useiden väkivallan katkaisuohjelmien taustalla vaikuttavaa Duluthin mallia on arvioitu esimerkiksi Shepardin ja Pencen kokoamassa antologiassa *Coordinating Community Responses to Domestic Violence*.⁸² Teoksen ensimmäisen osan artikkeleissa kerrataan parisuhdeväkivallan lopettamiseksi organisoidun yhteistyöprojektin kahdeksan keskeistä osa-aluetta ja arvioidaan kyseisten tavoitteiden toteutumista Duluthin projektissa. Teoksen toimittajien kokoamat osa-alueet ovat 1) yhtenäisen, uhrin turvallisuutta korostavan taustaideologian omaksuminen; 2) toimintaperiaatteiden ja menettelytapojen kehittäminen eri yhteistyötahoille; 3) eri osapuolten välisen yhteistyön tehostaminen; 4) yhteistyöprojektin valvonta- ja seurantajärjestelmän luominen; 5) turvakoti- ja muiden tarvittavien palveluiden saatavuuden varmistaminen väkivallan (nais)uhreille; 6) rikosoikeudellisten seuraamusten ja väkivallan katkaisuohjelmien yhdistäminen kokonaisvaltaiseksi seuraamukseksi väkivaltaisille miehille; 7) väkivaltaa perheissään nähneiden lasten suojeleminen; ja 8) yhteistyöprojektin arviointi uhrin turvallisuuden näkökulmasta.⁸³

Jälkimmäisessä osassa käsitellään ensinnäkin väkivaltaprojektia ympäröiviä aiheita ja esiin tulleita ongelmakohtia kuten naisten tekemää parisuhdeväkivaltaa sekä seksuaalista väkivaltaa. Pulmallista on, kuten Das Dasgupta ja Yllö artikkeleissaan havainnollistavat, että naisten tekemä väkivalta ja toisaalta naisiin perheessä kohdistettu seksuaalinen väkivalta istuvat huonosti Duluthin mallissa omaksuttuun taustaideologiaan. Näiden ongelmakohtien huomioon ottaminen olisikin kirjoittajien mielestä ensisijaisen tärkeää yhteistyöprojektia kehitettäessä. Kokoelmateoksen viimeisessä osassa kerrotaan kolmesta Duluthin malliin perustuvasta yhteistyöprojektista, jotka on aloitettu vuonna 1991 Aotearoan saarella Uudessa Seelannissa,⁸⁴ 1990 Lontoon Hammersmithissa ja Fulhamissa sekä 1988 Australian ACT-alueella (*Australian Capital Territory*).⁸⁵

Väkivallan lopettamiseksi tehtävää työtä tarkastelevat ulkomaiset arviointitutkimukset ovat lähes poikkeuksetta vaikuttavuusarviointeja. Vaikuttavuuden arviointi tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole mahdollista, eikä ulkomaista arviointitutkimusta voida näin ollen juurikaan hyödyntää tarkasteltaessa Espoon Lyömättömän Linjan ja koko yhteistyöverkoston toimintaa. Toivottavaa kuitenkin on, että tulevaisuudessa järjestyisi mahdolli-

⁸¹ Dobash ym. (2000), 69–70.

⁸² Shepard & Pence (1999).

⁸³ Shepard & Pence (1999), 16–22.

⁸⁴ Balzer (1999), 239–254.

⁸⁵ Holder (1999), 255–271.

suus varsinaisen vaikuttavuusarvioinnin tekemiselle myös suomalaisesta väkivaltatyöstä.

2.2 Kotimainen arviointitutkimus

Suomalaisesta arviointitutkimuksesta lähimpänä nykyisen tutkimuksen kaltaista väkivallan lopettamiseen tähtäävän toimintamallin prosessievaluuatiota ovat Leo Nyqvistin väitöskirjatyö *Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos*⁸⁶, Jari Hautamäen, Jukka Kasken ja Heikki Poukan kokooma *Perheväkivalta rikosprosessissa*⁸⁷ sekä Juha M. Holman ja Jarl Wahlströmin toimittama *Iskuryhmä*⁸⁸. Lisäksi väkivaltatyön arviointeja löytyy Sirkka Pertun laatimasta hankekuvauksesta *Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ja sen seulonta äitiys- ja lastenneuvolassa*⁸⁹ sekä Suvi Keskinen väitöskirjasta *Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat*⁹⁰.

Ensi- ja turvakotien liiton julkaisemassa väitöskirjassaan Nyqvist tarkastelee väkivaltailmiötä ja -työtä ensisijaisesti sosiaalityön näkökulmasta. Teoksessa Nyqvist on haastatellut turvakotien nais- ja miesasiakkaita tavoitteenaan kuvata sekä analysoida turvakodin asiakkuuksia ja selvittää palvelujärjestelmän kehittämistarpeita. Lisäksi teoksessa kuvataan auttamistoimenpiteiden asiakkaissa aikaansaamaa muutosta.⁹¹ Keskeisin väkivaltailmiötä koskeva tutkimustulos liittyy parisuhdeväkivaltaan sukupuolistuneena ongelmana. Parisuhdeväkivalta on sukupuolistunut ongelma paitsi tekijä/uhri -näkökulmasta myös sillä perusteella, että naiset ja miehet kokevat väkivallan eri tavalla.⁹² Tämä on olennaisen tärkeää ottaa huomioon väkivallan katkaisuohjelmassa ja ohjelmaan motivoimisessa. Tyyppillisin intervention tuottama muutos miehissä oli kumppanin fyysisen pahoinpitelyn loppuminen, joskaan tämä ei juurikaan vaikuttanut parisuhteen eheytymiseen. Vähäiset vaikutukset parisuhteen laatuun vaikuttaisivat johtuvan ennen kaikkea siitä, että miehet näkivät merkityksellisenä ainoastaan fyysisen väkivallan ja sen lopettamisen eivätkä havainneet muita suhteissaan käyttämiä alistamisen keinoja.⁹³

Nyqvistin tutkimuksen osoittamia turvakotityön myönteisiä puolia olivat muun muassa niin sanottu eriytynyt auttamistyö, jossa tuetaan yhtäällä äitiä

⁸⁶ Nyqvist (2001).

⁸⁷ Hautamäki ym. (2002).

⁸⁸ Holma & Wahlström (2005).

⁸⁹ Perttu (2004).

⁹⁰ Keskinen (2005).

⁹¹ Nyqvist (2001), 55.

⁹² Nyqvist (2001), 150–152.

⁹³ Nyqvist (2001), 219–220.

sekä lapsia ja toisaalla miehiä. Hyvänä käytäntönä pidettiin myös sitä, että parisuhteen molemmat osapuolet keskustelevat aluksi omaa sukupuoltaan olevan työntekijän kanssa. Lisäksi tutkimus osoittaa, että huolimatta turvakotien ensisijaisesta tehtävästä tarjota nimenomaan kriisiapua, jatkettu asiakaskontakti ja avopalvelut voivat olla hyvä ja toimiva vaihtoehto formaalille palvelujärjestelmälle selviytymistyön tukemisessa.⁹⁴

Espoon yhteistyökokeilun (2001–2002) toimintaa ja tuloksia koskevassa selvityksessään Hautamäki, Kaski ja Poukka tarkastelevat Lyömättömän Linjan toimintaa, poliisin ja syyttäjien toimenpiteitä sekä käräjäoikeuden toimintaa parisuhdeväkivallan lopettamiseksi.⁹⁵ Selvityksessä on arvioitu, miten hyvin yhteistyökokeilun tavoitteet on saavutettu, ja mitä kokeilun tulokset osoittavat. Merkittävin tuloksista tehty johtopäätös oli se, että Espoossa kokeilun aikana saatujen kokemusten perusteella rikoslain 21 luvun 17 § eli ”vapaa tahdon pykälä” katsottiin mahdolliseksi kumota.⁹⁶ Kokeilun aikana syyttämisen- ja tuomitsemiskäytännön perusteena olivat ensisijaisesti pahoinpitelyn laatu, määrä ja toistuvuus eikä se, vaatiiko asianomistaja rangaistusta.⁹⁷ Näin ollen kokeilulla korostettiin parisuhdeväkivallan rikosominaisuutta ja toisaalta häivyttiin mielikuvaa parisuhdeväkivallasta yksityisasiana.⁹⁸

Holman ja Wahlströmin toimittama *Iskuryhmä; Miesten puhetta Vaihtoehto väkivallalle -ryhmissä* tarkastelee parisuhdeväkivaltaan syyllistyneiden miesten hoitoryhmien toimintaa Jyväskylän yliopiston psykoterapian opetus- ja tutkimuslinikalla vuosina 1996–1999.⁹⁹ Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa pyritään selvittämään, minkälaisia puhetapoja ryhmiin osallistuvat miehet ja ryhmiä vetävät terapeutit käyttävät, ja minkälaiset puhe- tavat oikeuttavat tai toisaalta kyseenalaistavat väkivaltaista käyttäytymistä. Puhetapojen analysoiminen perustuu siihen näkemykseen, että käytetty kieli voidaan valita ja sitä voidaan käyttää joko väkivallan hyväksymiseen tai tuomitsemiseen, tai molempiin.¹⁰⁰

Eräs keskeinen *Iskuryhmästä* esille tuleva tutkimustulos on se, että parisuhdeväkivaltaan syyllistyneiden miesten puhetavoissa on runsaasti erilaisia väkivaltaista käyttäytymistä hyväksyviä ja vastuuta siirtäviä piirteitä. Esimerkiksi väkivallan käytön liittäminen tietynlaiseen stereotyyppiseen maskuliinisuuteen, johon puolestaan liittyy sellaisia moraalisia määreitä

⁹⁴ Nyqvist (2001), 235–236.

⁹⁵ Hautamäki ym. (2002).

⁹⁶ RL 21:17 kumottiin lailla 30.7.2004/712.

⁹⁷ Poukka (2002), 28.

⁹⁸ Poukka (2002), 27.

⁹⁹ Holma & Wahlström (2005).

¹⁰⁰ Ajo ym. (2005), 19–20.

kuin *heikompien puolustaminen, vastuullisuus, välittäminen ja periaatteellisuus*, välittää kuvaa (naisiin kohdistuvasta) väkivallasta kulttuuristen ja yhteiskunnallisten normien mukaisena käyttäytymisenä.¹⁰¹ Muita puheista ilmeneviä väkivallan oikeuttamistapoja ovat muun muassa oppimisteoreettinen, ekologinen, yksilöön liittyvä, vuorovaikutussuhteita painottava ja väkivallan ”luonnollisuuteen” nojautuva selitysmalli. Nämä selittävät väkivaltaista käyttäytymistä tekijän traumaattisen menneisyyden, ympäristön kasaamien paineiden, tekijän oman hallinnan menettämisen, kumppanin tietynlaisen käyttäytymisen tai naisiin kohdistuvan väkivallan luonnollisuuden kautta.¹⁰²

Ryhmäidentiteetin muodostumista tarkastelevassa tutkimusosuudessa tutkijat erittelevät miesten väkivaltaan omaksumassa suhtautumisessa tapahtuneita muutoksia hoidon aikana. Tutkimuksen mukaan ryhmähoidon aikana miehet muuttuvat alun *passiivisista olosuhteiden uhreista aktiivisiksi toimijoiksi*, mikä mahdollistaa väkivallattoman käyttäytymismallin sisäistämisen. Aktiivinen toimijuus mahdollistaa oman käyttäytymisen hallinnan.¹⁰³ Suhtautumis- ja puhetapojen muutos ei kuitenkaan tapahdu itsenäisesti vaan vuorovaikutuksessa terapeutin kanssa *terapeuttisten interventioiden* myötä. Tutkijat ovat jäsentäneet terapeuttien interventiopuheet neljään pääluokkaan (itsetuntemuksen edistämispuhe, uuden näkökulman tarjontapuhe, väkivallan konkretisointipuhe ja haastamispuhe) sekä kuvanneet terapeutin ja asiakkaan välille muodostuvaa vuorovaikutusta kussakin luokassa. Puheinterventioita kuvaavan osuuden tavoitteena ei ole arvioida hoidon tuloksellisuutta vaan kuvata vuorovaikutuksen myötä syntyneitä prosessia, jossa miehet omaksuvat niin sanotun terapiapuheen ja oppivat ainakin *puheessaan* tuottamaan väkivallattomia ratkaisukeinoja.¹⁰⁴

Perttu kuvaa julkaisussaan parisuhdeväkivallan tunnistamiseksi ja ehkäisemiseksi kehitettyä toimintamallia.¹⁰⁵ Toimintamallin lähtökohdat ovat seuraavanlaiset: 1) nuoret naiset ovat parisuhdeväkivallan riskiryhmä;¹⁰⁶ 2) naisiin kohdistuva väkivalta tulee kalliiksi yhteiskunnalle;¹⁰⁷ 3) äitiys- ja lastenneuvoloilla on tärkeä rooli parisuhdeväkivallan tunnistamisessa; ja 4) parisuhdeväkivallan tunnistaminen ja puheeksi ottaminen on *lastensuojelua*. Hankkeessa haastateltiin naisia äitiys- tai lastenneuvolassa heidän mahdollisesti kokemastaan parisuhdeväkivallasta ja terveydenhoitajia sekä

¹⁰¹ Partanen (2005), 68–69.

¹⁰² Ajo & Grönroos (2005), 95–113.

¹⁰³ Alasaarela (2005), 152–153.

¹⁰⁴ Liikamaa & Tantarimäki (2005), 115–134.

¹⁰⁵ Perttu (2004).

¹⁰⁶ Ks. myös Heiskanen & Piispa (1998), 19.

¹⁰⁷ Ks. myös Piispa & Heiskanen (2000).

kätilöitä heidän näkemyksistään naisten haastattelemisesta.¹⁰⁸ Tutkimus osoitti, että väkivallasta kysyminen neuvolassa oli luontevaa, ja useimmat naisista hyväksyivät asiasta kysymisen. Henkilökunnan täytyy kuitenkin olla tietoinen parisuhdeväkivallan luonteesta ja naisten tukitoimenpiteistä.¹⁰⁹ Tutkimuksen merkittävin johtopäätös on, että parisuhdeväkivallasta kysyminen ja sen fyysisten merkkien huomioiminen olisi tärkeää omaksua työtavaksi äitiys- ja lastenneuvoloissa.¹¹⁰

Väitöskirjassaan Keskinen käsittelee perheneuvoloiden ammattihenkilöstön väkivaltatyötä. Keskinen tarkastelee sitä, miten erilaiset väkivalta-diskurssit vaikuttavat perheammattilaisten työhön ja käytäntöihin, ja miten parisuhdetta tai vanhemmuutta koskevat diskurssit yhdistyvät väkivaltatyöhön. Tarkasteluun sisältyvien kahden perheneuvolan käytäntöjä ohjaa tutkijan mukaan *vallankäyttödiskurssi*,¹¹¹ jonka mukaan väkivalta on vallan käyttöä (instrumentaalista) ja sellaisenaan ainoastaan tekijänsä vastuulla. Tämän lähtökohdan edellyttämiin työtapoihin kuului lähes poikkeuksetta 1) väkivallankäytöstä vastuuttaminen, 2) naisten ja lasten turvatilanteen selvittäminen ja 3) naisten ja lasten traumatisoitumisen käsittely.¹¹² Perheyöntekijät katsoivat väkivalta vallankäyttönä -näkemyksen vaativan heiltä myös moraalista kannanottoa ja yleisestä neutraaliuden periaatteesta luopumista, sillä väkivaltaa vastustavan kannan ottamisen – päinvastoin kuin aiemman perheterapeuttisen tai neutraalin lähestymistavan – nähtiin edesauttavan miesten vastuuttamista omasta väkivaltaisesta käyttäytymisestäään.¹¹³ Perheneuvoloiden kanssa yhteistyössä toimivat viranomaiset eivät kuitenkaan aina olleet valmiita hyväksymään puolueellisenä näkemäänsä menettelytapaa, minkä perheammattilaiset kokivat hankaloittavan työtään.¹¹⁴

Aikaisempien väkivaltatutkimusten tarkasteleminen on ensisijaisen tärkeää aikaisempien tutkimustulosten ja -menetelmien selvittämiseksi sekä nykyisessä tutkimuksessa selvitettävien kysymysten muotoilemiseksi. Väkivaltakeskustelua seuraamalla voidaan myös tarkastella tutkijan itsensä positioitumista käynnissä olevassa keskustelussa. Lisäksi muiden väkival-

¹⁰⁸ Perttu (2004), 25–26.

¹⁰⁹ Perttu (2004), 40.

¹¹⁰ Perttu (2004), 42–44.

¹¹¹ Keskinen (2005), 157.

¹¹² Keskinen (2005), 160–161.

¹¹³ Keskinen (2005), 181–184.

¹¹⁴ Esimerkkinä tällaisesta tapauksesta Keskinen kertoo yhteistyössä perheammattilaisen kanssa toimineesta sosiaalityöntekijästä, jonka mukaan väkivaltaa ei saanut pitää totena ennen kuin molemmat osapuolet olivat myöntäneet sen tapahtuneeksi – huolimatta siitä, että sekä perheneuvolan että sosiaalitoimen asiakasdokumenteista löytyi mainintoja naisen kertomasta väkivallasta. Miehen kiistettyä väkivallan asiassa ei sosiaalityöntekijän mukaan voinut tehdä paljonkaan. Keskinen (2005), 187.

taohjelmien ja työmenetelmien tuntemus antaa mahdollisuuden peilata Lyömätöntä Linjaa Espoossa muihin miesten ohjelmiin esimerkiksi työssä omaksuttujen väkivaltaa koskevien ajattelu- ja työtapojen näkökulmasta. Eräs olennainen aiempien tutkimusten tuntemuksen mukanaan tuoma hyöty on jo mainittujen ohella tutkijan valmius tunnistaa erilaisia itse omaksumiaan puhetapoja ja tunnustaa kyseisten ajattelutapojen vaikutus väkivaltatyön alaan.¹¹⁵

¹¹⁵ Omaksuttujen puhetapojen tunnistaminen on tärkeää diskurssianalyttisestä näkökulmasta katsottuna. Diskurssianalyttinen lähestymistapa tarkoittaa, että käytettäessä kieltä samalla konstruoidaan tai merkityksellistetään sitä kohdetta, josta kirjoitetaan tai puhutaan. Niin sanotussa äärimmäisessä konstruktivismissa lähtökohtana on se, että kielestä riippumattomasta todellisuudesta ei ole olemassa tai siitä ei voida saada tietoa. Tässä tutkimuksessa tavoitteena on ollut erilaisia aineistoja käyttämällä hankkia mahdollisimman monipuolista tietoa tutkimuskohteesta samalla kuitenkin tunnistaa sen, että yhteiskuntatieteissä tutkija ei voi saavuttaa niin sanottua absoluuttista objektiivisuutta. Tutkijan arvot, käsitykset ja aiemmat kokemukset vaikuttavat väistämättä siihen, millä tavoin hän jäsentää todellisuutta. Ks. diskursseista ja konstruktivismista esim. Keskinen (2005), 95–98 ja Ervasti (2004), 325–329.

3 YHTEISTYÖMALLIN ETENEMISEN MÄÄRÄLLINEN KUVAUS

3.1 Perheväkivallan käsittelyn tapahtumavirta Espoossa

Espoon poliisin tietoon tulleen *perheväkivallan*¹¹⁶ määrällinen kuvaus perustuu Espoon poliisilta ja syyttäjältä kerättyyn aineistoon. Aineiston hankkimiseksi Espoon poliisi toimitti kaikki rikosilmoitusnumerot vuoden 2003 heinäkuun alusta vuoden 2004 kesäkuun loppuun kirjatuista perheväkivaltatapauksista.¹¹⁷ Tuona aikana Espoon poliisi kirjasi yhteensä 124 perheväkivaltatapausta, joihin sisältyy kaikkiaan 177 eri tekoa.

Vain pieni osa – joidenkin tutkimusten mukaan kymmenestä viiteentoista prosenttia – perheväkivallasta tulee poliisin tietoon.¹¹⁸ Lisäksi tutkimukset osoittavat, että osa poliisin tietoon tulleista rikoksista jää *kirjaamatta*.¹¹⁹ Poliisilla on velvollisuus tehdä merkintä RIKI-järjestelmään kaikista heidän tietoonsa tulleista virallisen syytteen alaisista rikoksista ja asianomistajarikoksistakin silloin, jos rikoksen ilmoittaja pitää tekoa rikoksena.¹²⁰ Kotihälytykseen vastaavat poliisit saattavat paikan päällä arvioida tilanteen sellaiseksi, että rikosilmoituksen tekeminen tarkoittaisi ainoastaan tarpeetonta vaivannäköä¹²¹ tai ei olisi parasta uhrin kannalta. Näin ollen osa väkivallasta yleensä ja erityisesti perheväkivallasta jää poliisin RIKI-rekisteriin perustuvassa aineistossa näkymättö-

¹¹⁶ Aineistoon sisältyy sekä parisuhdeväkivaltaa että muuta perheen sisällä tapahtuvaa väkivaltaa.

¹¹⁷ Poliisin RIKI-järjestelmään lisättiin vuoden 1996 lopulla mahdollisuus käyttää alaluokitusta ”perheväkivalta”. Lehtisen (2002, 27) mukaan luokittelumahdollisuutta ei olla otettu tehokkaasti käyttöön eri kihlakunnissa, vaan esimerkiksi Turun kihlakunnassa oli vuonna 2000 lisätty rikosilmoitukseen ainoastaan seitsemän ’perheväkivalta’-merkintää. Lehtinen arvioi perheväkivaltatapauksia olleen tuona aikana Turun kihlakunnassa useita kymmeniä. Espoon kihlakunnassa on kuitenkin kiinnitetty yhteistyömallin myötä erityistä huomiota perheväkivalta-asioihin, mistä syystä voidaan olettaa, että joidenkin rikosilmoitusten luokittelu asianmukaisesti perheväkivallaksi on toiminut Espoossa hyvin.

¹¹⁸ Heiskanen & Piispa (1998), 49. Joissakin ulkomaisissa tutkimuksissa on arveltu, että jopa lähes kolmannes väkivallan kohteeksi joutuneista naisista raportoi teon poliisille tai muulle taholle. Edwards (1989), 154–155. Ks. myös Sherman (1992), 5–6.

¹¹⁹ Siren & Tuominen (2003), 45–46; Edwards (1989), 138–141.

¹²⁰ Helminen ym. (2002), 186.

¹²¹ Heiskanen nimittää poliisin näkökulmaa rikollisuuteen *operationaaliseksi*. Toisin sanoen poliisi ottaa huomioon tapauksen etenemismahdollisuuden rikosprosessissa eikä välttämättä kirjaa rikokseksi tekoa, jota esimerkiksi tuomioistuin ei ota käsiteltäväkseen tai jonka tekijää ei voida rangaista. Heiskanen (2002), 19.

miin.¹²² Kolmas aineistoa rajaava tekijä on teon jättäminen kirjaamatta nimenomaan perheväkivallaksi. Kuten Lehtinen toteaa, kaikkia selviäkään väkivaltatapauksia ei monesti ole kirjattu RIKI-rekisterissä perheväkivallan alaluokkaan.¹²³

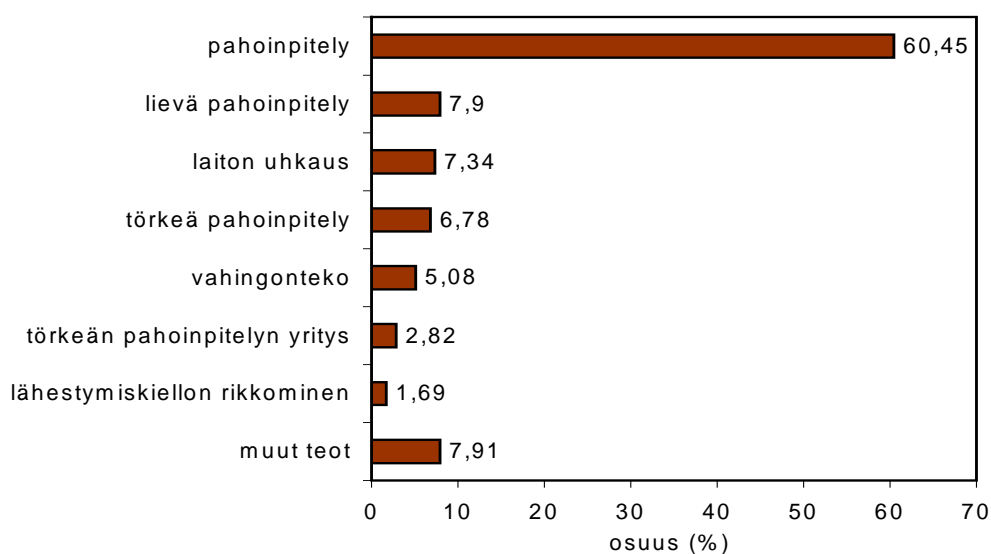
Tapahtumavirran määrälliseen kuvaamiseen tarvittava aineisto koostuu Espoon kihlakunnan syyttäjäosastolta kerätyistä haastehakemuksista, syyttämättäjättämispäätöksistä tai muista syyttäjän perheväkivaltatapauksissa tekemistä päätöksistä sekä niiden liitteenä olevista poliisin kirjoittamista tapahtumakuvauksista. 28 poliisin kirjaamista 177 perheväkivaltateosta eli hieman alle 16 prosenttia perheväkivallaksi luokitelluista teoista ei edennyt lainkaan syyteharkintaan. Näin ollen syyttäjältä hankittuihin asiakirjoihin perustuvassa kuvauksessa tarkastellaan kaikkiaan 149 perheväkivaltatekoa.

Kuten kuviosta 1 tulee ilmi, selvä enemmistö poliisin kirjaamista teoista oli pahoinpitelyitä, joita oli yhteensä 60 prosenttia (N=107) kaikista perheväkivallaksi luokitelluista teoista. Yhteenlaskettuna pahoinpitelyiksi, törkeiksi pahoinpitelyiksi (N=12) ja lieviksi pahoinpitelyiksi (N=14) kirjatut teot muodostavat kolme neljänestä tämän aineiston kattamasta perheväkivallasta. Muita yleisimpiä perheväkivaltaluokkaan kuuluvia tekoja olivat laiton uhkaus (N=13) ja vahingonteko (N=9). Kuviossa 1 mainittuihin 'muihin tekoihin' kuuluvat esimerkiksi kotirauhan rikkominen (N=1), pahoinpitelyn yritys (N=1), toisen vahingoittamiseen soveltuvia esineitä tai aineita koskevien säännösten rikkominen (N=2), tapon yritys (N=1) ja lisäksi eräät perheväkivallan yhteydessä tehdyt teot.¹²⁴

¹²² Sirén & Tuominen (2003), 13–14 ja 46.

¹²³ Lehtinen (2002), 27.

¹²⁴ Poliisin kirjaamissa teoissa olivat mukana näpistys, ampuma-aserikkomus, haitanteko virkamiehelle, virkamiehen vastustaminen, kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta ja liikenne rikkomus.

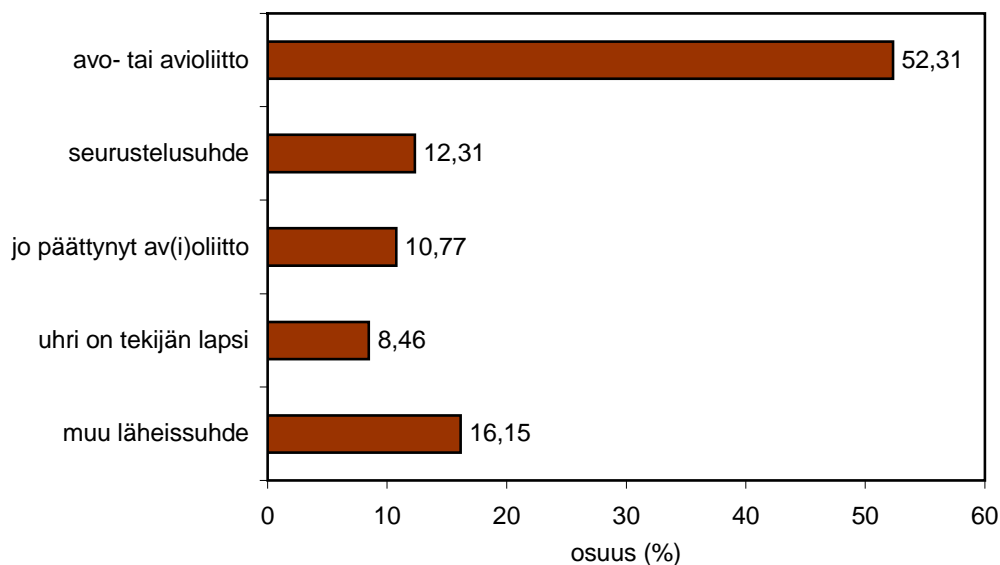
Kuvio 1 Yleisimmät Espoon poliisin perheväkivallaksi kirjaamat teot 1.7.2003–30.6.2004 (12 kk). Prosenttiosuuksissa teon osuus kaikista tuolloin perheväkivallaksi kirjatusta teoista (N=177)

Espeen poliisi on luokitellut, kuten on tehty tässä tutkimuksessa laajemminkin, parisuhde- tai perheväkivallaksi myös esimerkiksi kotirauhan rikkomisen (RL 24:1), laittoman uhkauksen (RL 28:7) ja vahingonteon (RL 35:1), jotka eivät ole rikoslain 21 lukuun sisältyviä *henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia*. Näiden tekojen luokittelu perheväkivallaksi on perusteltua ensinnäkin siksi, että niihin syyllistytään monesti osana laajempaa väkivaltatapahtumaa, johon kuuluu myös henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia kuten pahoinpitelyjä. Toiseksi eräs olennainen väkivaltaisen käyttäytymisen osa-alue tai tavoite on pelon aiheuttaminen ja sillä hallitseminen, joka voidaan saavuttaa ja ylläpitää käyttämällä useita väkivaltaisen käyttäytymisen muotoja – toisinaan myös koskematta uhriin fyysisesti.

Omalla rikosilmoitusnumerolla kirjattujen perheväkivaltatapausten määrä poikkeaa varsinaisesta tekojen määrästä, koska 41 tapauksessa samalle rikosilmoitusnumerolle oli kirjattu samassa yhteydessä tehdyt kahdesta neljään eri tekoa. Pääsääntöisesti samalle rikosilmoitusnumerolle kirjatulla useammalla teolla oli sama tekijä, joskin 12 tapauksessa tekijöitä oli kaksi. Näissä tapauksissa kyse oli esimerkiksi siitä, että samalle rikosilmoitukselle oli kirjattu tapahtuma, jossa pariskunnan molempien osapuolten epäiltiin syyllistyneen toistensa pahoinpitelyyn.¹²⁵ Eri syylliseksi epäiltyjä aineistossa on kaikkiaan 115.

¹²⁵ Eri tavalla on kirjattu tapaukset, joissa *yksittäisellä teolla* oli useampi kuin yksi tekijä. Näin oli esimerkiksi silloin, jos vanhemmat olivat yhdessä syyllistyneet lapsen(sa) pa-

Selvästi suurin osa aineistossa tarkasteltavasta perheväkivallasta oli *parisuhdeväkivaltaa*. Tämä käy ilmi kuviosta 2. Kolmannes perheväkivaltaan syyllisiksi epäillyistä eli väkivallantekohetkellä avioliitossa ja runsas viidennes avioliitossa väkivallan uhrin kanssa. Yksi kahdeksasta väkivallanteosta tapahtui seurustelusuhteessa. Lähes yhtä usein – runsaassa kymmenessä prosentissa tapauksista – poliisin tietoon tullut parisuhdeväkivalta oli tapahtunut *avio- tai avioliiton päättymisen jälkeen*.¹²⁶ Lapsiin kohdistunutta väkivaltaa¹²⁷ oli nykyisessä aineistossa 8,5 prosenttia tapauksista ja vastaajan vanhemmilleen tekemää väkivaltaa hieman vähemmän. Suunnilleen yhtä suuri osa aineistosta koostui vastaajan sisaruksiinsa tai muihin perheenjäseniin – esimerkiksi kumppanin lapsiin tai vanhempiin – kohdistamista väkivallanteoista.

Kuvio 2 Eri tyyppisten väkivallan tekijän ja uhrin välisten suhteiden esiintyminen Espoon poliisin 1.7.2003–30.6.2004 perheväkivallaksi kirjaamissa teoissa (N=130)¹²⁸

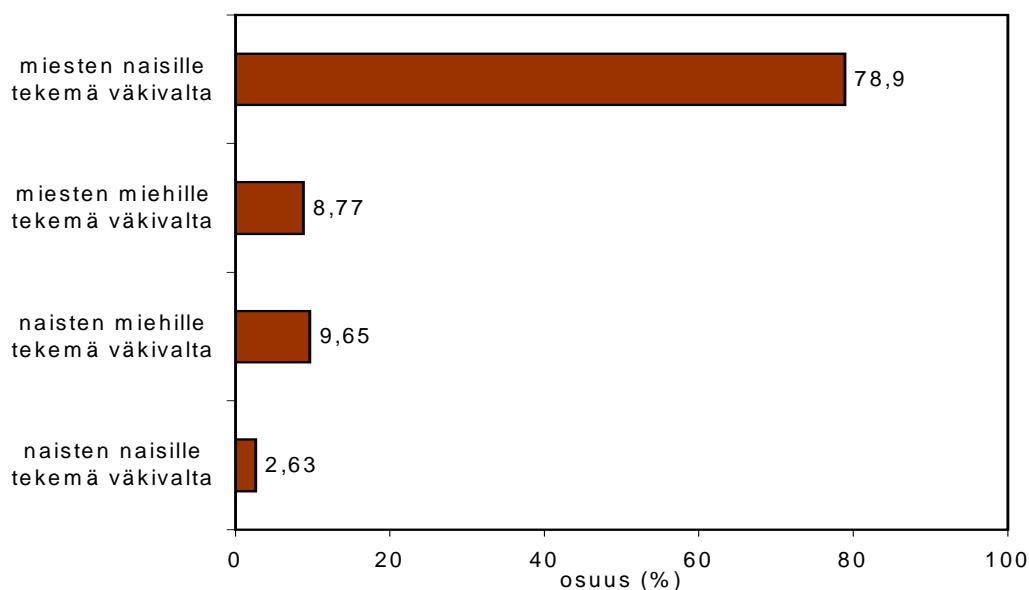
hoinpitelyyn. Tässä aineistossa on kolme eri tekoa, joille poliisi on kirjannut kaksi teki-jää.

¹²⁶ Eron jälkeen väkivallan uhriksi joutuneiden osuus vastaa Heiskanen ja Piispan uhritutkimuksen tuloksia, jos oletetaan eron jälkeen väkivaltaisesti käyttäytyneiden miesten olleen väkivaltaisia jo parisuhteen aikana. Uhritutkimuksessa todettiin väkivaltaisesti parisuhteen aikana käyttäytyneistä miehistä 11,8 prosentin käyttäneen fyysistä väkivaltaa myös eron jälkeen. Väkivalta oli alkanut vasta väkivallattoman parisuhteen päättymisen jälkeen ainoastaan neljässä prosentissa uhritutkimuksessa tarkastelluista tapauksista. Heiskanen & Piispa (1998), 38–39.

¹²⁷ Mukana aineistossa on yksi tapaus, jossa väkivallan uhri on tekijän *täysi-ikäinen* lapsi.

¹²⁸ Aineistossa sisältyy yhteensä 177 tekoa, joista osa on samassa väkivaltatilanteessa tapahtuneita (saman tekijän samalle uhrille tekemiä) useampia väkivallantekoja. Jokaista yhdellä rikosilmoitusnumerolla kirjattua väkivaltatilannetta kohden on tosiasiallisen

Hieman vähemmän kuin yhdeksän kymmenestä kaikesta aineiston perheväkivallasta ja runsaat yhdeksänkymmentä prosenttia parisuhdeväkivallasta¹²⁹ oli miesten tekemää. 84 prosentissa perheväkivallasta ja 70 prosentissa parisuhdeväkivallasta uhrin olivat naisia. *Kaikkiaan noin neljä viidestä nykyisessä aineistossa tarkasteltavista tapauksista oli miehen tekemää väkivaltaa, jonka uhrina oli nainen.*¹³⁰ Poliisiin tietoon tulleiden perheväkivaltatapausten sukupuolijakauma on kuvattu kuviossa 3.

Kuvio 3 Perheväkivallan tekijöiden ja uhrien sukupuolijakauma Espoon poliisiin 1.7.2003–30.6.2004 perheväkivallaksi kirjaamissa teoissa (N=114)¹³¹

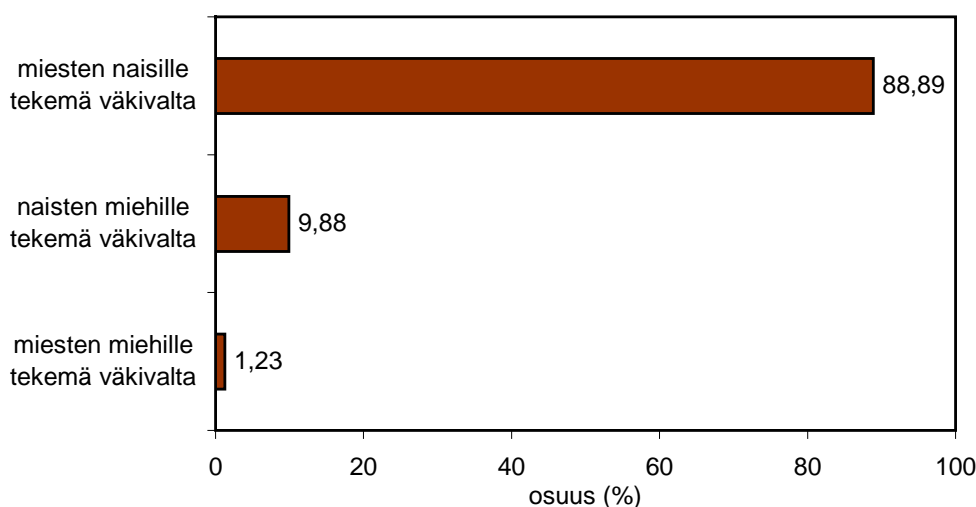
tilanteen kuvaamiseksi tutkimusaineistoon kirjattu vain yksi perhesuhde tai parisuhde. Tästä syystä eri perhe- ja parisuhteiden lukumäärä on pienempi kuin aineiston tekojen yhteenlaskettu lukumäärä. Tekijän ja uhrin välistä suhdetta ei myöskään ole saatu selville osassa tapauksista, jotka eivät ole edenneet rikosprosessissa.

¹²⁹ Parisuhdeväkivallaksi on tässä tutkimuksessa laskettu myös avio- tai avioliiton päättymisen jälkeen tapahtunut väkivalta.

¹³⁰ Saman suuntaisiin tuloksiin on päädytty myös muissa selvityksissä, ks. esimerkiksi Hurta (2002), 32 ja Heiskanen & Piispa (1998).

¹³¹ Tapauksissa, joissa samalle rikosilmoitusnumerolle on kirjattu useampi saman tekijän samalle uhrille tekemä väkivallanteko, tutkimusaineistoon on kirjattu osapuolten sukupuoli vain kerran vääristymien estämiseksi. Esimerkiksi kuvitteellisessa tapauksessa, jossa poliisi on kirjannut miehen syyllistyneen yhdessä pitkittyneessä väkivaltatilanteessa naisystäväänsä kohdistuneeseen pahoinpitelyyn, laittomaan uhkaukseen ja lievään pahoinpitelyyn, aineistoon on kirjattu yksi miespuolinen tekijä, yksi naisuhri ja yksi seurustelusuhde. Tästä johtuu, että sukupuolijakauman laskemisen pohjana käytettyyn aineistoon sisältyy 30 tapausta vähemmän kuin kaikkien eri tekojen mukaan yhteenlaskettuun aineistoon (N=177). Tämän lisäksi 28 tapauksessa osapuolten sukupuoli ei ole tiedossa, koska asia ei ole edennyt rikosprosessissa. Kahteen puuttuvaan tapaukseen kuuluu yksi teko, jossa keskenään avioliitossa olevat mies ja nainen oli kirjattu sekä vastaajiksi että asianomistajiksi, sekä tapaus, jossa vastaajina oli mies ja nainen ja asianomistajana naispuolinen henkilö. Sukupuolijakauman laskemisen pohjana on siis käytetty kaikkiaan 117 tapausta.

Kuviossa 4 on kuvattu väkivallan tekijöiden ja uhrien sukupuolijakauma parisuhdeväkivallan osalta. Parisuhdeväkivallaksi on tässä yhteydessä luettu avio- tai avoliiton tai seurustelusuhteen aikana sekä avio- tai avoliiton jälkeen tapahtunut väkivalta. Tässä aineistossa parisuhdeväkivallasta hieman alle 90 prosenttia on miesten naisille tekemää väkivaltaa ja noin joka kymmenes tapaus naisten miehille tekemää väkivaltaa. Aineistossa oli vain yksi tapaus, jossa parisuhdeväkivaltaa oli tehty samaa sukupuolta olevien parisuhteessa; tässä tapauksessa kyse oli miehen toiseen mieheen kohdistamasta väkivallasta. Naisen toiselle naiselle tekemää parisuhdeväkivaltaa ei tullut esiin nykyisessä aineistossa ollenkaan.

Kuvio 4 Parisuhdeväkivallan tekijöiden ja uhrien sukupuolijakauma Espoon poliisin 1.7.2003–30.6.2004 perheväkivallaksi kirjaamissa teoissa (N=81)¹³²

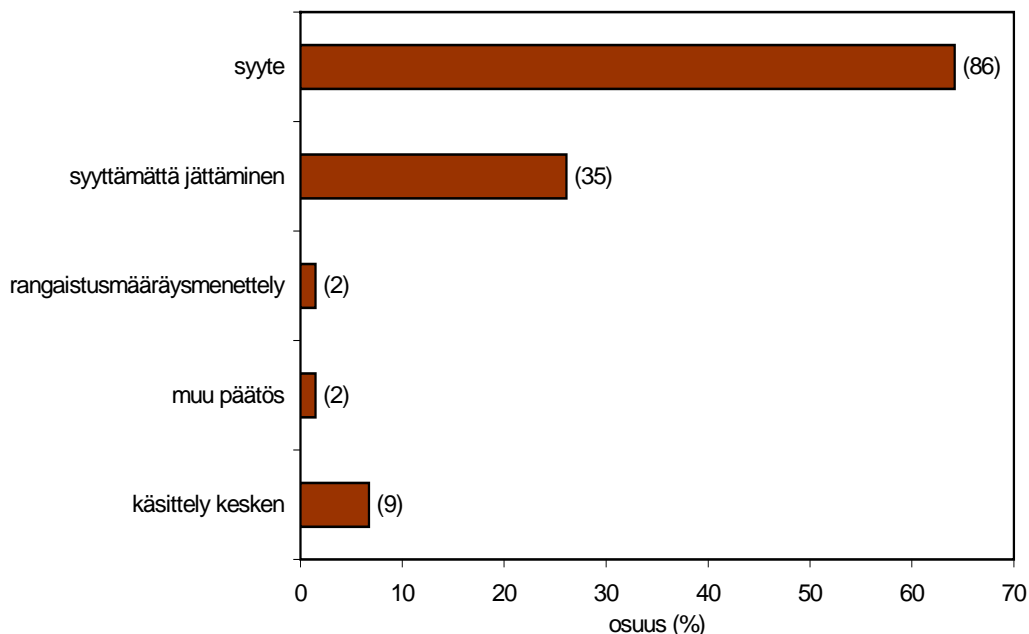
3.2 Syyttäjän toiminta perheväkivaltatapauksissa

Tässä tutkimuksessa tarkasteltavaan syyttäjältä kerättyyn aineistoon sisältyy kaikkiaan 138 syyttäjän eri perheväkivaltatapauksissa tekemää ratkaisua. Osa poliisin kirjaamista 177 teosta ei edennyt lainkaan syyttäjälle saakka, kun taas yhdeksässä tapauksessa syyteharkinta oli vielä aineiston hankkimisen aikaan kesken.¹³³ Syynä siihen, että poliisin alun perin rikok-

¹³² Aineiston rajauksista ks. alaviite 121.

¹³³ Aineistosta puuttuvat näin ollen vielä kaksi tapausta, jotka ovat edenneet syyteharkintaan, joskaan niitä koskevaa päätöstä ei löydy Espoon kihlakunnansyyttäjän atk-järjestelmästä. Kyseiset kaksi tapausta on oletettavasti *liitetty toiseen asiaan* ja käsitel-

seksi kirjaama teko ei etene syyttäjälle saattaa olla esimerkiksi se, että esitutkinta tai sitä edeltävät selvitykset osoittavat rikoksen jääneen tapahtumatta. Toisin sanoen joko rikokseksi ilmoitettu teko ei olekaan rikos tai ilmoitettua rikollista tekoa ei ole tehty. Lisäksi poliisi voi jättää esitutkinnan suorittamatta asianomistajarikoksissa, jos asianomistaja ei ole ilmoittanut vaativansa rikokseen syyllistyneelle rangaistusta.¹³⁴ Kuviosta 5 käy ilmi syyttäjän menettely perheväkivaltatapauksissa.

Kuvio 5 Espoon kihlakunnansyyttäjän menettely syyteharkintaan edenneissä tapauksissa, jotka Espoon poliisi on kirjannut perheväkivallaksi 1.7.2003–30.6.2004 (N=134)

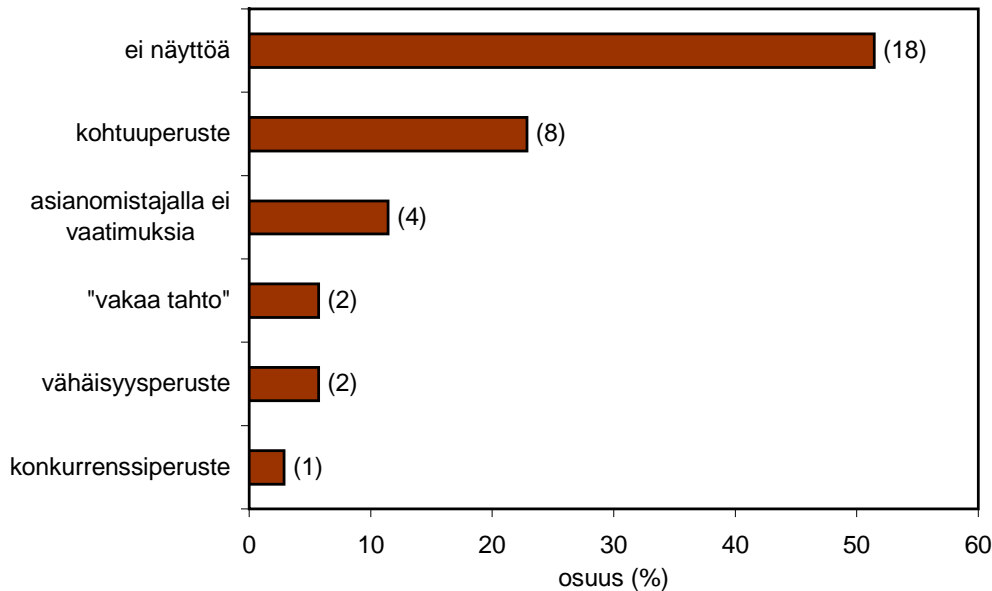
Syyte tai syyttämättä jättäminen

Espoon kihlakunnansyyttäjä jätti tarkasteltavana aikana kaikkiaan 86 eri perheväkivaltatekoa koskevaa haastehakemusta käräjäoikeuteen. Toisin sanoen *haastehakemus tehtiin lähes puolessa poliisin perheväkivallaksi kirjaamista ja hieman harvemmin kuin kahdessa kolmesta (62 %) syyteharkintaan edenneistä teoista*. Haastehakemusten lisäksi mielenkiintoisinta tämän tutkimuksen kannalta ovat syyttäjän tekemät syyttämättäjättämisspäätökset, joita tehtiin yhteensä 35 kappaletta. *Yli puolet syyttämättäjättä-*

lään samassa yhteydessä muiden rikosten kanssa, joihin kyseinen vastaaja on mahdollisesti syyllistynyt.

¹³⁴ Helminen ym. (2002), 209, 220.

mispäätöksistä tehtiin tarvittavan näytön puuttuessa, mikä käy ilmi myös kuvioista 6.

Kuvio 6 Espoon kihlakunnansyyttäjän ilmoittamat syyttämättä jättämisen perusteet. N (35) sisältää syyttäjälle edenneet tapaukset, jotka Espoon poliisi oli kirjannut perheväkivallaksi 1.7.2003–30.6.2004 ja joissa syyttäjä teki syyttämättäjättämispäätöksen

Virallisen syyttäjän on ROL 1:6:n¹³⁵ mukaisesti nostettava syyte, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Syyte voidaan kuitenkin jättää nostamatta, jos rikosta on *sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen* kokonaisuudessaan pidettävä vähäisenä (*vähäisyysperuste*) eikä siitä olisi odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta (ROL 1:7.1). Lisäksi syyttäjä saa ROL 1:8:n mukaan jättää syytteen nostamatta tilanteessa, jossa oikeudenkäyntiä ja rangaistusta olisi pykälässä eriteltyjen tai muiden syiden vuoksi pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina (*kohtuuperuste*). ROL 1:8.2 antaa syyttäjälle oikeuden jättää syyte nostamatta, jos rikos ei rangaistuksen määräämistä tai aikaisemmin tuomitun rangaistuksen huomioon ottamista koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään (*konkurrenssiperuste*). ROL 1:8:n syyttämättäjättämisperusteiden edellytyksenä kuitenkin on, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

ROL 1:7–8:n perusteella tehdyt päätökset syyttämättä jättämisestä ovat niin sanottuja *seuraamusluontoisia syyttämättä jättämisistä*. Tämä tarkoittaa,

että syytteen nostamiselle ei ole prosessuaalista estettä, ja syyttäjä on jo todennut henkilön syyllistyneen rangaistavaan tekoon. Jos sen sijaan syyttäjän näkemyksen mukaan ”todennäköisiä syitä” rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi ei ole olemassa, tästä aiheutuva päätös jättää syyte nostamatta on luonteeltaan *prosessuaalinen*. Tällöin syyte jätetään nostamatta näytön tai syyteoikeuden puuttumisen vuoksi tai koska rikoksen vanhentumisaika on kulunut. Yksi prosessuaalisen syyttämättä jättämisen peruste on myös se, että syyttäjän näkemyksen mukaan kyseessä oleva teko ei ole rikos.¹³⁶

Tässä aineistossa syyttämättä jätetyistä rikoksista (N=35) selvästi suurin osa oli pahoinpitelyjä (N=26). Lieviä pahoinpitelyjä syyttämättä jätetyissä oli neljä kappaletta ja laittomia uhkauksia kolme sekä niiden lisäksi yksi törkeän pahoinpitely yritys ja yksi pahoinpitelyn yritys. Puolet pahoinpitelyjen syyttämättä jättämispäätöksistä (N=13) oli tehty näytön riittämättömyyden perusteella, kun taas niin sanottuja seuraamusluontoisia syyttämättä jättämisiä (ROL 1:7–8) oli tehty kaikkiaan kahdeksan kappaletta. Pahoinpitelyjen kohdalla syyttäjä viittasi kahdesti asianomaisen *vakaaseen tahtoon* (RL 21:17) olla viemättä asiaa tuomioistuimen käsiteltäväksi.¹³⁷ Mielenkiintoista tämän tutkimuksen kannalta on erityisesti se, että toisessa vakaan tahdon pykälän nojalla tehdyssä syyttämättä jättämispäätöksessä viitataan muina syytettä vastaan puhuvina seikkoina vastaajalle jo tuomittuun ehdolliseen vankeusrangaistukseen, osapuolten avioeroon, vähäiseen vammaan ja *vastaajan sitoutumiseen väkivallan katkaisuojelmaan*.

Kolmessa tapauksessa, jotka poliisi oli kirjannut pahoinpitelyksi mutta joissa näyttöä löytyi vain lievistä pahoinpitelystä, *asianomainen ei ollut esittänyt vaatimuksia rangaistuksesta*. Pahoinpitelysyytteeseen tarvittavan näytön ja asianomaisten vaatimusten puuttuessa syyttäjä ei voinut nostaa syytettä. Lievä pahoinpitely on asianomistajarikos, josta syytteeseenpano vaatii asianomistajan rangaistusvaatimusta. Tapauksissa kyse on siis siitä, että ilman väitetyn uhrin todistusta, näyttöä on ollut vain lievistä pahoinpitelystä – joka puolestaan asianomistajarikoksena edellyttää vaatimuksia asianomaisen osalta. Asianomistajan pitäytymiseen vaatimuksista tai osapuolten välille saavutettuun sovintoon on viitattu myös tapauksissa, joissa syyttämättä jättäminen perustuu kohtuusnäkökohdille (ROL 1:8.1). Muita syyttäjien mainitsemia *lisäperusteluja* ROL 1:7 tai 1:8 pykäliin perustavalle syyttämättä jättämiselle ovat muun muassa *suhteellisen lievä teko*, *suhteellisen lievät* tai *vähäiset vammat*, onnistunut *sovittelu*, osapuolten

¹³⁵ Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689 (ROL).

¹³⁶ Lappi-Seppälä (2002), 341.

¹³⁷ Molemmat asianomaisen vakaaseen tahtoon (RL 21:17) perustuneista syyttämättä jättämispäätöksistä oli tehty keväällä 2004 eli ennen kyseisen lainkohdan kumoamista.

*käsistä riistäytynyt riita, odotettavissa oleva (korkeintaan) sakkorangaistus sekä asianomistajan oma menettely.*¹³⁸

Nykyisessä tutkimuksessa käsiteltävään kvantitatiiviseen aineistoon sisältyy 35 syyttämättäjättämispäätöstä ja kaikkiaan ainoastaan 125 syyttäjän perheväkivalta-asiassa tekemää päätöstä. Tapausten vähäisyyden vuoksi aineiston pohjalta ei voi tehdä määrällisiä päätelmiä syyttämättä jättämisen yleisyydestä tai eri perustelujen käytöstä.

Muut syyttäjän tekemät päätökset

Espoon kihlakunnan syyttäjä oli tehnyt yhdessä tässä tutkimuksessa käsitellyssä tapauksessa päätöksen *esitutinnan rajoittamisesta*. Syyttäjä voi tehdä päätöksen esitutinnan toimittamatta jättämisestä tai keskeyttämisestä esitutkintalain (ETL) 4a §:n mukaan silloin, jos hän joka tapauksessa jättäisi asian syyttämättä ROL 1:7–8 tai muun vastaavan säännöksen perusteella. Lisäksi edellytyksenä on, että ”tärkeä yleinen tai yksityinen etu” ei vaadi esitutinnan toimittamista. Päätös esitutinnan rajoittamisesta voidaan kuitenkin tehdä vain esitutinnan johtajan tekemän esityksen jälkeen. Toisin sanoen päätös esitutinnan toimittamatta jättämisestä tai keskeyttämisestä edellyttää kahden eri viranomaisen yhtenevää näkemystä siitä, että esitutkinta kyseisessä asiassa olisi tarpeeton. Tämän tarkoituksena on varmistaa esitutinnan toimittaminen aina, kun siihen on aihetta.¹³⁹

¹³⁸ Tutkimuksen ohjausryhmältä saadun palautteen mukaan mainitut perustelut ovat luonteeltaan sellaisia, joiden käyttämistä saatetaan Espoon yhteistyöverkostossa pitää sopimattomana. Näin siksi, että yhteistyömallin yhtenä julkilausuttuna tavoitteena on ollut nimenomaan sen *korostaminen*, että perhe- ja parisuhdeväkivalta on rangaistavaa ja tuomittavaa. (Poukka 2002, 27.) Näissä tapauksissa ao. perusteluita oli käytetty ainoastaan muihin seikkoihin perustuvan ratkaisun tukena. Syyttämättäjättämiskäytännöstä ja sen laajuudesta on mahdollista esittää erisuuntaisia kriminaalipoliittisia arvioita, joiden muotoilu ja perusteleminen ei kuitenkaan kuulu tämän tutkimuksen tehtäviin.

¹³⁹ Lappi-Seppälä (2002), 339–340.

4 YHTEISTYÖMALLIN VIRANOMAISTEN NÄKEMYKSIÄ YHTEISTYÖSTÄ

Yhteistyötahojen näkemysten selvittämiseksi tutkimuksessa haastateltiin seitsemää yhteistyötahojen edustajaa. Haastateltuihin kuuluu kolme poliisia, yksi syyttäjä, turvakodin edustaja, Lyömättömän Linjan edustaja sekä yksi työntekijä Espoon perheneuvolasta. Haastattelut suoritettiin niin sanottuina teemahaastatteluina noudattaen joustavasti ennalta laadittua teemarunkoa. Näin ollen haastateltavat saivat melko vapaasti tuoda ilmi näkemyksiään yhteistyöstä ja korostaa tärkeinä pitämiään teemoja. Haastattelujen kesto vaihteli noin puolesta tunnista kahteen tuntiin.

Väkivallan katkaisuojelmaan valikoitumista pohdittaessa poliisien haastattelut ovat keskeisessä asemassa, mistä syystä poliiseja on nykyisessä tutkimuksessa haastateltu useampia kuin muita yhteistyötahojen edustajia. Tutkimuksessa poliisien haastattelut on myös käsitelty omassa osuudessaan ennen muiden tahojen haastatteluja. Poliisien haastattelujen avulla tarkastellaan valikoitumisen ohella lisäksi yhteistyön toimintaa ja tehokkuutta etenkin poliisin ja Espoon Lyömättömän Linjan välillä. Erityisesti tarkoituksena on selvittää, pyytääkö poliisi kaikilta parisuhdeväkivallasta epäilyiltä suostumusta heidän yhteystietojensa toimittamiseen Lyömättömän Linjan työntekijälle. Jatkokysymyksenä tähän tarkastellaan sitä, kenet, jos ei kaikkia miesepäiltyjä, poliisi tällä tavoin ohjaa¹⁴⁰ Lyömättömän Linjan tarjoamaan väkivallan katkaisuojelmaan. Tavoitteena on lisäksi saada tietoa siitä, miten suuri osa miehistä kieltää tietojensa luovuttamisen Lyömättömään Linjaan sekä siitä, miten yhä useammat väkivaltaiset miehet saataisiin kiinnostumaan auttamisohjelmista. Yleisemmällä tasolla haastatteluilla tarkastellaan poliisien käsityksiä perhe- ja parisuhdeväkivallasta ja sen lopettamiseksi tehtävästä työstä.

Yhteistyöverkoston muiden tahojen haastatteluilla pyritään selvittämään eri tahojen vaikutelmia yhteistyöverkoston toiminnasta ja toiminnan kehittämisestä sekä toimijoiden käsityksiä miesten väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamiseksi tehtävästä työstä. Edelleen haastattelujen avulla pyritään löytämään keinoja miesten motivoimiseksi osallistumaan väkivallan katkaisuojelmaan.

¹⁴⁰ Tässä tutkimuksessa käytetään termejä *ohjata* ja *ohjaus* huolimatta siitä, että kaikki eivät näe poliisin toimintaa varsinaisena ”ohjaamisena”. Poliisi toimittaa suostumuksen saatuaan miehen yhteystiedot Lyömättömään Linjaan, josta otetaan yhteyttä mieheen tapaamista varten. Poliisin ohjauksella tarkoitetaan nimenomaan tätä prosessia.

Poliisin näkemykset väkivaltatyöstä

Poliisin väkivaltarikosyksikössä tehdyistä haastatteluista ilmenee, että pääsääntöisesti poliisit ovat olleet tyytyväisiä tai hyvinkin tyytyväisiä väkivaltatyön verkoston toimintaan. Yhteistyöverkoston merkittävin aikaansaannos näytti olevan nimenomaan se, että väkivaltatyöhön eri suunnilta osallistuvat tahot olivat *oppineet tuntemaan toisensa* ja toistensa työmenetelmät. Eri ihmisiin tutustumisen myötä oman työn katsottiin jossain määrin helpottuneen. Haastatellut kokivat omaksuneensa vuonna 2001 alkaneen yhteistyön *työrutiiniksi*, ja näkivät alun suurimman innostuksen laantumisesta huolimatta työn sujuvan edelleen hyvin. Yksimielisiä haastateltavat olivat siitä, että väkivallan ehkäisemiseksi tehtävä työ on tärkeää.

Yhteistyön aikana oli tullut ilmi ongelmakohtia, joita kuitenkin oli yhden haastateltavan mukaan onnistuttu käsittelemään ja hoitamaan. Tällaisena hän näki esimerkiksi perheissään väkivaltaisesti käyttäytyvien *maahanmuuttajien* auttamisen. Väkivallan katkaisuojelmaan ei aikaisemmin ole voinut kielellisten hankaluuksien vuoksi ohjata maahanmuuttajia, mutta tilannetta on pyritty parantamaan palkkaamalla Lyömättömään Linjaan lisää henkilökuntaa työskentelemään nimenomaan maahanmuuttajien kanssa. Nykyisin Espoon Lyömätön Linja pystyy ottamaan vastaan myös maahanmuuttajia, jotka hakevat apua väkivaltaiseen käyttäytymiseensä. Toinen haastateltavista oli kokenut ongelmalliseksi sosiaalihuollon jokseenkin vähäisen osallistumisen väkivallan ehkäisemiseen. Hänen mukaansa poliisi saa tutkittavakseen tapauksia, joiden näkee ennemminkin kuuluvan *sosiaalihuollon toimialaan*. Poliisin velvollisuus on näissäkin tapauksissa ottaa vastaan ilmoitus rikoksesta, toimittaa esitutkinta ja viedä asia edelleen syyttäjälle – huolimatta siitä, että asian toimittaminen syyttäjälle hyvin todennäköisesti, kuten haastateltava totesi, ”ei johda mihinkään”.

Kaikki haastatellut poliisit näkivät *miesten motivoimisen* osallistumaan väkivallan katkaisuojelmaan vähintäänkin haasteellisena ja jossain määrin myös ongelmallisena. Yksi haastateltavista kertoi huomanneensa monien miesten suhtautuvan torjuvasti, jopa kammoksuen, ajatukseen terapiasta ja terapiaistunnoista, ja olikin näin ollen kehittänyt ’markkinoinniksi’ nimitävänsä motivointikeinon. Hän kertoi esittelevänsä Lyömättömän Linjan miehille *keskustelupaikkana*, jossa voi tavata *vertaisiaan ihmisiä* ja puhua kuin *mies miehelle* – ilman ”sen erityisempää terapiaa”. Toinen haastatelluista käytti motivoinnin keinona vetoamista perheen yhteiseen hyvään ja lasten hyvinvointiin, mutta myönsi motivoinnin olevan vaikeaa. Haastateltavat toivoivat voivansa tavalla tai toisella velvoittaa miehen osallistumaan väkivallan katkaisuojelmaan. Toisaalta he tunnustivat, että ohjelmaan velvoittaminen on käytännössä mahdotonta toteuttaa nykyisessä järjestel-

mässä, jossa ohjelmaan osallistuminen ei kuulu osana rangaistukseen eikä periaatteessa saakaan olla vaihtoehto teosta seuraavalle rangaistukselle.

Itse markkinoin Lyömätöntä Linjaa niin nimenomaan, että se ei ole mikään terapia, koska sitähan suomalainen raavas mies kamoksuu kovasti. - - Se on ihan toisentyypinen, keskustelupaikka, missä on vertaisia ihmisiä, ja sitten sinne mennään mies miehelle puhumaan. - - Jos suosittelee jotain terapiaa tai terveystieteitä, niin ne on ihan heti sen jälkeen, että 'ei'. (H2)

Eräs haastatelluista toi esiin näkemyksensä, että Lyömättömän Linjan väkivallan katkaisuohtelmaan osallistumisesta *palkitseminen* helpottaisi ohjelmaan motivoimista. Hänen mukaansa tilanne on tällä hetkellä jossain määrin pulmallinen, koska mies ei saa minkäänlaista tunnustusta siitä, että hän haluaa muuttaa käyttäytymistään ja sitoutuu auttamisohjelmaan. Ohjelman markkinoiminen olisi haastatellun mukaan helpompaa, jos siihen osallistumisella olisi edes jonkinlainen vaikutus asian etenemiseen rikosprosessissa, joko syyttäjällä tai tuomioistuimessa.

Mä näen vähän ristiriitaisena sen, että tämä ohjautuu meidän kautta, sitä syytetään ja se saa tuomion. Ja vastaavanlainen kaveri kävelee kadulta suoraan sisään. Onhan se tietysti hyvä, jos sen [ohjelman] käy, ja se auttaa, ja hän ei ole enää väkivaltainen. Mutta se on tietyllä tavalla vähän epärealistista sille, joka joutuu vianomaistutkintaan, että se viedään vängällä läpi. Vaikka hän osoittaa myös halunsa tehdä itselleen jotain ja sille omalle käyttäytymiselleen, hän ei saa siitä minkään näköistä plusmerkkiä itselleen. (H1)

Espoon poliisin väkivaltarikosyksikön rikostutkijat on ohjeistettu neuvomaan pääsääntöisesti kaikki miehet Lyömättömään Linjaan. Syitä jättää pyytämättä miehen suostumus yhteystietojen luovuttamiseen on vain muutama, joista tärkein on jo yhteistyökokeilun alussa sovittu periaate jättää törkeisiin väkivaltarikoksiin ja seksuaalirikoksiin syyllistyneet miehet toimintamallin ulkopuolelle. Haastateltujen mukaan muihin merkittäviin tekijöihin ohjausta harkittaessa kuuluu ensinnäkin se, onko parisuhdeväkivaltaan syylliseksi epäilty ohjattu Lyömättömään Linjaan jo aikaisemmin. Monet parisuhdeväkivallasta epäillyt ovat, kuten eräs haastateltavista asian ilmaisi, *vakioasiakkaita*, joille on saatettu kertoa väkivallan katkaisuohtelmasta edellisen kuulustelun yhteydessä. Toistuvat (epäonnistuneet) yritykset saada miehen suostumus yhteystietojen luovuttamiseen koetaan syystäkin turhauttavina. Toinen tärkeä syy poliiseille jättää mies ohjaamatta Lyömättömään Linjaan on miehen *moniongelmaisuus*. Yksi haastatelta-

vista katsoi jättävänsä neuvomatta ohjelmaan esimerkiksi selvästi mielen-terveysongelmaiset tai alkoholisoituneet miehet, jotka ”eivät muutenkaan pärjää”. Hän oli sitä mieltä, että näissä tapauksissa poliisi voisi yrittää kertoa miehelle vaihtoehtoisista auttajatahoista. Tarkoituksena toisaalta on, kuten haastateltava itse myönsi, että poliisi tekisi vain vähän tämän tyyppistä karsintaa.

Edellä mainittujen ohella väkivallan katkaisuojelmaan ohjattujen miesten määrään vaikuttavat haastateltavien mukaan useat tekijät. Rikostutkija saattaa esimerkiksi kuulustelutilanteen kulun tai miehen käyttäytymisen perusteella tehdä harkitun päätöksen jättää väkivallan katkaisuojelma kokonaan keskustelun ulkopuolelle – tai unohtaa kysyä miehen suostumusta yhteystietojen luovuttamiseen. Ohjauskäytännöistä kertoviin tilastolukuihin vaikuttaa lisäksi se, että rikostutkijat eivät aina muista kirjata kuulustelupöytäkirjaan ehdottaneensa miehelle yhteydenottoa Lyömättömään Linjaan. Tämä vaikuttaisi haastattelujen perusteella koskevan erityisesti epäonnistuneita ohjausyrityksiä.

Kaiken kaikkiaan haastateltavat vaikuttivat olevan yksimielisiä siitä, että liian harvat parisuhdeväkivaltaan syyllistyneistä miehistä suostuvat omien yhteystietojensa luovuttamiseen väkivallan katkaisuohjelman työntekijöille – ja vielä harvemmat todella sitoutuvat ohjelman suorittamiseen. Yksi haastatelluista kuitenkin koki poliisin neuvonnan ja ohjauksen olevan tärkeää riippumatta siitä, hakeutuuko mies suoraan kuulusteluista Lyömättömään Linjaan. Hänen mukaansa poliisilla on tärkeä rooli tiedon välittäjänä, vaikka tämä ei välttämättä tulekaan ilmi esimerkiksi miesten omissa kertomuksista ohjelmaan hakeutumisensa syistä. On vaikea tietää, toisin sanoen, miten monet Lyömättömään Linjaan ”omasta aloitteestaan” tulleista miehistä ovat itse asiassa saaneet tiedon väkivallan katkaisuohjelman olemassaolosta juuri poliisin kautta.

Vaikka on tässä sanonut, että hän ei halua Lyömättömän Linjan apua, niin me ollaan kuitenkin kerrottu, me ollaan laitettu tietoa eteenpäin. Sitten myöhemmässä vaiheessa se itse aktivoituu, että ’hetkinen, täähän on se mistä puhuttiin’. - - Me toimitetaan sitä tietoa eteenpäin, eri vaihtoehtoja, annetaan mainos. Voi sitten kotona miettiä rauhassa. (H3)

Kahdella haastateltavista vaikutti olevan jokseenkin eri tyyppiset näkemykset *sovittelun* luonteesta, vaikka molemmat lopulta olivatkin yhtä mieltä sovittelun soveltumattomuudesta (pitkään jatkuneeseen) parisuhdeväkivaltaan. Ensimmäinen haastateltavista viittasi yhteistyömallissa omaksettuaan ehdottomaan periaatteeseen, että väkivallasta pitää seurata rangaistus, eikä parisuhdeväkivaltaa näin ollen ohjata sovitteluun ollenkaan.

Toinen haastateltavista näki sovittelun yleisesti ennemminkin poliisin ajan ja voimavarojen säästämiseen soveltuvana keinona, jonka käyttämiselle myös parisuhdeväkivallassa ”ei ole mitään periaatteellista estettä”. Hän kuitenkin totesi, että poliisin tietoon tuleva parisuhdeväkivalta on pääsääntöisesti pitkään jatkunutta väkivaltaa, jonka sovittelu ei ole tuloksellista.

Muiden yhteistyöverkoston tahojen näkemykset väkivaltatyöstä

Yhteistyöverkoston eri jäsenten näkemysten selvittämiseksi tutkimuksessa haastateltuihin tahoihin kuuluu Espoon kihlakunnansyyttäjä, Lyömätön Linja, turvakoti ja perheneuvola. Eri ammattikunnat tekevät kukin omanlaistaan työtä ja katsovat väkivaltatyötä omasta näkökulmastaan, mistä syystä haastattelut olivat hyvin erilaisia. Ne osuudet, joilla haastateltavat kuvailevat ainoastaan omia työmenetelmiään tai omaa työtään koskevia erityispiirteitä, ovat olleet vaikeasti yhdistettävissä keskenään. Jokainen haastateltavista kuitenkin edesauttoi omalta osaltaan, omilla näkemyksillään, yhteistyöverkoston toiminnan selvittämistä ja väkivaltatyön taustalla vaikuttavien käsitysten tarkastelemista.

Eri yhteistyötahot, kuten poliisitkin, näkivät yhtenä verkoston parhaimpana puolena nimenomaan väkivaltatyötä tekeviin ihmisiin ja heidän työtapoihinsa tutustumisen. Ajatustenvaihdon edellytyksenä on tiivis yhteydenpito, mitä korostettiin erityisesti Lyömättömän Linjan ja perheneuvolan tahoilta. Yhteydenpidon ja verkoston kokoontumisten järjestäminen on kuitenkin melko työlästä eikä saisi jäädä yksin yhden tai kahdenkaan yhteistyötahon vastuulle. Kullakin organisaation jäsenellä on oma päätyönsä, jonka hoitamisen jälkeen ei jää rajattomasti resursseja eli aikaa ja voimavaroja käytettäväksi yhteistyöverkoston ylläpitämiseen. Esimerkiksi verkostokokousten järjestäminen on perinteisesti ollut Lyömättömän Linjan ja turvakodin työntekijöiden tehtävänä, vaikka tähän on – vielä toistaiseksi onnistumatta – yritetty saada helpotusta siirtämällä osa vastuusta Espoon kaupungille.

Sekä Lyömättömän Linjan että perheneuvolan puolelta toivottiin, että yhteisiä seminaareja ja koulutustilaisuuksia järjestettäisiin nykyistä useammin. Uusimman tiedon ja näkemysten jakaminen, kuten yhteistyötahot totesivat, onnistuu parhaiten kasvotusten. Erään haastateltavan mukaan väkivaltatyön taustalla vaikuttavista näkemyksistä ja eri tahojen omaksuamista ajattelutavoista keskusteleminen olisi erityisen hyödyllistä uusimmille työntekijöille. Aikaisemmin eri yhteistyötahot tapasivat useammin ja

tiivien keskustelujen myötä omaksuivat keskenään suunnilleen samanlaiset näkemykset parisuhdeväkivallasta ja sen ehkäisemiseksi tarvittavista toimenpiteistä. Nykyisin tapaamisia ja koulutusta on harvemmin, minkä vuoksi Espoossakin alkaa haastateltavan mielestä olla jokseenkin vaihtelevia käsityksiä väkivaltatyöstä.

Kun meillä on samanlainen ajattelutapa, niin ei tarvitse selitellä, miksi tekee näin. Se on kauhean mukavaa! (H5)

Haastateltavat olivat kaikki työskennelleet jo pitkään parisuhdeväkivaltaan tavalla tai toisella liittyvien tehtävien parissa ja vaikuttivat olevan melko yksimielisiä niistä taustaideoologioista, ajattelumalleista ja tavoitteista, joille toimiva väkivaltatyö perustuu. Väkivallan uhrien eli yleensä naisen ja lasten turvallisuuden varmistamista pidettiin ehdottoman tärkeänä päämääränä ja väkivaltatyön lähtökohtana. Naisten turvallisuuden korostamisesta annettiin haastatteluissa tunnustusta erityisesti Lyömättömälle Linjalle, jossa huolehditaan erityisesti uhrien turvallisuudesta ja otetaan tarvittaessa yhteyttä muihin yhteistyötahoihin naisten ja lasten saamiseksi avun piiriin. Lyömättömän Linjan puolelta toisaalta kiiteltiin yhteistyöverkostoa nimenomaan siitä, että muut tahot muistuttavat miesten auttamiseksi työskenteleviä todellisesta tilanteesta, naisten ja lapsien olemassaolosta.

Kun me tehdään yhteistyötä, niin se ei unohdu, että minkälaisia ne tilanteet on. Koska tässä on helposti sellainen vaara, että nähdään, että nämä [asiakkaat] on mukavia kavereita, mehän voidaan niiden kanssa jutustella kaikennäköistä – ja siinä unohtuu se lapsen ääni. (H4)

Eri yhteistyötahojen haastatteluissa käytettiin väkivallasta keskusteltaessa runsaasti puhetapaa, joka korostaa väkivaltaa tärkeänä vallankäytön muotona. Yhden haastateltavan mukaan Espoossa pidempään väkivaltatyötä tehneet viranomaiset ja järjestöt ovatkin hyvin yhtenäisesti omaksuneet työnsä perustaksi näkemyksen väkivallasta vallankäyttönä. Tähän näkemykseen perustuvat yksittäisistä työtavoista esimerkiksi Lyömättömän Linjan tavoite saada mies ottamaan vastuu omasta käyttäytymisestään sekä turvakodin ja perheneuvolan omaksuma periaate yksilötyöskentelystä parisuhdeväkivaltatapauksissa. Yksilötyöskentelyssä naista ja miestä tavataan erikseen eikä yhdessä, kuten esimerkiksi perinteisessä perheterapiassa, A-klinikalla tai sovittelussa. Syyttäjäpuoli oli yhteistyötahoista ainoa, joka ei haastattelun aikana selvästi ilmaissut omaksuneensa yhtä tai toista aiemmin kuvatuista väkivallan syitä koskevista ajattelu- ja puhetavoista.

Käytännön yhteistyö sujui haastateltavien mukaan useimmiten hyvin. Esimerkkeinä toimivista käytännöistä mainittiin muun muassa seuraavanlaisia työtapoja: 1) Lyömättömän Linjan yhteydenotot naisia avustaviin tahoihin, 2) turvakodin asiakkaiden mahdollisuus mennä suoraan poliisiin väkivaltarikosyksikköön tekemään rikosilmoitusta, 3) poliisin tarjoama turva ja neuvot perheneuvolan asiakkaille uhkaavissa tilanteissa, sekä 4) Lyömättömän Linjan raportit poliisille heidän ohjaamiensa miesten sitoutumisesta ja ohjelmassa etenemisestä. Lisäksi syyttäjän puolelta nähtiin yhteistyön poliisin kanssa toimivan kaikkiaan erittäin hyvin. Käytännön menettelytavoissa kehittämistarpeita nähtiin olevan kovin vähän. Kaksi haastateltavaa oli esimerkiksi sitä mieltä, että poliisin olisi hyvä kirjata säännöllisesti esitutkintapöytäkirjaan miehen suostumus tai kieltä välittää omat yhteystietonsa Lyömättömälle Linjalle.

Keinoista motivoida miehiä osallistumaan väkivallan katkaisuojelmaan oli joitakin erilaisia käsityksiä. Enimmäkseen naisten kanssa työskentelevät tahot toivoivat olevan riittävästi keinoja havahduttaa miehet tiedostamaan oma avun tarpeensa. Eräs haastateltava näki havahduttamisen keinoina esimerkiksi av(i)eron tai erouhan, rikosilmoituksen tai naisen hakeutumisen avun piiriin.¹⁴¹ Hän piti olennaisena nimenomaan väkivalta-asian tekemistä tässä mielessä julkiseksi, mikä voisi motivoida miehet hakeutumaan auttamisohjelmaan.

Lyömättömän Linjan edustaja teki motivoinnista keskusteltaessa tietyllä tapaa eron yhtäältä avun piiriin *hakeutumisen* ja toisaalta väkivallan katkaisuojelmaan *sitoutumisen* välillä. Hän näki poliisin tehokkaamman ohjauksen (tai neuvonnan) ja ohjelmaan osallistumisen liittämisen osaksi rikoksen seuraamusta mahdollisina keinoina saada useammat miehet hakeutumaan Lyömättömään Linjaan.¹⁴² Varsinaisen ohjelmaan sitoutumisen hän koki liittyvän paitsi yksilökäynneillä tehtävään motivointityöhön myös muiden ihmisten ja viranomaisten suhtautumiseen miehen käyttämään väkivaltaan.

- - Että ei pääse liian helpolla itsensä kanssa. Ja siihen vaikuttaa se, miten ulkopuoliset tähän asiaan suhtautuu. Ne on niitä vaikuttavia tekijöitä, että jos poliisi ei suhtaudu asiaan vakavasti, sosiaalityöntekijä ei suhtaudu asiaan vakavasti, puoliso antaa asian nopeasti anteeksi... - - Jos henkilö ei pääse sellaiseen oloon itsensä

¹⁴¹ Myös Nyqvist pani merkille tutkimuksessaan, että miehet huolestuivat väkivaltaisesta käyttäytymisestään ja motivoituivat hakeutumaan avun piiriin, kun tapahtui jotain odottamatonta tai ”dramaattista”. Kyseisiä havahduttavia tilanteita olivat esimerkiksi puolison lähteminen sekä fyysisen väkivallan aiheuttamat oletettua vakavammat seuraukset. Nyqvist (2001), 200.

¹⁴² Eräs haastatelluista poliiseista huomautti tähän liittyen, että Lyömättömässä Linjassa saatetaan yliarvioida heidän auktoriteettiaan miesten ohjaamisessa.

kanssa, että tämä on vakava asia ja tästä tulee seurauksia, niin se sitoutuminen ei tapahdu. (H4)

Syyttäjä katsoi lähtökohtaisesti mahdolliseksi ottaa huomioon miehen osallistumisen Lyömättömään Linjaan syyteharkinnassa lieventävänä asianhaarana, koska aktiivisesti ohjelmaan osallistuneen miehen voi luotettavasti katsoa katuneen tekoaan.¹⁴³ Miehen osallistumisesta väkivallan katkaisuojelmaan on kuitenkin syytä varmistua. Joidenkin syyttäjien kokemuksen mukaan vastaajat saattavat yrittää vaikuttaa syyteharkintaan väittämällä – totuudenvastaisesti – käyvänsä säännöllisesti Lyömättömässä Linjassa. Todistettu aktiivinen osallistuminenkaan ei kuitenkaan saisi automaattisesti vaikuttaa syyteharkintaan, vaan sen merkitys olisi punnittava tapauskohtaisesti ottaen huomioon esimerkiksi miehen mahdolliset aikaisemmat tuomiot. Haastateltava muistutti, että perheen sisäisiin väkivaltarikoksiin ei pitäisi milloinkaan suhtautua liian suopeasti, koska se lähettää niin sanotulle suurelle yleisölle vääränlaisen viestin viranomaisten suhtautumisesta perhe- ja parisuhdeväkivaltaan.

Haastateltavat olivat poikkeuksetta sitä mieltä, että kaikki väkivaltaisesti käyttäytyneet miehet eivät sovellu Lyömättömän Linjan väkivallan katkaisuojelmaan. Esimerkiksi mielenterveysongelmista kärsivien tai alkoholistien eli niin sanottujen moniongelmaisten ei katsottu hyötyvän ohjelmasta. Lisäksi kaksi haastateltavaa rajaisi lähtökohtaisesti auttamisohjelman ulkopuolelle *laajasti* tai *liian väkivaltaiset* miehet. Nimityksillään 'laaja tai liiallinen väkivaltaisuus' tässä yhteydessä haastateltavat eivät kuitenkaan tarkoittaneet nimetä parisuhdeväkivaltaa millään asteikolla 'sopivaksi väkivaltaisuudeksi'. He viittasivat nimityksellä väkivaltaisuuteen, joka tulee ilmi myös kodin ulkopuolella eli kohdistuu myös perheen ulkopuolisiin henkilöihin ja saattaa jo olla johtanut useampiin tuomioihin väkivaltarikokista.

¹⁴³ Yhtenä syyttämättä jättämisen perusteena ROL 1:8 §:ssä mainitaan myös "sosiaalihuollon toimet". Osallistuminen väkivallan katkaisuojelmaan voitaisiin mahdollisesti lukea tässä yhteydessä kuuluvaksi sosiaalihuollon toimiin.

5 LYÖMÄTTÖMÄN LINJAN ASIAKKAAT

Elina Castrén ja Hertta Keisala

Miehen työskentely väkivallan katkaisuohjelmassa alkaa arviointijaksolla, jonka alussa työntekijät keskittyvät miehen kokonaistilanteen selvittämiseen. Miehen kanssa käytävien keskustelujen keskipisteenä on väkivalta ja sen seuraukset, joita tarkastellaan eri näkökulmista. Tehtävässä työssä huomioidaan jokaisen perheenjäsenen, erityisesti naisen ja lapsen, turvallisuus.

Väkivaltaisen käyttäytymisensä arvioinnissa mies käyttää apuna lomaketta, jonka hän täyttää yleensä kolmannella, neljännellä tai viidennellä tapaamiskerralla. Lomakkeessa kysytään ensin muutamia perustietoja, kuten hänen ikänsä sekä perhe-, työ- ja asumistilanteensa, minkä jälkeen mies vastaa yksityiskohtaisiin kysymyksiin käyttämästään väkivallasta. Lomakkeessa kysytään muun muassa minkälaista väkivaltaa ja miten paljon hän on käyttänyt ja ketä kohtaan. Tavoitteena on se, että mies tarkastelee ja alkaa tiedostaa omaa käyttäytymistään sekä henkisen ja fyysisen väkivallan eri muotoja. Siten väkivallan käytön kuva voi selkiytyä myös miehelle itselleen. Lomakkeen lopussa mieheltä tiedustellaan hänen toiveitaan ja tavoitteita, joita hän on asettanut itselleen tullessaan Lyömättömään Linjaan.

Seuraavaksi on tarkoitus esittää Lyömättömän Linjan edellä mainituista lomakkeista kerättyä tietoa. Tutkimusta varten on saatu yhteensä 129 asiakkaan väkivallan katkaisuohjelman alussa täyttämää arviointilomaketta vuosilta 2001–2005. Lyömättömässä Linjassa on näiden vuosien aikana kehitetty arviointilomakkeen kysymyksiä, minkä vuoksi eri vuosien lomakkeet eivät ole keskenään täysin identtisiä. Asiakkaidensa anonymiteetin suojelemiseksi Lyömättömän Linjan käytäntönä on hävittää miesten täyttämät arviointilomakkeet muutaman kuukauden kuluessa, jos mies ei ole jatkanut työskentelyään väkivallan katkaisuohjelmassa tai on jo suorittanut ohjelman loppuun saakka. Näin ollen osa vuosien varrella täytetyistä lomakkeista on asianmukaisesti hävitetty eivätkä siten ole enää käytettävissä tässä tutkimuksessa.

Espoon Lyömättömän Linjan arviointi- ja seurantaraporteista kerättyjen tietojen ohella tätä osiota varten on haastateltu kolmea väkivallan katkaisuohjelman käynnyttä miestä. Haastatteluista on poimittu otteita tutkimukseen. Haastattelujen pohjalta ei kuitenkaan voi muodostaa luotettavaa kuvaa Lyömättömän Linjan asiakaskunnasta yleisemmin, koska kaikki haastatellut kuuluvat siihen asiakaskunnan vähemmistöön, joka on käynyt läpi koko ohjelman. Kaksi haastatelluista on lisäksi jatkanut varsinaisen ohjelman suoritettuaan käyntejä jatkoryhmässä.

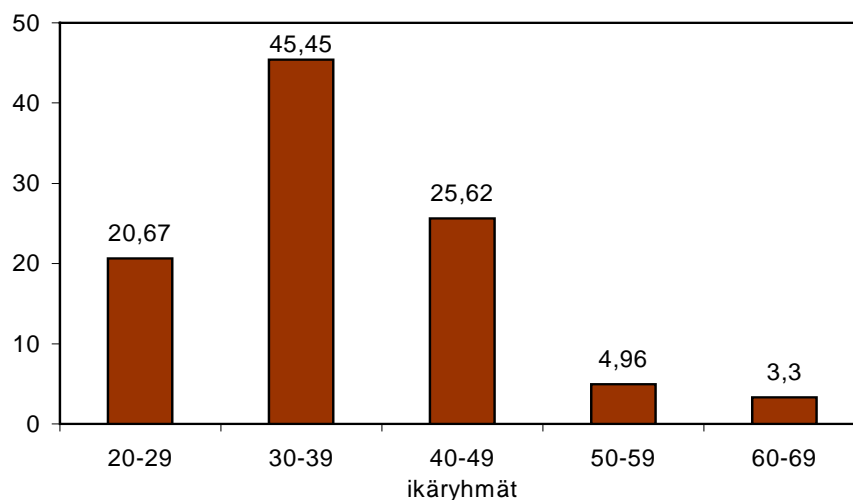
Yleisiä piirteitä

Suurin osa, lähes 90 prosenttia Lyömättömään Linjaan hakeutuneista miehistä oli tullessaan parisuhteessa. Avio- tai avoliitossa eli kaikkiaan 80 prosenttia, ja kolme neljästä asiakkaasta myös asui puolisonsa tai perheensä kanssa. Viisi prosenttia asiakkaista ilmoitti olevansa eronnut ja neljä prosenttia eroamassa kumppanistaan. Lisäksi osa miehistä, jotka ilmoittivat elävänsä parisuhteessa, asui kuitenkin Lyömättömään Linjaan tullessaan yksin. Taulukosta 1 käy ilmi Lyömättömän Linjan asiakkaiden perhetilanteet.

Taulukko 1 Lyömätön Linja Espoossa -ohjelmaan vuosina 2001–2005 hakeutuneiden asiakkaiden perhesuhteet (N=121)

Asiakkaan parisuhde	N	%
Avoliitto	52	43
Avoliitto	44	36
Seurustelusuhde	3	3
Ei parisuhteessa	4	3
Eroamassa	5	4
Eronnut	6	5
Ei tietoa	7	6
YHTEENSÄ	121	100

Lyömättömään Linjaan hakeutuneista miehistä 90 prosentilla oli lapsia. Työelämässä miehistä oli 83 prosenttia, kun taas joka kymmenes asiakas oli ohjelmaan tullessaan työtön. Tyypillinen Lyömättömän Linjan asiakas on arviointilomakkeista kerätyn tiedon perusteella parisuhteessa elävä mies, jolla on lapsia, joka asuu yhdessä perheensä kanssa ja joka käy töissä. Lisäksi suurin osa asiakkaista oli iältään nuoria tai keski-ikäisiä. Ikäjakautuma näkyy kuvioista 7.

Kuvio 7 Lyömätön Linja Espoossa -ohjelmaan vuosina 2001–2005 hakeutuneiden tai neuvottujen asiakkaiden ikäjakauma (%) N=121

Hakeutuminen Lyömättömään Linjaan

Väkivallan katkaisuohjelman alun arviointilomakkeissa miehiltä kysyttiin, mistä he ovat saaneet tiedon Lyömättömästä Linjasta. Vastauksista voidaan päätellä, että miehet saavat tai löytävät tiedon hyvin eri tavoin. Ainakin osa miehistä on kuitenkin voinut saada tiedon useammastakin lähteestä, mutta he eivät välttämättä ole ilmoittaneet arviointilomakkeessa kuin yhden tiedonlähteen. Miehet ovat tässä yhteydessä saattaneet ilmoittaa joko vain parhaiten muistamansa lähteen tai sen, jota he pitävät jostain syystä *tärkeimpänä*.

Viidennes miehistä kertoi saaneensa tiedon Lyömättömästä Linjasta puolisoiltaan. Naiset olivat toisin sanoen useassa tapauksessa kannustaneet miestänsä hakemaan apua. On mahdollista, että naiset ovat saaneet tietoa Lyömättömästä Linjasta omalta auttavalta taholtaan; noin puolet naisista oli itse hakenut apua. Kaksi miesasiakasta kertoi saaneensa tiedon suoraan turvakodista.

Hän [puoliso] tämän väkivaltatilanteen jälkeen muutamia päiviä myöhemmin oli ottanut tämän numeron myöskin selville, kuin minäkin, ja me istuttiin pöydän ääreen, ja hän näytti mulle sen numeron. - - mä olin jo päättänyt soittaa, mutta hän oli ajatellut samaa asiaa, että siinä mielessä se vaikutti. (H10)

Espoon yhteistyömallissa poliisin on tarkoitus neuvomalla antaa tietoa väkivallan katkaisuohjelmasta puolisoon tai lapsiin kohdistuneesta väkivaltarikoksesta epäillylle miehelle. Tieto on tarkoitus antaa esitutkinnan yhtey-

dessä, jolloin mieheltä kysytään, voidaanko hänen yhteystietonsa antaa Lyömättömän Linjan työntekijöille. Kuitenkin ainoastaan runsas kymmenen prosenttia miehistä kertoi arvioinnissa saaneensa tiedon poliisilta. Noin yksi kolmesta asiakkaasta oli kertomansa mukaan ollut tekemisissä poliisin kanssa, joten vaikuttaisi siltä, ettei poliisi aina ole muistanut kertoa Lyömättömästä Linjasta. Toisaalta on mahdollista, ettei mies muista poliisin antamaa informaatiota tai on kertonut arviointilomakkeessa vain tärkeimpänä pitämästään tietolähteestä.¹⁴⁴

Erilaiset ammattiauttajat ohjaavat asiakkaitaan Lyömättömään Linjaan, ja miehistä viidennes kertoikin saaneensa tiedon joltakin ammattiauttajalta. Useimmin miehet mainitsivat tiedonlähteenä perheneuvolan ja sosiaalityöntekijän. Kriisipäivystys, parisuhdeneuvoja tai -terapeutti sekä A-klinikka olivat ohjanneet joitakin asiakkaita Lyömättömään Linjaan. Lisäksi muutamat miehet olivat saaneet tiedon väkivallan katkaisuohjelmasta terveyskeskuksen lääkäriltä tai olivat nähneet ilmoituksen ohjelmasta terveyskeskuksen ilmoitustaululla.

Osa asiakkaista oli etsinyt apua ja tietoa internetistä. Kymmenen prosenttia miehistä ilmoitti löytäneensä tiedon Lyömättömästä Linjasta sieltä, kun taas eräät olivat löytäneet tiedon sanomalehdestä tai televisio-ohjelmasta. Oletettavaa kuitenkin on, että osa esimerkiksi internetistä tietoa etsineistä miehistä oli itse asiassa saanut alun perin tiedon Lyömättömästä Linjasta joltain muulta taholta – esimerkiksi puolisoiltaan, poliisilta tai perheneuvolasta – mutta ilmoitti arviointilomakkeessa viimeisimmän tiedonlähteen.

Lähes joka kymmenes miehistä oli arviointilomakkeessa ilmoittanut tienneensä Lyömättömästä Linjasta jo ennestään tai oli vastannut tiedonlähdettä koskevaan kysymykseen lyhyesti ”oma tieto” tai ”tiesin asiasta”. He olivat etsineet Lyömättömän Linjan yhteystiedot esimerkiksi puhelintuettelosta. Asiakkaista kaikkiaan 14 prosenttia oli saanut tiedon jostain muualta. Tähän ryhmään kuului hyvinkin erilaisia tiedonsaantitapoja. Muutamat esimerkiksi mainitsivat nimeltä jonkun väkivaltatyön ammattilaisen tai olivat nähneet ilmoituksen työpaikkansa ilmoitustaululla. Eräs asiakkaista kertoi, että Lyömättömästä Linjasta oli otettu yhteyttä häneen. Tämä näyttäisi viittaavan siihen, että yhteystiedot oli välitetty poliisiin kautta. Miesten mainitsemat tietolähteet on eroteltu taulukkoon 2.

¹⁴⁴ Saattaa myös olla, että mies ei syystä tai toisesta halua kertoa saaneensa tiedon poliisilta, vaan haluaa esimerkiksi viestittää tulleen Lyömättömään Linjaan omaloitteisesti, kuten yksi tutkimuksessa haastatelluista poliiseista arveli.

Taulukko 2 Mistä tieto Lyömättömästä Linjasta on saatu? Taulukossa Lyömätön Linja Espoossa -ohjelmaan vuosina 2001–2005 hakeutuneiden miesten alkuarvioinnissa ilmoittamat tiedot (N=129)

Mistä asiakas sai tiedon Lyömättömästä Linjasta?	Vastausten lukumäärä (N)	Osuus kaikista vastanneista (%)
Puolisoltaan	27	20,9
Poliisilta	16	12,4
Internetistä	15	11,6
"Oma tieto"	11	8,5
Perheneuvolasta	9	6,9
Sosiaalityöntekijältä	7	5,4
Terveysasemalta	4	3,1
(Sanoma)lehdessä	3	2,3
Kriisipäivystyksestä	3	2,3
Kaverilta	2	1,6
Parisuhdeneuvojalta tai -terapiassa	2	1,6
Turvakodista	2	1,6
A-klinikalta	2	1,6
Televisio-ohjelmasta	2	1,6
Muualta, ei tietoa	24	18,6
YHTEENSÄ	129	100

Ohjelman alussa täytettävässä arviointilomakkeessa miehiltä lisäksi tiedustellaan, mikä on saanut hänet hakeutumaan Lyömättömään Linjaan. *Valmiiksi annettuja vaihtoehtoja ei ole*, vaan mies voi itse kirjoittaa vastauksen. Pääosin vastaukset olivat hyvin lyhyitä, vain muutaman sanan tai yhden lauseen pituisia. Taulukkoon 3 on ryhmitelty miesten kertomia ohjelmaan hakeutumisen syitä.

Taulukko 3 Lyömättömään Linjaan hakeutumisen syyt. Taulukossa Lyömätön Linja Espoossa -ohjelmaan vuosina 2001–2005 hakeutuneiden miesten alkuarvioinnissa ilmoittamat syyt (N=121)

Miksi mies hakeutui Lyömättömään Linjaan (oman ilmoituksensa mukaan)?	Vastausten lukumäärä (N)	Osuus kaikista vastanneista (%)
Väkivaltaisuus, väkivalta puolisoa kohtaan	47	38,9
Muu syy	19	15,7
Oma käytös, aggressiot, riita	17	14,0
Puolison kehotus	10	8,3
Ammattiauttajan kehotus	9	7,4
Poliisin neuvo tai ohjaus	5	4,1
Parisuhdeongelmat tai perhekriisi	4	3,3
Ero tai eron uhka	4	3,3
Lapsen pahoinvointi	3	2,5
Ei tietoa	3	2,5
YHTEENSÄ	121	100

Lähes 40 prosenttia miehistä oli kertonut väkivallan katkaisuhjelmaan hakeutumisen syyksi väkivaltaisen käyttäytymisen tai vähintäänkin maininnut väkivallan vastauksessaan. Heistä toiset kirjoittivat syyn lyhyesti (esimerkiksi ”väkivalta” tai ”väkivalta avopuolisoa kohtaan”), kun taas osa tarkensi syyksi halun päästä eroon väkivaltaisesta käyttäytymisestään. Tällöin miehet kirjoittivat tarpeesta katkaista tai lopettaa väkivallan kierre tai yleisemmin avun tarpeestaan. Muutama miehistä kertoi vastauksessaan jostain tietystä väkivaltatilanteesta. Väkivallan kerrottiin olleen näissä tapauksissa rajumpaa tai pahempaa kuin aikaisemmin, mikä oli ”pysäyttänyt” tai ”herättänyt” miehen itsensä. Eräät miehistä kertoivat vastaavanlaisesta ”pysäyttämisestä”, joka oli heidän kohdallaan tapahtunut poliisin puututtua heidän väkivaltaiseen käyttäytymiseensä.

Etä se [tilanne] räjähti käsiin. - - Siinä vaiheessa se oli yllätys, että poliisi tuli, mutta jälkepäin kun ajattelee, niin se oli ihan hyvä, että se tuli. (H8)

Miehistä 14 prosenttia kertoi syynä väkivallan katkaisuhjelmaan hakeutumiseen olleen *oman käytöksen, aggressiot tai riitatilanteen*. Tällöin ei suoraan käytetty sanaa väkivalta, vaan vastauksissa kerrottiin syitä enempiä tarkentamatta ”omasta käytöksestä”, ”perheriidasta” tai ”aggressioista”. Miesten viittaukset perheriitoihin tai (kontrolloimattomiin) aggressioihin projisoivat vastuuta väkivaltaisesta käyttäytymisestä miehen itsensä ulkopuolelle – vaikkapa puolison ”perheriitaan” johtaneeseen käyttäytymiseen – tai muulla tavoin oikeuttavat väkivaltaa. Tämä on esimerkki siitä, miten aggressioista puhumalla voidaan neutralisoida väkivaltaa luomalla kuvaa miehen kontrollikyvyn ulkopuolella olevasta tekijästä, joka muuttaa hänet väkivallattomasta väkivaltaiseksi. Parisuhdeväkivallassa on kuitenkin vain harvoin kyse kontrolloimattomasta raivosta, jonka vallassa väkivallan tekijä ei kykene ymmärtämään tekojaan tai hillitsemään itseään. Päinvastoin parisuhdeväkivalta tapahtuu toistuvasti omassa kodissa tai muussa yksityisessä paikassa, missä ei ole ulkopuolisia todistajia, ja kohdistuu useimmiten vain omaan puolisoon.¹⁴⁵

Myös niistä miehistä, jotka viittasivat riitoihin ja aggressioihin syinä hakeutua Lyömättömään Linjaan, osa mainitsi poliisin paikalle tulon olennaisena tekijänä päätöksessään hakea apua. Eräältä haastatellulta poimitussa lainauksessa viitataan poliisin interventioon keskeisenä ”herättävänä” tai liikkeelle panevana tekijänä ratkaisussa hakeutua johonkin auttajata-

¹⁴⁵ Husso (2003), 75. Husson tutkimuksessa monet kumppaninsa pahoinpitelemistä naisista olivat lisäksi kertoneet lyöntien ja potkujen osuneen aina paikkoihin, jotka olivat vaatteilla peitettävissä. Ks. myös Lahti (2001), 111–112 ja 145; Nyqvist (2001), 96.

hoon väkivallan lopettamiseksi. Miehen saattaa olla syystä tai toisesta hyvin vaikea hakeutua oma-aloitteisesti esimerkiksi Lyömättömään Linjaan, vaikka hän tiedostaisikin tarvitsevansa apua käyttäytymisensä muuttamiseen. Siinä tilanteessa poliisin tai muun viranomaisen väliintulo voi toimia eräänlaisena katalyyttinä miehen valinnassa hakeutua väkivallan katkaisuhjelmaan tai muun auttajatahon asiakkaaksi.

Mä en ole koskaan joutunut tekemisiin poliisin kanssa. Olisin voinut varmaan joutua ja olisi ehkä ollut syytäkin. Kyllä mä varmaan kannustaisin jossain toisessa tilanteessa, joidenkin toisten tilanteessa, että soita poliisit, että ei tuosta tule mitään. Että jonkun täytyy aloittaa. (H10)

Viidennes miehistä kertoi hakeutuneensa Lyömättömään Linjaan jonkun toisen henkilön kehotuksesta.¹⁴⁶ Puolison kehotus oli näistä yleisin. Myös erilaisten ammattiauttajien kuten sosiaalityöntekijöiden tai perheneuvojien opastus oli vaikuttanut miesten päätökseen ohjelmaan hakeutumisesta. Muutama mies ilmoitti syyksi poliisilta saadut neuvot ja ohjauksen.

Noin joka kymmenes miehistä ilmoitti avun hakemisen syyksi jonkun *muun perheeseen liittyvän tilanteen*. Tällöin syynä oli ero tai eron uhka, parisuhdeongelmat tai perhekriisi. Kolme vastanneista oli hakeutunut väkivallan katkaisuhjelmaan lapsen pahoinvoinnin tai oireilun vuoksi. *Jokin muu syy* oli mainittu ohjelmaan hakeutumisen perusteeksi noin 15 prosentissa vastauksista. Muutamassa tapauksessa mies kirjoitti tarvitsevansa ammattiapua tai mainitsi avun tarpeen yleisemmin. Kahteen miehistä oli otettu yhteyttä, toiseen suoraan Lyömättömästä Linjasta ja toiseen turvakodista. Yksittäisissä vastauksissa mainittiin myös vaimon hakeutuminen turvakotiin, ”oikeusasiat” sekä televisio-ohjelma, jossa esiintyi ennestään tuttu henkilö Lyömättömästä Linjasta.

Miesten itse ilmoittamat Lyömättömään Linjaan hakeutumisen syyt ovat ensisijaisen tärkeää tietoa tekijöistä, jotka motivoivat miehiä hakeutumaan apua väkivaltaisen käyttäytymisensä lopettamiseen. Nämä tekijät on otettava huomioon etsittäessä tehokkaita keinoja useampien parisuhdeväkivaltaan syyllistyneiden miesten saamiseksi väkivallan katkaisuhjelmiin. Ohjelmaan hakeutumisen taustalla vaikuttavia syitä kuvaillessaan miehet saattavat käyttää erilaisia väkivaltaa koskevia puhetapoja ja väheksyä tai oikeuttaa tekemäänsä väkivaltaa eri tavoin. Tärkeintä parisuhdeväkivallan lopettamisen kannalta kuitenkin on nimenomaan väkivallan katkaisuhjel-

¹⁴⁶ Miehet ilmoittivat syyksi puolison kehotuksen kahdeksassa prosentissa, ammattiauttajan kehotuksen seitsemässä prosentissa ja poliisin kehotuksen neljässä prosentissa vastauksista.

maan *hakeutuminen*, jonka jälkeen varsinainen ohjelmaan osallistumisen motivoiminen voidaan aloittaa Lyömättömän Linjan yksilötapaamisissa.

Miesten odotukset

Miehet odottivat tavalla tai toisella Lyömättömästä Linjasta olevan apua väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamisessa. He toivoivat lisää ymmärrystä itsestään ja väkivallasta sekä sen vaikutuksista. Alkuarviointilomakkeissa miehet kertoivat haluavansa saada lisää malttia, itsehillintää ja keinoja ratkaista riitatilanteita muilla keinoilla kuin väkivallalla. Jotkut miehet kirjoittivat toivovansa parempaa elämänlaatua ja rauhallista, *pelotonta* elämää koko perheelle. Osa toivoi väkivallan katkaisuojelmaan osallistumisen myös auttavan heitä saamaan perheensä takaisin. Jotkut ohjelmaan hakeutuneet miehet näkivät kumppaninsa pelon poistumisen keskeisenä tavoitteenaan. Pelon poistuminen kuitenkin vaatii muutakin kuin fyysisen väkivallan loppumista, koska, kuten eräs haastatelluista miehistä muistutti, väkivaltainen osapuoli pystyy aiheuttamaan toiselle väkivallan pelkoa koskematta tähän sormellakaan.

Silloinhan toinen on tehnyt väkivaltaa sinuun, kun sä pelkää sitä. Että se ei ole välttämättä koskaan mennyt ihan niin kuin fyysiselle asteelle, mutta se on mennyt siihen, että sä olet ruvennut pelkäämään sitä. (H9)

Asiakkaiden ja perheen avunhakukokemukset

Puolet miehistä oli hakenut jostain apua ennen tuloaan Lyömättömään Linjaan. Yleisimmin apua oli haettu mielenterveystoimistosta tai psykiarilta, päihdehuollosta, lääkäriltä tai perheneuvolasta. Kuusi asiakasta oli aikaisemmin hakenut apua väkivallan katkaisuun erikoistuneelta taholta kuten Helsingin Lyömättömästä Linjasta tai Jussi-ryhmistä. Muita mainittuja paikkoja, joista apua oli haettu, olivat muun muassa seurakunta, parisuhdeterapia ja muut kriisitilanteisiin tarkoitettut auttamistahot.

Lähes puolet asiakkaiden puolisoista oli jonkin auttavan tahon avun piirissä miesten hakeutuessa Lyömättömään Linjaan. Naiset olivat hakeneet apua yleisimmin perheneuvolasta, turvakodista tai naisten keskusteluryhmistä. Lapsille yleisimpiä auttamistahoja olivat perheneuvola sekä terapia, mutta heistä 87 prosenttia ei ollut lainkaan avun piirissä.¹⁴⁷

¹⁴⁷ Lasten saamista avun piiriin huolimatta siitä, onko heihin kohdistunut varsinaista fyysistä väkivaltaa, pidetään ensisijaisen tärkeänä lasten hyvinvoinnin kannalta. Ruotsa-

Tässä tutkimuksessa käytettävissä olevan aineiston perusteella ei voida tehdä tarkempia päätelmiä väkivallan uhrien avunhakukokemuksista tai syistä olla hakematta apua. Aineiston pohjalta voidaan kuitenkin todeta, että apua hakeneiden uhrien – kumppaneiden ja lasten – osuus on pieni suhteessa kaikkien perheessään väkivaltaa kokeneiden naisten ja lasten määrään. Tässä aineistossa avun piirissä oli alle puolet väkivaltaa kokeneista naisista ja vain 13 prosenttia väkivallan kohteeksi tai todistajiksi joutuneista lapsista.

Miesten arviointilomakkeissa ilmoittama väkivalta

Väkivallan katkaisuohtelmaan alussa täytettävässä arviointilomakkeessa miehiltä kysytään, minkälaista väkivaltaa he ovat käyttäneet ja ketä kohtaan. Väkivallan kohteeksi joutuneista henkilöistä kysyttäessä vastauksessa on *annettu valmiiksi vaihtoehdot* 1) puoliso, 2) lapset sekä 3) muut ihmiset. Tässä aineistossa tarkastelluissa arviointilomakkeissa 90 prosenttia miehistä kertoi käyttäytyneensä väkivaltaisesti nimenomaan puolisoaan kohtaan. Noin yksi kahdeksasta vastanneesta kertoi kohdistaneensa väkivaltaa lapsiin(sa) ja yksi kuudesta muihin ihmisiin. Ainoastaan yksi miehistä ei ollut vastannut väkivaltaa koskeviin kysymyksiin.

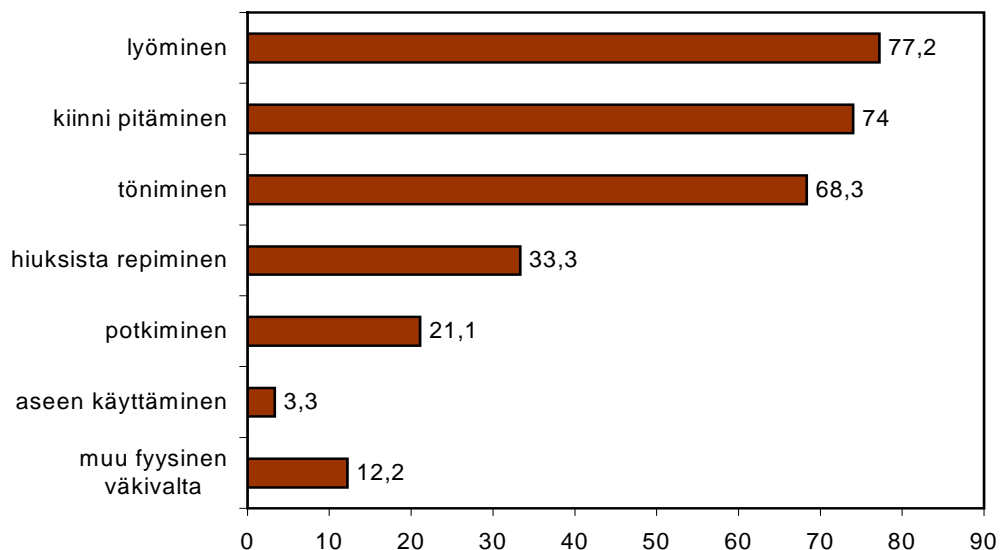
Kysymyksessä on valmiina kategoriat 1) fyysinen väkivalta, 2) henkinen väkivalta, 3) seksuaalinen väkivalta, 4) taloudellinen väkivalta,¹⁴⁸ 5) pelon tuottaminen, 6) lapsiin kohdistunut väkivalta, 7) lasten käyttäminen väkivallan välineenä ja 8) muu pelkoa tai uhkaa tuottava toiminta. Mainittujen väkivaltaisen käyttäytymisen muotojen alla kysymyksessä on kolmesta kuuteen eri tekemuotoa. Miehen tehtävänä on kertoa kunkin teon kohdalla, onko hän syyllistynyt tuohon tekoon ja kuinka usein. Esimerkiksi kategoria 'fyysinen väkivalta' on jaoteltu edelleen osioihin a) lyöminen, b) töniminen, c) potkiminen, d) hiuksista repiminen, e) kiinni pitäminen sekä

laistutkimuksessa 15 väkivaltaisessa perheessä asuvaa nuorta kuvailivat asuinympäristöään ”täysin arvaamattomaksi” ja kertoivat elävänsä jatkuvassa pelossa. Ensisijaisesti nuoret pelkäsivät äitinsä ja/tai sisarustensa turvallisuuden vuoksi. Suurin osa nuorista uskoi olevansa edelleen elossa ainoastaan siksi, että heidän äitinsä oli onnistunut suojelemaan heitä isän tai muun perheessä asuvan miehen väkivallalta. Kaikki tunsivat lisäksi olevansa syypäitä – jo pelkän olemassaolonsa vuoksi – perheessä tapahtuvaan väkivaltaan ja tunsivat väkivallan vuoksi häpeää, syyllisyyttä, pettymystä ja epäluottamusta. Lapselle/nuorelle tarjottava apu ja tuki on olennaista koetun tai nähdyin väkivallan vaikutusten minimoimiseksi. Weinehall (2005), 137–154.

¹⁴⁸ Käsite 'taloudellinen väkivalta' on peräisin Lyömättömän Linjan seurantalomakkeesta. Sillä tarkoitetaan 1) rahankäytön kontrollointia, 2) työnsaannin estämistä tai 3) raha-asioista tietämättömänä pitämistä.

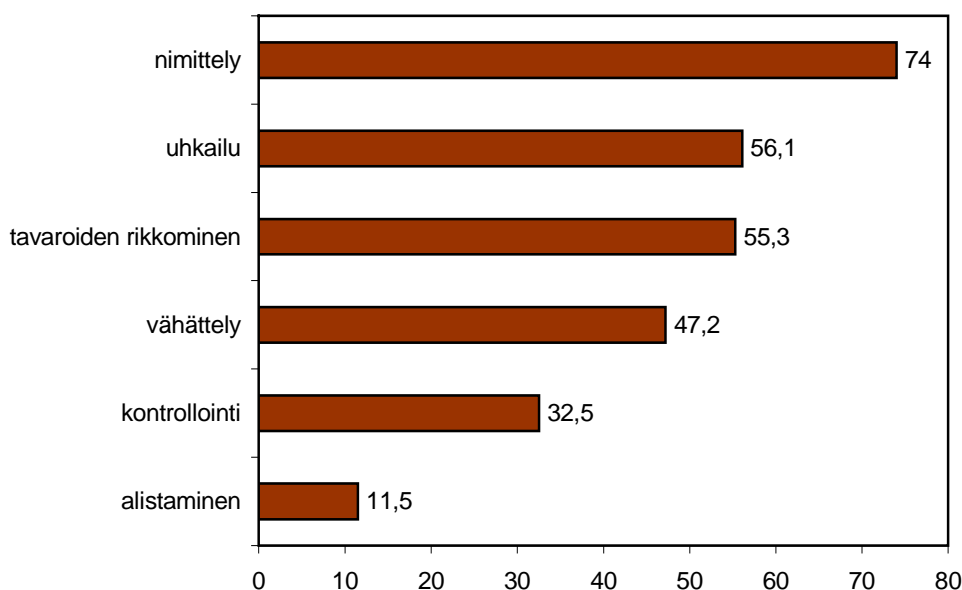
f) aseiden käyttäminen, ja kategoria 'henkinen väkivalta' osioihin a) nimitely, b) vähättely, c) kontrollointi, d) uhkailu ja e) tavaroiden rikkominen.

Fyysinen väkivalta. Kaikki väkivaltaa koskeviin kysymyksiin vastanneet asiakkaat ilmoittivat tehneensä fyysistä väkivaltaa. Suurin osa kertoi käyttäneensä fyysistä väkivaltaa useita kertoja, ja lähes kaikki kertoivat käyttäneensä useampaa kuin yhtä fyysisen väkivallan tekotapaa. Yleisimmin miehet kertoivat lyömisestä, tönimisestä tai kiinni pitämisestä. Noin kolmannes kertoi repineensä hiuksista ja viidennes potkineensa uhria. Neljä asiakasta kertoi käyttäneensä asetta, kun taas yhdessä kymmenestä vastauksesta viitattiin myös muunlaiseseen fyysiseen väkivaltaan. Tällöin kerrottiin esimerkiksi kuristamisesta, estämisestä, puristamisesta tai ravistamisesta. Miesten vastaukset on jaoteltu kuvioon 8.

Kuvio 8 Miesten ilmoittama fyysinen väkivalta. Kuviossa Lyömätön Linja Espoossa -ohjelmaan vuosina 2001–2005 hakeutuneiden miesten käyttämät fyysisen väkivallan muodot prosenttiosuuksina kaikista vastanneista (N=121)

Henkinen väkivalta. Lähes kaikki (94 %) asiakkaat ilmoittivat arviointilomakkeissa käyttäneensä myös henkistä väkivaltaa. Henkisen väkivallan muodoista yleisin oli puolison nimittely, jonka mainitsi kolme neljästä asiakkaasta. Yli puolet kertoi uhkailleensa puolisoaan. Samoin noin puolet miehistä ilmoitti rikkoneensa tavaroita. Vähättelystä yhtenä henkisen väkivallan muotona kertoi myös lähes puolet miehistä, ja kolmannes kertoi kontrolloineensa puolisoaan. Henkistä väkivaltaa koskevat vastaukset näkyvät kuvioista 9.

Kuvio 9 Miesten käyttämä henkinen väkivalta. Kuviossa Lyömätön Linja Espoossa -ohjelmaan vuosina 2001–2005 hakeutuneiden miesten käyttämät henkisen väkivallan muodot (N=121)¹⁴⁹

*Seksuaalinen väkivalta.*¹⁵⁰ Arviointilomakkeissa ainoastaan kuusi asiakasta (5 %) kertoi käyttäneensä kumppaniaan kohtaan seksuaalista väkivaltaa. Kyseisistä miehistä viisi kertoi lähennelleensä kumppaniaan tavalla, jonka he uskoivat tai tiesivät kumppanin kokevan ahdistavaksi. Yksi miehistä ilmoitti pakottaneensa puolisonsa seksiin. Luultavaa kuitenkin on, että seksuaalista väkivaltaa esiintyy enemmän kuin arviointilomakkeissa annettujen vastausten perusteella voidaan päätellä. Tämä käy ilmi myös miesten kumppaneiden myöhemmin täyttämistä seurantalomakkeista.¹⁵¹

Taloudellinen väkivalta. Hieman vajaa viidennes miehistä kertoi käyttäneensä taloudellista väkivaltaa. Miesten käyttämä taloudellinen väkivalta tarkoitti joko puolison rahankäytön kontrollointia tai hänen pitämistään tietämättömänä raha-asioista.

Pelon tuottaminen. Neljännes miehistä kertoi toimineensa jollakin pelkoa tuottavalla tavalla. Yleisimpiä tapoja tuottaa pelkoa olivat erolla tai itsemurhalla uhkaaminen. Myös huutaminen ja yleisemmin ”äänenkäyttö”

¹⁴⁹ 'Alistaminen' henkisen väkivallan muotona esiintyy vain osassa Lyömättömän Linjan arviointilomakkeita valmiiksi annettuna vaihtoehtona. Alistamiseen syyllistyneiden Lyömättömän Linjan asiakkaiden suhteellinen osuus on laskettu kaikista annetuista vastauksista, joita on yhteensä 52.

¹⁵⁰ Lomakkeella valmiiksi annetut erilaiset seksuaalisen väkivallan muodot ovat 1) ahdistava lähentely, 2) seksiin pakottaminen ja 3) raiskaus.

¹⁵¹ Ks. 64–66 *Lyömättömään Linjaan osallistuneiden miesten kumppaneiden näkemyksiä ohjelmasta.*

oli mainittu monissa vastauksissa. Hieman harvemmin mainittiin esimerkiksi välinpitämättömyys, kotieläinten avulla kiristäminen ja päihtyminen.

*Lapsiin kohdistunut väkivalta.*¹⁵² 15 prosenttia miehistä vastasi tähän kysymykseen kohdistaneensa väkivaltaa lapsiin.¹⁵³ Vajaa kymmenesosa kertoi lapsen fyysisestä pahoinpitelystä. Tämän lisäksi miehet kertoivat lasten nimittelystä ja uhkailemisesta.

Lasten käyttäminen väkivallan välineenä. Noin kolmannes miehistä kertoi käyttäneensä lapsia väkivallan välineenä. Tavallisimmin tämä tarkoitti toisen vanhemman haukkumista lapsen tai lasten kuullen. Vain yksi miehistä kertoi uhanneensa lapsen vahingoittamisella. Kaksi miehistä ilmoitti käyttäneensä väärin lasten tapaamisia.

Väkivaltatilanteet. Ohjelman alussa täytettävissä arviointilomakkeissa miehiä pyydettiin kuvailemaan ensimmäistä, viimeistä ja pahinta väkivaltatapahtumaa. Viimeisin väkivaltatilanne oli yleensä tapahtunut kotona. Muita yleisimmin mainittuja paikkoja olivat mökki, kyläpaikka sekä miehen tai puolison vanhempien koti. Vain harvat kuvailluista väkivaltatilanteista tapahtuivat julkisella paikalla. Viimeisimmän väkivaltatapahtuman lisäksi suurin osa miehistä muisti ja osasi kuvailla sekä ensimmäisen että pahimman väkivaltatapahtuman. Arvioinnissa noin yksi kymmenestä miehestä ei kuitenkaan muistanut ensimmäistä tapahtumaa. He kertoivat tehneensä fyysistä väkivaltaa useita kertoja, ja joillakin ensimmäinen väkivallanteko oli tapahtunut 15–20 vuotta aiemmin. Osa miehistä samoin kuin yksi tutkimuksessa haastatelluista miehistä katui sitä, ettei ollut hakenut apua väkivaltaisuuteensa aiemmin.

Se olisi ollut tosi hienoa, jos sen [väkivallan katkaisuojelmaan tuleminen] olisi tajunnut silloin parikymppisenä, kun ensimmäistä kertaa oli tällaista väkivaltaisuutta. (H10)

Kaikkiaan viidenneksellä miehistä ensimmäisestä väkivaltatilanteesta oli kulunut yli kymmenen vuotta heidän tullessaan Lyömättömään Linjaan. Samoin viidennes miehistä kertoi ensimmäisestä väkivallanteosta kuluneen

¹⁵² Lomakkeella valmiiksi annetut erilaiset lapsiin kohdistuneen väkivallan muodot ovat 1) lasten fyysinen pahoinpitely, 2) lasten nimittely ja 3) lasten uhkaaminen. Lasten käyttäminen väkivallan välineenä puolestaan sisältää seuraavat alakategoriat: 1) toisen vanhemman haukkuminen lasten kuullen, 2) uhkailu lasten vahingoittamisella ja 3) tapaa-
misten väärinkäyttö.

¹⁵³ Aikaisemmassa, väkivallan kohteita koskevassa kysymyksessä ainoastaan 12 prosenttia miehistä ilmoitti käyttäytyneensä väkivaltaisesti lapsia(an) kohtaan. Tämä saattaa johtua siitä, että miehet tunnistivat lapsiin kohdistuneen väkivallan vasta jälkimmäisessä kysymyksessä, jossa oli valmiiksi lueteltu tavallisimpia lapsiin kohdistuvan väkivallan muotoja.

vain alle vuoden ennen kuin he tekivät päätöksen hakea apua väkivallan katkaisuohjelmasta.

Yli puolet miehistä kertoi alkuarvioinnissa, että väkivaltatilanteet olivat muuttuneet ajan myötä. Osa heistä kuvaili tarkemminkin sitä, miten väkivalta oli muuttunut. Viidennes miehestä ilmoitti, että väkivalta oli pahentunut tai raaistunut tai sitä oli useammin kuin ennen. Kymmenen prosenttia miehistä kertoi, että väkivaltatilanteet olivat loppuneet esimerkiksi ohjelmaan hakeutumisen jälkeen. Hieman harvempi kuvaili väkivallan lieventyneen tai ilmoitti väkivaltatilanteita olleen harvemmin kuin aiemmin. Osa taas vastasi väkivallan muuttuneen oman kontrolli- tai itsehillintäkyvyn muuttumisella suuntaan tai toiseen. Heistä jotkut eivät enää pystyneet kontrolloimaan itseään, kun taas toiset kertoivat itsehillintänsä parantuneen.

Arvioinneissa asiakkailta kysyttiin myös sitä, olivatko he väkivaltatapahtuman aikaan humalassa ja muistavatko he tapahtumien kulun. Noin kolmannes miehistä kertoi käyttäneensä alkoholia lähes aina, kun väkivaltatilanteita oli ollut. Viidennes taas ilmoitti, ettei alkoholilla ollut osuutta tapahtumiin kuin korkeintaan hyvin harvoin. Muut kertoivat olleensa usein tai joskus humalassa, kun he olivat käyttäytyneet väkivaltaisesti.¹⁵⁴ Humalassa tai ei, suurin osa kysymykseen vastanneista¹⁵⁵ kertoi muistavansa tapahtumien kulun. Puolet miehistä muisti tapahtumat aina tai usein. Hieman useampi kuin yksi kymmenestä miehestä muisti tapahtumien kulun vain joskus tai harvoin, kun taas lähes yhtä monet eivät muistanee tapahtumia tarkasti.

Lähes puolet miehistä kertoi tehneensä väkivaltaa puolisolleen myös aikaisemmissa parisuhteissaan.

Seuranta – Miesten kokemuksia väkivallan katkaisuohjelmasta

Yksilötapaamisen jälkeen Lyömättömän Linjan asiakkaat siirtyvät ryhmäohjelmaan, joka koostuu 15 ryhmäkäynnistä. Ryhmätyöskentelylle on jokaisella kerralla valittu erilainen tema, joita ovat esimerkiksi väkivallan eri muodot ja väkivallan seuraukset naisille ja lapsille. Ryhmätyöskentelyn aikana miehiä tavataan edelleen yksilötapaamisissa, joissa keskustelua sy-

¹⁵⁴ Vuoden 2003 kansalliseen uhrihaastattelututkimukseen kerätyssä aineistossa on 38 naista, jotka kertovat joutuneensa perheväkivallan (ts. parisuhdeväkivallan) uhriksi. Naisista 18 kertoo väkivallan tekijän olleen tapahtuman aikaan alkoholin vaikutuksen alainen. Tiedonanto 24.1.2006, Reino Sirén. Ks. myös Sirén & Honkatukia (2005).

¹⁵⁵ Kolmasosa miehistä oli syystä tai toisesta jättänyt vastaamatta kysymykseen tapahtumainkulun muistamisesta. Kysymys on arviointilomakkeella avokysymyksen jatkeena, mistä syystä se on saattanut jäädä osalta vastaajista huomaamatta.

vennetään. Yksilötapaamisissa miesten on tarkoituksena myös arvioida omaa kehitystään. Arviointia varten ja sen helpottamiseksi Lyömättömässä Linjassa on kehitetty erillinen lomake, jota kutsutaan seurantalomakkeeksi.

Kaksi tutkimuksessa haastateltua miestä koki ryhmätyöskentelyn ehdottoman hyödyllisenä ja antoisana. Heidän mielestään ryhmäkoostumisten yksi parhaita puolia oli nimenomaan se, että siihen osallistui keskenään hyvin erilaisia miehiä. Tämä auttoi näkemään sen, että väkivalta ei ongelmana rajoitu pelkästään tietyn tyyppisiin, tietyn ikäisiin tai tiettyyn sosioekonomiseen ryhmään kuuluviin ihmisiin.

Se on yksi sen [ryhmän] hedelmällinen puoli, että siellä on kaiken ikäisiä ja hyvin erilaista porukkaa, ihan laidasta laitaan. Siinä näkee, ettei ole yksin tämän kanssa ja että itse asiassa näistäkin asioista voi puhua. - - Mä olin ihan 'vau, täällä on hyvä olla'. (H9)

Se rikkaus siinä nimenomaan olikin, että oli hyvin erilaisia kaveriteita hyvin erilaisista lähtökohdista ja samalla aiheella liikkeellä. Todella hienoa. Että näkee ihmisiä, kundeja ihan eri lähtökohdista. (H10)

Tätä tutkimusta varten on saatu käyttöön 45 Lyömättömän Linjan seurantalomaketta vuosilta 2001–2004. Kyseisiä lomakkeita täyttäneet miehet ovat käyneet läpi Lyömättömän Linjan väkivallan katkaisuohtelman ja ovat puoli vuotta varsinaisen ohjelman päättymisen jälkeen osallistuneet seurantaan. Lomakkeissa miehet ovat arvioineet muutoksia omassa väkivaltaisessa käyttäytymisessään sen jälkeen, kun he aloittivat väkivallan katkaisuohtelman. Lomakkeissa on myös pyydetty kertomaan mahdollisista muutoksista, joita ohjelmaan osallistuminen on tuonut miehen elämään, parisuhteeseen ja suhteeseen omiin lapsiinsa. Lisäksi miehet ovat arvioineet puolison kokemaa pelkoa sekä kertoneet omia kokemuksiaan ja näkemyksiään tilanteestaan ja Lyömättömän Linjan ohjelmasta.

Tilannearvio. Seurantalomakkeella miehiä pyydettiin arvioimaan asteikolla *täysin tyytymättömästä täysin tyytyväiseen* omaa tilannettaan ensin väkivallan katkaisuohtelmaan tullessaan ja toiseksi ohjelman suorittamisen jälkeen. Suurin osa miehistä ilmoitti olleensa täysin tyytymättömiä tai tyytymättömiä tilanteeseensa tullessaan Lyömättömään Linjaan, kun taas miehistä seitsemän oli arvioinut tilanteensa paremmaksi eli oli vähintäänkin melko tyytyväinen omaan elämäänsä jo ohjelmaan tullessaan. Muutamat miehistä olivat sijoittaneet rastin lähes keskelle asteikkoa, mikä tarkoittaa, että he olivat ohjelman aloittaessaan joko jokseenkin tyytyväisiä tai jokseenkin tyytymättömiä tilanteeseensa.

Seurantalomaketta täytettäessä miehet kokivat oman elämäntilanteensa huomattavasti parempana. Suurin osa ilmoitti ohjelman suorittamisen jälkeen olevansa tyytyväinen tai vähintäänkin melko tyytyväinen sen hetkiseen tilanteeseensa. Tyytymättömiä elämäänsä oli tällöin miehistä vain kahdeksan. Suurin osa miehistä koki oman tilanteensa parantuneen väkivallan katkaisuojelmaan osallistumisen myötä, ja jotkut näkivät ohjelmaan osallistumisen pelastaneen parisuhteensa. Näin koki myös eräs haastatelluista.

Nyt me ollaan sillä lailla, että - - hyvä olla molemmilla. Molemmat on löytänyt itselleen tärkeitä asioita, meillä on molemmilla elämää myös parisuhteen ulkopuolella enemmän kuin ennen. - -
Mä luulen, että meidän parisuhde olisi loppunut, jos me ei oltaisi päästy tänne. (H9)

Seurannassa miehiä pyydettiin uudelleen muistelemaan niitä asioita, joihin kukin oli toivonut muutosta tullessaan Lyömättömän Linjan asiakkaaksi. Tässä kohdin vastaukset olivat hyvin samanlaisia kuin aikaisemmissa arviointilomakkeissa. Miehet olivat toivoneet pääasiassa väkivallan loppumista ja vaihtoehtoisia käyttäytymismalleja. Näiden lisäksi tavoitteena oli ollut muun muassa pelon ilmapiirin häviäminen perheestä, itsehillinnän parantuminen sekä ulospääsy tilanteesta, joka ei enää ollut hallinnassa.

Väkivallan käyttö ohjelman aikana. Espoon Lyömättömän Linjan ohjelman aikana työntekijät pyrkivät mahdollisimman hyvin ottamaan huomioon ja takaamaan asiakkaan puolison ja perheen turvallisuuden. Ryhmäohjelman aikana miesten tehtävänä on arvioida sen hetkistä tilannettaan ja omaa väkivaltaista käyttäytymistään. Myös seurantalomakkeella miehiltä kysyttiin, onko väkivallan käyttö loppunut kokonaan, vähentynyt, jatkunut tai mahdollisesti lisääntynyt ohjelman aikana.¹⁵⁶

Suurin osa miehistä kertoi fyysisen väkivallan käytön loppuneen väkivallan katkaisuohjelman aikana. Viisi miehistä kertoi fyysisen väkivallan vähentyneen siten, että osa väkivallan muodoista oli loppunut kokonaan, mutta esimerkiksi kiinni pitämistä saattoi esiintyä edelleen. Väkivallan jatkumisesta ennallaan tai sen lisääntymisestä ei kertonut kukaan miehistä.

Runsas kolmannes miehistä kertoi myös henkisen väkivallan käytön loppuneen.¹⁵⁷ Yli puolet miehistä ilmoitti henkisen väkivallan käytön vä-

¹⁵⁶ Kaksi miestä jätti vastaamatta väkivallan jatkumista selvittäneisiin kysymyksiin. Toisten heistä ei enää asunut yhdessä puolisonsa kanssa.

¹⁵⁷ Lyömättömän Linjan seurantalomakkeita täyttäneiden naispuolisten kumppaneiden näkemys asiasta oli kuitenkin hyvin erilainen; heistä yksikään ei kokenut henkisen väkivallan loppuneen. Ks. 64–66 *Lyömättömään Linjaan osallistuneiden miesten kumppaneiden näkemyksiä ohjelmasta*.

hentyneen joskaan ei loppuneen ohjelman aikana, ja yksi miehistä kertoi henkisen väkivallan käytön jatkuneen ennallaan. Henkisen väkivallan tunnistaminen on vaikeaa, minkä vuoksi väkivallan katkaisuhjelman aikana on tarkoitus antaa tietoa ja opettaa miehiä tunnistamaan erilaisia henkisen väkivallan muotoja. On todennäköistä, että ohjelman edetessä miehet tunsivat herkemmin käyttäytymisessään myös henkistä väkivaltaa.

Tuota maailmaa katselee ihan eri lailla. - - Ja mä katselin sitä niiden [ulkopuolisten] riitelyä ja mietin, että nämä kaikki pitäisi saada Lyömättömään Linjaan. Se [riita] sisälsi henkistä väkivaltaa jokaiseen suuntaan. (H9)

Vain harva Lyömättömän Linjan asiakkaista oli ohjelman alussa täyttämässään arviointilomakkeessa ilmoittanut käyttäneensä seksuaalista väkivaltaa. Seurannan aikana yksi asiakkaista ilmoitti ahdistavan lähentelyn ja toinen seksiin pakottamisen vähentyneen. Muut olivat joko vastanneet seksuaalisen väkivallan käytön loppuneen¹⁵⁸ tai olivat jättäneet vastaamatta kysymykseen. Suuri osa vastaamatta jättäneistä on todennäköisesti heitä, jotka eivät aikaisemminkaan olleet ilmoittaneet käyttäneensä seksuaalista väkivaltaa. Jotkut miehistä kuitenkin voivat ohjelman aikana alkaa tiedostaa myös seksuaalisen väkivallan käyttöä, minkä vuoksi alun arviointilomakkeiden ja ohjelman suorittamisen jälkeen täytettävien seurantalomakkeiden vastaukset voivat poiketa toisistaan tässä kohdassa – kuten myös muun tyyppisen väkivallan käyttämistä koskevissa kysymyksissä.¹⁵⁹

Haastatteluissa miesten kanssa keskusteltiin edellä mainittujen lisäksi muun muassa sellaisista teemoista kuin vastuunotto omasta väkivaltaisesta käyttäytymisestä ja väkivallan katkaisuhjelmaan velvoittaminen. Miehet olivat yhtä mieltä siitä, että vastuun ottaminen on väkivaltaisuuden ehkäisemisen ehdoton lähtökohta mutta toisaalta yksi vaikeimmista asioista prosessin aikana. Itsessään miesten oli helppo tunnistaa vastuunoton välttelemistä, johon he olivat kaikki syyllistyneet ennen Lyömättömään Linjaan tulemistaan. Toisaalta yksi haastateltavista näytti edelleenkin käyttävän

¹⁵⁸ Vastaus ”seksuaalisen väkivallan käyttö on loppunut” seurantaraportissa viittaa siihen, että mies myöntää joskus aikaisemmin käyttäneensä seksuaalista väkivaltaa, vaikka Lyömättömän Linjan alkuarvioinnissa miehet lähes poikkeuksetta kielsivät syyllistyneensä ko. tekoihin. Näin ollen vaikuttaa siltä, että väkivallan katkaisuhjelman läpikäyminen auttoi osaa miehistä joko tunnistamaan tai tunnustamaan seksuaalista väkivaltaa.

¹⁵⁹ Osa vastauksista saattaa kuitenkin olla harhaanjohtavia sen vuoksi, että lomakkeen kohta on ollut epäselvä. Vaihtoehdoissa ei ole valmiiksi annettua kohtaa ”tämän tyyppistä väkivaltaa ei ole ollut”, mistä syystä jotkut miehet ovat kyseisen puuttuvan kohdan asemesta vastanneet seksuaalisen väkivallan loppuneen. Lomakkeesta johtuvat väärinkäsitykset on huomattu Lyömättömässä Linjassa, ja lomakkeita on muutettu näiltä osin myöhemmin.

paikoin kieltä, joka siirtää vastuun itsen ulkopuolelle – esimerkiksi kumppanin käyttäytymiseen tai omaan liialliseen alkoholinkäyttöön (H8). Tästä voidaan päätellä, ettei väkivallan katkaisuoajelmassa aina onnistuta vastuuttamaan miestä omasta väkivaltaisesta käyttäytymisestään. Kaksi muuta tutkimuksessa haastateltua miestä näyttivät selvemmin ottavan vastuuta teoistaan ja tunnistavan niitä ajattelutapoja, joilla olivat aiemmin pyrkineet siirtämään vastuuta muille ihmisille ja pois itsestään.

Mä olen aina ollut väkivaltaa vastaan, niin tämä tilanne joka laukesi ei johtunut siitä, että mä olisin sillä tavalla väkivaltainen henkilö. Se oli vaan se tilanne, ja siinä oli aika runsasta alkoholinkäyttöä – vaikka se ei ole tietenkään mikään syy se alkoholi. Näin vaan pääsi käymään meidän tapauksessa. Siinä oli takana asioita, joita ei oltu käyty läpi, molempien puolelta. Ei se ollut vain minä, joka siinä tilanteessa oli väkivaltainen, se vaan räjähti käsiin. (H8)

Jos mä selitän käytöstäni sillä, että mä olen nähnyt kotona jonkun väkivaltatilanteen, vanhempieni välillä, siis lähinnä isän, niin enhän mä voi loppuelämäni selittää käytöstäni sillä tietenkään, koska mä olen täysikäinen ja vastaan itse omista asioistani. Olisin toivonut, että olisin hiffannut sen ehkä parikymppisenä. (H10)

Muistan vielä kuinka kaikki syy oli siinä toisessa ja mulla itselläni ei ollut siihen osaa eikä arpaa. Että jos vaan se toinen tekisi asiat oikein, niin mulla ei olisi näin. Mä uskon, että siinä on mennyt useita kuukausia ennen kuin mä olen ruvennut itse ottamaan vähän vastuuta omista tunteistani. - - Suurin hyöty [ohjelmasta] oli se, että oppi ottamaan vastuun omista tunteista. Siitä, että toinen on katalyytti, toinen saa sen tunteen heräämään, mutta se ei ole se mikä sen aiheuttaa. (H9)

Kukin kolmesta haastatellusta miehestä oli käynyt läpi koko väkivallan katkaisuoajelman, ja kaksi heistä oli sitä mieltä, että kaikkien – vähintäänkin kaikkien väkivaltaisten – ihmisten olisi syytä suorittaa sama ohjelma. He eivät kuitenkaan olleet täysin yhtä mieltä, olisiko ohjelmaan velvoittaminen esimerkiksi osana rikoksesta seuraavaa rangaistusta hyödyllistä. Eräs haastatelluista oli sitä mieltä, että väkivaltaisen miehen (*henkilön*) on tuskin mahdollista hyötyä väkivallan katkaisuoajelmasta, jos hän ei koe väkivaltaista käyttäytymistä ongelmana tai vääränä eikä ole näin ollen motivoitunut työskentelemään muutoksen aikaansaamiseksi. Toisaalta yksi haastatelluista toi selvästi esiin näkemyksensä siitä, että väkivallan katkaisuoajelmaan osallistuminen olisi merkittävästi esimerkiksi sakkorangaistusta tehokkaampi keino ehkäistä väkivaltaa.

Kysymyshän on tietenkin siitä, että jos henkilö ei millään lailla tunnusta tehneensä mitään väärin, niin onko siitä mitään apua. Mutta jos resurssit olisivat äärettömät, niin totta kai. (H9)

Siinä ryhmässä oli itse asiassa yksi herrasmies, joka nimenomaan kommentoi tätä asiaa. Että hän maksoi sakot ja maksoi velkansa yhteiskunnalle. Mutta onko sillä mitään merkitystä sen rinnalla, että hän tuli tänne ja on edelleen siinä parisuhteessa, ja hän käy läpi tätä asiaa myös parisuhteessaan. On sakon maksamiset ja sanktiot, joo, mutta sillä ei ole mitään merkitystä, se on vain rahaa. Sä voit maksaa sakot ja olla sama kusipää kuin ennenkin. (H10)

Lyömättömään Linjaan osallistuneiden miesten kumppaneiden näkemyksiä ohjelmasta

Väkivaltaa kokeneiden naisten näkemykset väkivaltatyöstä perustuvat 1) 14 seurantalomakkeeseen¹⁶⁰, jotka naiset ovat täyttäneet sen jälkeen, kun heidän väkivaltaisesti käyttäytynyt kumppaninsa oli suorittanut Lyömättömän Linjan väkivallan katkaisuohtelman; ja 2) yhden naisen haastatteluun. Tutkimuksessa haastateltu nainen oli ollut asiakkaana useammalla yhteistyöverkoston taholla, mistä syystä hänen näkemyksensä verkoston toiminnasta ovat erityisen tärkeitä. Nainen oli hälyttänyt poliisit paikalle päästyään karkuun väkivaltatilanteesta ja tehnyt rikosilmoituksen, joka eteni syyteharkinnan kautta tuomioistuimeen. Lisäksi hän oli ollut hoidettavana sairaalassa ja turvautunut sekä turvakodin että perheneuvolan palveluihin. Naisen kumppani ei kuitenkaan ollut hakeutunut Lyömättömään Linjaan eikä myöskään hakenut apua muualta. Seurantalomakkeita täyttäneet naiset taas ovat kuvanneet pääasiallisesti käsityksiään Lyömättömän Linjan miehensä kanssa tekemästä työstä sekä tuon työn vaikutuksia naisten omaan ja heidän perheensä elämään.

Kaikki seurantalomakkeita täyttäneet naiset ilmoittivat miehensä läpi käymällä väkivallan katkaisuohtelmalla olleen jotain vaikutusta heidän itsensä tai perheensä elämään. Yksi naisista kuitenkin myönsi kumppaninsa ”huonojen olojen” palanneen ohjelmaa seuranneiden kuukausien aikana takaisin siten, että tilanne oli nykyisin lähes yhtä huono kuin ohjelman alkaessa. Yhdeksän naisista raportoi fyysisen väkivallan loppuneen, ja kolme ilmoitti fyysisen väkivallan vähentyneen väkivallan katkaisuohtelman myötä. Henkinen väkivalta ei kuitenkaan ollut yhdenkään vastanneen mie-

¹⁶⁰ Naisten täyttämässä seurantalomakkeissa oli samoin kuin miestenkin kohdalla annettu valmiiksi vaihtoehdot eri väkivallanmuotojen esiintymistä koskeviin kysymyksiin. Ks. 55–59 *Miesten arviointilomakkeissa ilmoittama väkivalta*.

lestä loppunut ja oli vähentynyt ainoastaan viiden naisen kohdalla. Vastavasti viisi naista kertoi henkisen väkivallan jatkuneen samanlaisena ja yksi vastanneista koki henkisen väkivallan jopa lisääntyneen.

Naiset kertoivat täyttämässään seurantalomakkeissa myös seksuaalisesta väkivallasta, vaikka vain hyvin harvat miehistä olivat ilmoittaneet koskaan käyttäneensä seksuaalista väkivaltaa. Yksi naisista ilmoitti ahdistavan lähentelyn, seksiin pakottamisen ja raiskausten loppuneen; kyseisen naisen kumppani ei ollut oman ilmoituksensa mukaan syyllistynyt seksuaaliseen väkivaltaan. Tässä tapauksessa ei luultavimmin ollut kyse siitä, että mies ei olisi tunnistanut kyseisiä tekoja väkivallaksi, vaan mahdollisesti mies ei myöntänyt tehneensä seksuaalista väkivaltaa tekoihin liittyvän sosiaalisen häpeän vuoksi. Myös eräs toinen vastaaja ilmoitti ahdistavien lähentelyjen loppuneen, kun taas neljä naisista kertoi seksuaalisen väkivallan vähentyneen. Lomakkeen täyttänyt nainen, jonka kohdalla väkivaltatilanteet olivat palanneet lähes ennalleen ohjelman jälkeen, kertoi seksuaalista väkivaltaa tapahtuvan nykyisin lähes päivittäin.

Kaikkiaan naiset kuvailivat kumppaninsa heihin kohdistamaa väkivaltaa monimuotoisemmaksi kuin miehet omissa arviointi- tai seurantalomakkeissaan. Esimerkiksi muutamat naisista kertoivat lasten fyysisen pahoinpitelyn loppuneen tai vähentyneen – vaikka miehet olivat kertoneet Lyömättömän Linjan lomakkeissa ainoastaan kumppaniinsa kohdistamasta väkivallasta. Yksi vastanneista ilmoitti lasten uhkaamisen jatkuneen, vaikkakin muu lapsiin kohdistuva väkivalta oli vähentynyt. Taloudellinen väkivalta oli kolmen naisen kohdalla loppunut tai vähentynyt, kun taas kolme vastaajista kertoi taloudellisen väkivallan, kuten rahankäytön kontrolloinnin, jatkuneen ennallaan.

Seurantalomakkeita täyttäneet naiset olivat toivoneet melko saman tyyppisiä asioita ja muutoksia miehensä hakeuduttua Lyömättömään Linjaan. Ensimmäisistä naisista olivat toivoneet fyysisen väkivallan loppumista ja sen lisäksi henkisen väkivallan, alistamisen, uhkailun, kontrolloinnin päättymistä sekä pelon ilmapiirin häviämistä. Monet naisista myös kertoivat toivoneensa, että mies oppisi tunnistamaan oman aggressiivisuutensa ja sen lähteen sekä ottamaan vastuuta omista tekemisistään. Useimmat kertoivatkin fyysisen väkivallan loppuneen miehen väkivallan katkaisuojelmaan osallistumisen myötä, mutta toisaalta kokivat vielä jonkin verran väkivallan uhkaa kumppaninsa taholta. Muutamat naisista mainitsivat näkevänsä miehensä arvioivan ja tutkiskelevan aiempaa enemmän omaa käytöstään ja pyrkivän eri keinoin hillitsemään itseään.

Neljä seurantalomakkeen täyttäneistä naisista koki miehensä suhtautuvan heihin ja/tai parisuhteeseen selvästi aiempaa positiivisemmin. Naiset kertoivat saaneensa enemmän vapauksia ja liikkumatilaa suhteessaan ja

kokivat miehensä suhtautuvan heihin arvostavammin ja huolehtivammin. Toisaalta kuusi seurantaan osallistuneista naisista ei kokenut miehensä suhtautumisen muuttuneen paljonkaan. Eräs naisista kertoi, että fyysisen väkivallan loputtua uhkailu väkivallalla oli entisestään lisääntynyt, ja toinen kertoi henkisen väkivallan, kuten nimittelyn, salailun ja valehtelun jatkuneen samanlaisena. Kolme naisista näki miehensä suhtautumisen kumppaneihinsa palanneen hiljalleen sellaiseksi kuin se oli ollut ennen väkivallan katkaisuojelmaan osallistumista.

Lomakkeessa naisilta kysyttiin myös asioista, joihin he mahdollisesti vielä halusivat muutosta. Ennen muuta naiset toivoivat henkisen väkivallan loppumista ja sitä, ettei heidän tarvitsisi enää pelätä (fyysistä) väkivaltaa. Muutamat naisista mainitsivat, etteivät voi luottaa kumppaniinsa tai hänen itsehillintäänsä eivätkä näin ollen uskalla esimerkiksi itse suuttua miehelleen tai edes avoimesti keskustella hänen kanssaan. Lyömättömälle Linjalle seurantalomakkeen lopussa suunnatuissa kysymyksissään jotkut naisista toivoivatkin selvyyttä tai ”tilastotietoja” siitä, voivatko miehet yleensäkin päästä ohjelman avulla kokonaan eroon väkivaltaisuudesta ja siitä, miten monet miehistä tässä onnistuvat.

Parisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneen naisen näkemyksiä väkivaltatyöstä Espoossa

Tutkimuksessa haastateltu nainen oli hakenut apua useammalta taholta Espoon yhteistyöverkostossa ja kuultuaan nykyisestä tutkimuksesta tarjoutui oma-aloitteisesti kertomaan kokemuksistaan. Hänen kumppaninsa ei ollut neuvoista huolimatta osallistunut väkivallan katkaisuojelmaan. Nainen kehui ”Espoon prosessia” kokonaisuudessaan hyvin toimivaksi ja osoitti haastattelussa erityistä tyytyväisyyttä poliisin, syyttäjän ja turvakodin toimintaa kohtaan. Poliisin toiminnan ja asenteen hän katsoi olevan ensisijaisen tärkeää nimenomaan prosessin aloittamisessa, koska väkivallan uhrin on lähes mahdotonta hakea apua tai tehdä rikosilmoitusta ilman (viranomaisten) kannustusta. Nainen kuvaili haastattelussa sekä kotihälytykseen vastanneen partion että rikosilmoituksen vastaanottaneen tutkijan asennoitumista ja toimintaa.

Olisinhan mä voinut jättää menemättä sairaalaan, mutta tähän vaikutti sen poliisin lausuma, joka vei minut kotiin. Ja se oli vielä mies. - - Se mies sanoi mulle, että mene tekemään rikosilmoitus, että ei tämä ole sulle järkevää, eikä tämä ole kenellekään hyvä, että sä näytät tuolta. Se pisti mut miettimään se. (H11)

Tämä naishaastattelija [rikostutkija] nimenomaan sanoi, että soita tällaiseen numeroon, käy keskustelemassa, että et ole yksin. - - Se kyseli multa koko ajan, mutta se puhui siihen väliin sellaisia asioita... se pyöräytti mut siitä pahasta olostu pois. (H11)

Tapauksen edettyä syyteharkintaan nainen oli yrittänyt peruuttaa haasteen siinä kuitenkaan onnistumatta. Syyttäjä oli kertonut asian etenevän tuomioistuimeen – mitä myös nainen piti lopulta erittäin hyvänä käytäntönä. Nainen kertoi pelänneensä väkivaltaista miestä niin paljon, ettei olisi itse uskaltanut antaa asian edetä. Näin ollen oli parempi, että asian eteneminen tuomioistuimeen oli syyttäjän ratkaistavissa.

Kyllä siinä täytyy olla joku kolmas, neljäs, kuka tahansa osapuoli, joka on tietoinen ja osaa ottaa kiinni siitä narusta ja vetää sen oikeaan suuntaan. Mä voin vannoa, että mä en olisi tänä päivänäkään sitä syytettä nostanut, jos ei se syyttäjä olisi sitä tehnyt. (H11)

Huolimatta siitä, että nainen oli palannut yhteen väkivaltaisesti käyttäytyneen miehensä kanssa, hän oli tyytyväinen siitä, että asia oli edennyt tuomioistuimeen, ja mies oli saanut rangaistuksen. Naisen mukaan oikeusprosessi voi havahduttaa miehen tarkkailemaan omaa käyttäytymistään ja pysäyttää miettimään, mistä häntä rangaistaan. Toisaalta nainen ei pitänyt vartenotettavana vaihtoehtona sitä, että tuomioistuin velvoittaisi miehen osallistumaan väkivallan katkaisuojelmaan, koska ”pakottaminen on negatiivista”. Hänen mukaansa suostuttelulla ja tuomioistuimen taholta tulevalle ehdotuksella voitaisiin tehokkaammin saada miehet osallistumaan ohjelmaan.

Jos joku olisi sanonut siellä oikeudessa, että suosittelemme, että aloitat heti tämän kyseisen Lyömättömän Linjan, niin silloin sen on pakko miettiä, että jaa, nyt ihan oikeasti nuo ajattelevat tuossa, ylemmällä tasolla olevat lainsäädännöllisesti pidemmällä olevat ihmiset, tällä tavalla. Että mun on siis pakko varmaan tehdä jotain. (H11)

Nainen näki miesten motivoimisen väkivallan katkaisuojelmaan ongelmallisena, koska miehet pelkäävät itseään syyllistettävän ohjelmassa ja koska he pelkäävät leimautuvansa. Hän näki esimerkiksi ’Lyömätön Linja’-nimen olevan turhan *konkreettinen*, koska se kertoo liian selvästi, mistä asiassa on kyse ja näin ollen nostaa leimautumista pelkäävien miesten kynnystä osallistua ohjelmaan. Lisäksi nainen oli sitä mieltä, että Lyömättömän Linjan pitäisi ottaa sitkeästi yhteyttä niihinkin miehiin, jotka ovat jät-

täneet tulematta tapaamiseen tai jättäytyneet pois ohjelmasta, jotta heidät saataisiin takaisin avun piiriin.

Poliisi oli ohjannut naisen turvakodin avopalveluiden piiriin, ja turvakodista hänet ohjattiin yksilökäyntien jälkeen edelleen perheneuvolan organisoimaan väkivaltaa kokeneiden naisten keskusteluryhmään. Suurin yksilö- ja ryhmäkäynneistä saatu hyöty oli naisen mukaan varmuus, tila olla oma itsensä sekä se, että on päässyt keskustelemaan asiasta, josta ei juurikaan uskalleta puhua. Hänen mielestään koko parisuhdeväkivalta-asia olisikin syytä tehdä julkisemmaksi, jotta siihen voitaisiin ja uskallettaisiin puuttua, eikä sitä enää pidettäisi ”piilo-ongelmana”.

Kun puhutaan keuhkosityövästä, niin voidaan näyttää kuvia, että tältä näyttää keuhkot tupakoitsijalla. Ja että tältä näyttää ientulehdus – ja jokainen tietää, että hammaslääkärissä on tervettä käydä tai mun hampaani on tuon näköiset. Mutta kukaan ei lehdissä puhu siitä, että miltä näyttää hakattu ihminen. (H11)

6 LOPUKSI

6.1 Yhteenveto

Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata Espoossa parisuhdeväkivallan lopettamiseksi ja ehkäisemiseksi järjestettyä yhteistyöverkostoa sekä arvioida yhteistyötä. Tutkimus on prosessievaluatio, jossa ei ollut tarkoitus arvioida sitä, miten yhteistyöverkosto on onnistunut tavoitteissaan. Tämän tutkimuksen aineistolla ei ollut mahdollista tehdä vaikuttavuusarviota väkivallan katkaisuprosessista, mutta toivottavaa olisi, että vaikuttavuutta selvitettäisiin tulevaisuudessa. Prosessin vaikuttavuuden arviointi on kuitenkin mahdollista ainoastaan, jos yhteistyöverkoston tahot huolehtivat siitä, että heidän keräämänsä materiaali on hyödynnettävissä tutkimuksessa.

Tutkimuksen tarkoituksiin kerätyt aineistot eivät olleet kaikilta osin yhdistettävissä, minkä vuoksi viranomaisten ilmoittama perheväkivallan tapahtumavirta ja toisaalta Lyömättömän Linjan parisuhdeväkivaltaan syylistyneistä miehistä koostuva asiakaskunta on kuvattu tutkimuksessa erikseen. Oletettavissa on, että kyseisissä kahdessa aineistossa on päällekkäisyyksiä, toisin sanoen sekä viranomaistahojen että Lyömättömän Linjan asiakkaina olevia henkilöitä, mutta aineistojen pohjalta ei voida esittää tarkempaa arviota näiden henkilöiden lukumäärästä.

Poliisin ja syyttäjän toimintaa kuvataan tutkimuksessa aineistolla, joka koostuu Espoon poliisin vuoden aikana perheväkivallaksi kirjaamista väkivaltatapauksista. Selvästi suurin osa kirjatuista rikoksista oli parisuhdeväkivaltaa, eli väkivaltaa, jonka osapuolet elivät (tai olivat aiemmin eläneet) avio- tai avoliitossa tai olivat seurustelusuhteessa. Tässä aineistossa noin neljässä viidestä poliisin perheväkivallaksi kirjaamasta teosta tekijä oli mies ja uhri nainen. Parisuhdeväkivallan osalta taas lähes yhdeksän kymmenestä väkivallanteosta oli miehen naiselle tekemää väkivaltaa.

Syyttäjän toiminta perheväkivaltatapauksissa oli pitkälti Espoon yhteistyökokeilun alussa sovittujen periaatteiden mukaista. Periaatteeksi asetettiin, että viranomaisten täytyy suhtautua vakavasti perheen sisällä tapahtuvaan väkivaltaan. Toisin sanoen poliisin täytyy kirjata teko rikokseksi ja suorittaa esitutkinta, kun taas syyttäjän on asianmukaisesti vietävä tapaus käsiteltäväksi tuomioistuimeen. Tässä tutkimuksessa poliisilta syyttäjälle edenneistä tapauksista syyte on nostettu runsaassa kuudessakymmenessä prosentissa. Päätöksistä jättää syyte nostamatta yli puolet perustui tarvittavan näytön puuttumiseen. Hieman alle kolmannes syyttämättäjäättämispäätöksistä oli seuraamusluonteisia, ja neljässä tapauksessa syyttäjä ei voinut viedä asiaa tuomioistuimeen, koska kyse oli asianomistajarikoksesta, jossa

asianomistajalla ei ollut asiassa vaatimuksia. Yhteistyökokeilussa sovitusta periaatteista poiketen syyttäjä oli tehnyt kaksi nyttemmin jo kumotun rikoslain 21 luvun 17 pykälän mukaista, uhrin ”vakaalle tahdolle” perustuvaa syyttämättäjättämispäätöstä.

Mainittujen periaatteiden ja yleisemmin Espoon yhteistyöverkoston väkivaltatyön taustalla vaikuttaa ajattelutapa, jossa väkivalta nähdään yhden ihmisen toiseen kohdistamana (instrumentaalisenä) vallankäyttönä. Tämän näkemyksen myötä väkivaltatyön merkittäväksi päämääräksi on muodostunut väkivaltaisen miehen vastuuttaminen omasta käyttäytymisestään. Työn lähtökohtana vallankäyttöä korostavan ajattelutavan omaksuneet auttamistahot pitävät sitä, että parisuhdeväkivallan osapuolia hoidetaan ainakin aluksi erikseen. Miesten kanssa työskentelevä Lyömätön Linja Espoossa on ollut erityisen huomion kohteena tässä tutkimuksessa, mikä ei kuitenkaan tarkoita, että yhteistyöverkostossa keskityttäisiin ainoastaan väkivaltaisten miesten auttamiseen. Väkivallan uhrien, eli yleensä naisten (ja lasten), turvallisuuden varmistaminen nähdään väkivaltatyön ensisijaisena tavoitteena myös miesten kanssa työskentelemiseen keskittyneessä Lyömättömässä Linjassa. Tästä huolimatta merkittävä osa väkivallan uhreista näyttää kuitenkin jäävän avun piirin ulkopuolelle.

Yhtenä päämääränä Espoon verkostoyhteistyöllä on se, että lähes kaikki¹⁶¹ poliisin kanssa tekemisiin joutuneet parisuhdeväkivaltaan syyllistyneet miehet kävisivät läpi väkivallan katkaisuhjelman.¹⁶² Näin ei kuitenkaan tapahdu. Vain harvat miehistä kertoivat saaneensa tiedon Lyömättömästä Linjasta poliisilta. Toisaalta miehet ovat voineet nimetä tiedon lähteen vain viimeisimmän tai omasta mielestään tärkeimmän lähteen – esimerkiksi puolisonsa – tai ovat halunneet korostaa oma-aloitteisuuttaan kertomalla itse etsineensä tiedon ohjelmasta vaikkapa internetistä. Osa näistä miehistä on saattanut kuitenkin saada tiedon Lyömättömästä Linjasta aiemmin poliisilta. Haastatteluista käy ilmi joitakin syitä sille, että läheskään kaikki miehet eivät syystä tai toisesta tule koskaan Lyömättömään Linjaan. Syynä voi olla esimerkiksi ohjauksen puute, miehen kyvyttömyys nähdä omaa käyttäytymistään vääränä – tai jokin muu tekijä. Lisäksi *miehiä on vaikea saada motivoitua todella sitoutumaan väkivallan katkaisuhjelman suorittamiseen.*

¹⁶¹ Lukuun ottamatta esimerkiksi törkeisiin väkivaltarikoksiin tai seksuaalirikoksiin syyllistyneitä tai mielenterveysongelmista kärsiviä miehiä.

¹⁶² Tavoitteena toki on, että myös sellaiset väkivaltaiset henkilöt, jotka eivät joudu tekemisiin poliisin kanssa, hakeutuisivat avun piiriin. Varsinainen ohjaus voi kuitenkin tapahtua vasta väkivallan tullessa poliisin tai jonkin muun tahon (esimerkiksi turvakodin tai perheneuvolan) tietoon.

Pääasiassa Lyömättömään Linjaan tulleet miehet elivät parisuhteessa ja olivat hakeutuneet ohjelmaan puolisonsa (tai jonkun muun) kehotuksesta havahduttuaan huomaamaan oma väkivaltainen käyttäytymisensä. Havahduttamisen oli saattanut aiheuttaa esimerkiksi puolison hakeutuminen lääkäriin tai muualle avun piiriin, eron uhka, poliisin väliintulo tai aikaisempaa vakavampi väkivaltatilanne. Miehet toivoivat saavansa Lyömättömästä Linjasta muun muassa lisää itseymmärrystä, itsehillintää ja keinoja eläkkeeseen väkivallatonta elämää. Miehet kertoivat käyttäneensä fyysistä ja henkistä väkivaltaa, jonka he olivat kohdistaneet etenkin puolisoonsa. Harvempi miehistä kertoi käyttäneensä myös esimerkiksi taloudellista väkivaltaa, ja seksuaalista väkivaltaa myönsi tehneensä vain muutama. Miesten kumppanit kuitenkin kertoivat täyttämässään seurantalomakkeissa yleisemmin myös taloudellisesta, seksuaalisesta ja lapsiin kohdistuvasta väkivallasta.

Väkivallan katkaisuohtelman suorittamisen jälkeen täytetyissä seurantalomakkeissa miehet kertoivat sekä fyysisen että henkisen väkivallan vähentyneen tai loppuneen ja olivat huomattavasti aiempaa tyytyväisempiä tilanteeseensa. Tutkimuksessa haastatellut, ohjelman suorittamisen jälkeen niin sanottuun jatkoryhmään osallistuneet miehet vaikuttivat olevan kaikkiaan hyvin kiitollisia saamastaan mahdollisuudesta osallistua Lyömättömän Linjan ohjelmaan. Tähän vaiheeseen saakka jatkavat asiakkaat ovat kuitenkin harvinaisia, sillä monet lopettavat ohjelman kesken.

Espoon Lyömättömän Linjan ohjelman läpi käyneet miehet ja toisaalta heidän puolisonsa olivat jokseenkin erimielisiä ohjelman vaikutuksista miehen käyttäytymiseen. Pääsääntöisesti miehet kokivat puolisoitaan useammin käyttäytymisensä muuttuneen väkivallattomaksi tai ainakin vähemmän väkivaltaiseksi. Etenkin tutkimuksessa haastatellut väkivallan katkaisuohtelman suorittaneet miehet suhtautuivat hyvin toiveikkaasti ohjelman aikaansaamiin muutoksiin ja antoivat tästä tunnustusta Lyömättömälle Linjalle. Tuloksia tarkastellessa on kuitenkin syytä muistaa, että kyseessä on valikoituneen ryhmän jälkikäteiset arviot muutoksista omassa käyttäytymisessään, eikä lausuntojen pohjalta tästä syystä voida tehdä pitäviä päätelmiä ohjelman vaikuttavuudesta. Espoon Lyömättömän Linjan väkivallankatkaisun läpikäyneiden miesten positiivinen suhtautuminen ohjelmaan on itsessään prosessiarvioon sisältyvä tutkimustulos, jota voidaan hyödyntää esimerkiksi kehittämistarpeiden ja -keinojen löytämiseksi.

Suurimpana haasteena tutkimuksessa haastatellut yhteistyötahot näkivät nimenomaan miesten motivoimisen Lyömättömään Linjaan. Haastatteluisa pohdittiin, voitaisiinko parisuhdeväkivaltaan syyllistyneet miehet jollakin keinolla velvoittaa osallistumaan väkivallan katkaisuohtelmaan. Mahdollisuus liittää väkivallan katkaisuohtelma osaksi rikoksen seuraamusta

sai haastateltavilta yleistä mutta hyvin varovaista tukea – haastateltavat myönsivät uuden tyyppisen seuraamuksen kehittämisen vaativan lainsäädäntötoimia. Lisäksi ehdotettiin sitä vaihtoehtoa, että tuomioistuin *suositelisi* ohjelmaan osallistumista miehelle. Kolmas esillä ollut vaihtoehto miesten motivoimiselle osallistumaan ohjelmaan oli se, että syyttäjä ottaisi ohjelmaan sitoutumisen huomioon syyteharkinnassaan. Näiden seikkojen tarkasteleminen on syyttäjän itsensä harkittavissa. Haastattelujen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että ainakin osa syyttäjistä ottaa nykyisinkin huomioon miehen sitoutumisen Lyömättömään Linjaan merkkinä katumuksesta.

Keskeisimmät tämän aineiston pohjalta tehtävät johtopäätökset ovat ensiksikin se, että 1) suurin osa poliisin tietoon tulleesta perheissä tapahtuvasta väkivallasta on *parisuhdeväkivaltaa* ja nimenomaan miehen naiselle tekemää väkivaltaa.¹⁶³ Koska väkivallan tekijä on itse vastuussa käyttäytymisestään, miesten kanssa tehtävä väkivallan lopettamiseen ja ennaltaehkäisemiseen tähtäävä työ on ehdottoman tärkeää. Toiseksi, 2) väkivallan uhrien eli useimmiten naisten ja lapsien auttaminen on jäänyt liian vähälle huomiolle. Eri tahojen olisi nykyistä paremmin huolehdittava siitä, että *väkivallan uhreille järjestetään apua*. Muun yhteistyön ohella eri viranomaisten ja järjestöjen olisi lisäksi 3) pidettävä huolta siitä, että keskustelu väkivaltatyön taustalla vaikuttavista ajatusmalleista, suhtautumistavoista ja työn päämääristä jatkuu.

4) Väkivaltatyön osapuolet kokivat *ajatustenvaihdon* olevan yksi yhteistyön parhaista puolista. Viime aikoina keskustelu on kuitenkin jäänyt vähemmälle, koska verkostotapaamisia on ollut hieman harvemmin. Yhteistyömallin ja -verkoston jäsenet olivat haastatteluissa jossain määrin erimielisiä esimerkiksi siitä, voidaanko miehen osallistuminen auttamisohjelmaan ottaa huomioon syyte- tai tuomioharkinnassa. Yksimielisiä sen sijaan oltiin siitä, että 5) miehiä on pääsääntöisesti *hyvin vaikea motivoida* hakeutumaan ja sitoutumaan väkivallan katkaisuojelmaan. Miehiä ei voida tällä hetkellä velvoittaa suorittamaan ohjelmaa, joten mahdollisia keinoja heidän saamiseen ohjelmaan ovat neuvonta, ohjaus ja suosittelu. 6) Poliisin rikostutkinnan yhteydessä tekemä neuvontatyö on tärkeää miesten ohjaamiseksi Lyömättömään Linjaan, ja sitä on syytä jatkaa. Tehokkaan tiedonjakelun varmistamiseksi myös järjestyspoliisit voisivat harkintansa mukaan neuvoa miehiä väkivallan katkaisuojelmaan. Tällä hetkellä mies neuvotaan Lyömättömään Linjaan rikostutkinnan yhteydessä, eivätkä läheskään kaikki parisuhdeväkivaltatapaukset etene rikostutkintaan saakka. Ohjelmaan ohjaaminen ei kuitenkaan saa jäädä pelkästään poliisin

¹⁶³ Ks. luku 3 kuviot 2–4.

tehtäväksi, koska useimmat miehistä saavat kertomansa mukaan tiedon Lyömättömästä Linjasta muualta.

6.2 Pohdintaa ja suosituksia

Miesten (naisiin kohdistaman) perhe- ja parisuhdeväkivallan lopettaminen ja ennalta ehkäiseminen on ensisijaisen tärkeä tavoite, jonka saavuttamiseksi tarvitaan vielä lisää toimenpiteitä. Suomalaisen väkivaltatyön kentällä on viime vuosina näkynyt yhä useampia väkivaltaisille miehille suunnattuja auttamisohjelmia, joiden tarkoituksena on tavalla tai toisella lopettaa miehen tekemä väkivalta. Väkivaltaisuuden ehkäisemisen ja resurssien oikean suuntaamisen varmistamiseksi olisi kuitenkin syytä tarkastella erilaisia miesten ohjelmia ja viranomaisten toimintatapoja *vaikuttavuuden* näkökulmasta. Millä tavalla miesten väkivaltaisuutta pystytään ehkäisemään? Mikä toimii ja mikä ei? *Tämän tutkimuksen tavoitteena ei ole vastata Espoon Lyömättömän Linjan tarjoaman väkivallan katkaisuhjelman vaikutuksia koskeviin kysymyksiin, eikä tutkimuksen tarkoituksiin kerätyn aineiston perusteella voida tehdä johtopäätöksiä ohjelman vaikuttavuudesta.* Tässä ei myöskään ole arvioitu eri hoitomallien (vuorovaikutus- ja vallankäyttömallit) keskinäistä paremmuutta tai kykyä vähentää parisuhdeväkivaltaa.

Tulevaisuudessa olisi hyvä selvittää tarkemmin, millaisin asetelmin eri ohjelmien ja mallien vaikuttavuutta voitaisiin arvioida. Vaikuttavuusarvio voisi perustua esimerkiksi tutkimusaineistolle, joka sisältäisi tietoa ensiksikin ohjelmaan osallistuneiden miesten käyttäytymisestä ja toiseksi parisuhteessaan väkivaltaisten, väkivallan katkaisuhjelmaan osallistumattomien miesten käyttäytymisestä. Tällainen vaikuttavuusarviointi voisi sisältää vaikkapa kolme keskenään vertailukelpoista ryhmää siten, että osa koeryhmän miehistä osallistuisi ohjelmaan, jossa väkivalta nähdään vuorovaikutuksen häiriönä, ja osa puolestaan ohjelmaan, joka korostaa väkivallan instrumentaalisuutta osana vallankäyttöä. Vertailuryhmän miehet eivät osallistuisi lainkaan ohjelmiin, vaan heille tuomittaisiin ainoastaan asianmukainen rikosoikeudellinen seuramus. Koska tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaisi siltä, että toisinaan väkivallan katkaisuhjelman positiiviset vaikutukset saattavat osittain hävitä ajan myötä ohjelman päätyttyä, vaikuttavuusarvion tutkimusaineiston täytyisi kattaa pidempi ajanjakso miesten elämässä. Vaikuttavuusarvioinnissa olisi myös olennaista selvittää arviointiin osallistuvien miesten kumppaneiden kokemuksia muutoksista puolisonsa käytöksessä ja/tai ajattelutavassa.

Keskeistä miesten väkivaltaisuuden ehkäisemisen kannalta olisi lisäksi se, että varmistettaisiin mahdollisimman monien väkivaltaisten miesten ohjaaminen väkivallan katkaisuojelmaan. Lyömätöntä Linjaa koskevan tiedon välittäminen tehokkaasti ja laajasti on tämän tavoitteen kannalta ensisijaisen tärkeää, joten eri tahojen olisikin tarpeen pohtia, miten he voisivat osaltaan vaikuttaa yhä useampien miesten motivoimiseksi hakeutumaan avun piiriin. Eräänä ehdotettuna toimintatapana voisi toimia se, että kotihälytykseen vastannut järjestyspoliisin partio informoisi parisuhdeväkivallasta epäilemäänsä miestä Lyömättömästä Linjasta. Kotihälytystilanteet kuitenkin vaihtelevat suuresti,¹⁶⁴ ja informaation antaminen täytyisi jättää poliisien itsensä tilannekohtaiseen harkintaan. Yhteistyöverkoston jäsenten voisi kuitenkin olla hyödyllistä keskustella Lyömättömään Linjaan ohjaamisen laajentamisesta useampiin tahoihin.

Poliisin voi olla vaikea arvioida miehen sopivuutta väkivallan katkaisuojelmaan, mutta harkintavalta ratkaisussa neuvoa mies Lyömättömään Linjaan on silti hyvä säilyttää. Poliisit ovat jättäneet esimerkiksi niin sanottuja moniongelmaisia miehiä – pääasiassa ilmeisesti alkoholisteja ja/tai mielenterveysongelmista kärsiviä – ohjaamatta Lyömättömään Linjaan. Moniongelmaisten miesten ei ole nähty joko voivan hyötyä väkivallan katkaisuojelmasta tai soveltuvan muuten ”liian vaikeina tapauksina” ko. ohjelmaan. Rikostutkijoiden tai muiden miehiä ohjaavien poliisien on syytä kiinnittää huomiota väkivaltaan syyllistyneen miehen soveltuvuuteen Lyömättömään Linjaan ja hänen mahdollisuksiinsa hyötyä ohjelmasta, mutta toisaalta huomiota tulisi kiinnittää myös siihen, että mahdollisimman monet miehet saavat tiedon Lyömättömästä Linjasta. Toisin sanoen poliisi ei saisi suorittaa liikaa karsintaa ohjelmaan neuvomiensa miesten kohdalla, vaan epäselvissä tilanteissa miehen ongelmallisuuden ja mahdollisuuksien arviointi tulisi jättää väkivallan katkaisuohjelman työntekijöille.

Yhteistyöverkoston keskeisiä tehtäviä ovat myös tiedon jakaminen ja sen välittäminen eteenpäin. Jokaisella verkoston taholla on varsinainen päätyönsä, jonka *ohella* pidetään yllä yhteistyötä ja kerätään tietoa muiden tahojen toiminnasta. Eri tahojen pitäisi silti pyrkiä varmistamaan, että yhteistyö ei Espoossa muutu tulevaisuudessa pelkäksi sanonnaksi, vaan että verkoston jäsenet kokoontuvat edelleen, keskustelevat ja tutustuvat toisiinsa. Näin voidaan muun muassa integroida uudet työntekijät väkivaltatyön piiriin, saada tietoa muiden tahojen toimintatavoista ja -resursseista sekä

¹⁶⁴ Lampikoski kuvaa tyypillistä perjantai-illan kotihälytystehtävää kaoottiseksi tilanteeksi, joka ei ole kenenkään hallinnassa. Paikalla saattaa olla pieniä lapsia, avo- tai aviopuolisoita (jotka eivät vakinaisesti asu asunnossa) ja sivullisia. Monet voivat myös olla vahvasti humalassa. Lisäksi poliisi saattaa joutua käymään samassa asunnossa monta kertaa jopa saman illan aikana. Lampikoski (2003), 167.

pitää väkivaltateema muistissa eri työyhteisöissä. Tiedon välittämisen merkitystä ei pidä aliarvioida. Espoon yhteistyöverkoston parhaita puolia on ollut nimenomaan tiivis yhteydenpito, jonka myötä eri toimijoiden työtavat ovat muotoutuneet yhteensopiviksi. Lisäksi yhteistyön kautta on saavutettu avoimuutta, joka on lisännyt luottamusta eri yhteistyökumppanien toimintaan. Yhteydenpitoa muihin verkoston jäseniin ei näin ollen pitäisi nähdä toisarvoisena muuhun väkivaltatyöhön nähden.

Yksi tärkeimmistä yhteydenpidon muodoista väkivaltatyötä tekevien viranomaisten ja järjestöjen välillä liittyy väkivallan kaikkien osapuolten saattamiseen avun piiriin. Sujuvan tiedonkulun avulla väkivallan tekijää ja toisaalta uhria/uhreja auttavien tahojen välillä voitaisiin varmistaa, että uhrin turvallisuus ja hyvinvointi huomioidaan vielä nykyistä paremmin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kun mies hakeutuu väkivallan katkaisuojelmaan, myös hänen puolisolleen ja lapsilleen tarjotaan tukipalveluja.¹⁶⁵ Jatkuva yhteydenpito eri auttajatahojen, esimerkiksi Lyömättömän Linjan ja turvakodin tai perheneuvolan välillä tarkoittaa myös sitä, että miehen väkivaltaisuutta seurataan usealta taholta, ja siihen voidaan puuttua tehokkaasti.

Yhteistyöverkoston ylläpitäminen on edelleen yksistään järjestöjen vastuulla huolimatta siitä, että järjestöt ovat jo muutaman vuoden ajan pyrkineet saamaan Espoon kaupunkia jakamaan osan vastuusta. Julkisen vallan tehtäväksi on kuitenkin perustuslaissa asetettu kansalaisten perusoikeuksien, kuten oikeuden henkilökohtaiseen turvallisuuteen, toteutumisen turvaaminen.¹⁶⁶ Näin ollen voidaan perustellusti edellyttää myös kunnan osallistumista väkivallan ehkäisemiseksi tehtävään työhön.

Tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaisi siltä, että Espoon yhteistyöverkoston toimijoiden käsitykset väkivaltailmiöstä ja väkivallan lopettamiseksi tehtävästä työstä eivät enää ole keskenään täysin yhteneviä tai vuonna 2001 aloitetun yhteistyökokeilun periaatteiden mukaisia. Epäselvää tosin on, ovatko eri toimijoiden käsitykset aikaisemmin olleet nykyistä yhteneväisempiä. Eräänä periaatteena yhteistyössä on ollut esimerkiksi se, että osallistuminen väkivallan katkaisuojelmaan tapahtuu samanaikaisesti etenevän rikosprosessin rinnalla eikä vaikuta prosessin kulkuun tai rikoksen seuraamuksiin. Tässä tutkimuksessa kuitenkin sekä yksi poliiseista että syyttäjät katsoivat mahdolliseksi ja jopa toivottavaksi, että miehen osallistuminen Lyömättömän Linjan tarjoamaan ohjelmaan otetaan huomioon syyteharkinnassa lieventävänä asianhaarana tai rikosprosessin muussa vai-

¹⁶⁵ Perttu kuitenkin muistuttaa, että tukipalvelujen tarjoamisen väkivallan kohteeksi joutuneelle puolisolle ei tule tapahtua miehen itsensä välityksellä, koska viesti saattaa vääristyä. Perttu (2001), 73.

¹⁶⁶ Suomen perustuslaki 731/1999.

heessa, esimerkiksi tuomioistuimessa, miehen eduksi laskettavana seikkana. Tätä näkemystä perusteltiin sillä, että ohjelmaan osallistuneen miehen voidaan luotettavasti nähdä katuvan tekoaan ja pyrkivän aktiivisesti eroon väkivaltaisesta käyttäytymisestä.

Yhteistyömallin ja -verkoston jäsenet olivat jokseenkin erimielisiä siitä, saako väkivallan katkaisuojelmaan osallistuminen vaikuttaa – tai *pitäisikö* sen vaikuttaa – rikosasian etenemiseen rikosprosessissa. Lisäksi tutkimuksessa tuli esiin yhteistyökokeilussa sovittujen periaatteiden vastaisia käsitteitä sovittelun soveltuvuudesta parisuhdeväkivaltaan. Parisuhdeväkivallan sovittelua koskeva vilkas keskustelu on osoittanut, että aiheesta ollaan Suomessa yleisesti hyvinkin erimielisiä. Espoon yhteistyökokeilun alussa kuitenkin sovittiin periaatteesta olla ohjaamatta parisuhdeväkivaltatapauksia sovitteluun, koska sovittelua pidettiin vääränä ratkaisuna kyseisessä epätasapainoisessa tilanteessa. Poliisi ei Espoossa edelleenkään ohjaa parisuhdeväkivaltatapauksia sovitteluun – vaikka edelleen parisuhdeväkivaltaa toki sovittelaa Espoossakin – mutta tässä tutkimuksessa tuli ilmi, että kaikki poliiseista eivät näe parisuhdeväkivallan sovittelulle mitään periaatteellista estettä.

Eri toimijoiden yhdessä aiemmin sopimat periaatteet sovittelun sopimattomuudesta parisuhdeväkivaltaan ja Lyömättömään Linjaan sitoutumisen vaikuttamattomuudesta rikosprosessiin ovat useiden tässä tutkimuksessa haastateltujen yhteistyömallissa toimivien henkilöiden mielestä perusteltuja. Pääasiassa Espoon yhteistyömallissa toimitaan edelleen kyseisten periaatteiden mukaisesti. Yhteistyön toimivuuden varmistamiseksi eri tahoja olisi kuitenkin hyvä aika ajoin muistuttaa sovituista periaatteista. Haastatellut pitivät tärkeänä sitoutumista aiemmin sovittuihin periaatteisiin. Jos jotkut tahot eivät kuitenkaan enää katso voivansa sitoutua niihin periaatteisiin ja omaksuvat uusia toimintatapoja, tästä täytyisi heidän mielestään tiedottaa myös muille yhteistyötahoille. Tiivis yhteydenpito ja ajatustenvaihto eri osapuolten välillä mahdollistaa myös sen, että tarvittaessa yhteistyöverkostossa voidaan sopia uusista toimintaperiaatteista, joihin kaikki osapuolet pystyvät sitoutumaan.

Yhteistyön periaatteista ja samanlaisesta ajattelutavasta koskien perhe- ja parisuhdeväkivaltaa olisi syytä huolehtia työn sujumisen varmistamisen ohella myös siksi, että eri tahot eivät lähettäisi vääränlaista viestiä suhtautumisesta väkivaltaan. Parisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi ja sen ehkäisemiseksi olisi varmistettava, että kaikki tahot suhtautuvat perhe- ja parisuhhteissa esiintyvään väkivaltaan vakavasti ja pitävät sitä vähintään yhtä vakavana kuin muuta, vieraiden välistä väkivaltaa. Tekijän motivoimiseksi haakeutumaan avun piiriin on olennaista, että väkivaltatyötä tekevät viranomaiset ja auttajatahot tai väkivallasta tietoiset läheiset eivät vähättele vä-

kivaltaa vaan puuttuvat tilanteeseen ja mahdollisuuksiensa mukaan motivoivat miestä hakemaan apua väkivaltaisuuteensa. Sekä viranomaisten että miesten itsensä haastatteluissa tuli ilmi, että miehen hakeutumista avun piiriin edeltää usein jokin ”herättävä” kokemus, esimerkiksi avioero, puolison lähteminen turvakotiin tai viranomaisten väliintulo.

Lähtökohtana Espoon väkivaltatyössä on pidetty uhrin turvallisuuden selvittämistä ja turvan sekä avun tarjoamista mahdollisimman tehokkaasti. Parisuhdeväkivallasta puhumisen tultua viime vuosina sallitummaksi avun tarjoajien saamat yhteydenotot ovat moninkertaistuneet, eikä apua aina enää ole saatavissa riittävän nopeasti. Naisten ja myös lasten auttamiseen suunnattuja resursseja pitäisikin lisätä nykyisestä, sillä, kuten tämäkin tutkimus osoitti, merkittävä osa väkivallan uhreista jää auttamisjärjestelmän ulkopuolelle. Miesten naisiin kohdistama väkivalta on enimmäkseen nimenomaan parisuhde- ja perheväkivaltaa, josta koituu vakavia seurauksia paitsi naiselle ja miehen itsensä hyvinvoinnille myös perheen lapsille. Monet lapsista eivät kuitenkaan ole lainkaan avun piirissä, mitä voidaan pitää merkittävänä ongelmana. Koska kotonaan väkivaltaa todistaneet lapset ovat tutkitusti¹⁶⁷ muita lapsia alttiimpia ajautumaan itse myöhemmin joko väkivallan uhriksi tai sen tekijäksi, täytyy lasten saaminen avun piiriin katsoa myös merkittävänä parisuhdeväkivaltaa ehkäisevänä toimenpiteenä.

Vaikka Lyömättömän Linjan ohjelmassa korostetaan tekijän vastuunottoa väkivallasta, uhrien ja tekijöiden väkivaltaa koskevia lomakkeita verrattaessa näyttää siltä, että tekijät eivät ole ohjelmassa myöntäneet läheskään kaikkea käyttämänsä väkivaltaa. Erityisesti he ovat jättäneet kertomatta seksuaalisesta väkivallasta ja lapsiin kohdistuvasta väkivallasta, mutta myös osasta tavallista väkivaltaa. Tämä herättää kaksi kysymystä, jotka olisi hyödyllistä huomioida jatkotutkimuksessa. Ensinnäkin pitäisi pohtia, voiko väkivallan vähättelyllä ja vastuunotosta kieltäytymisellä olla sellainen vaikutus, että ohjelmasta ei ole niin paljon apua kuin siitä voisi olla. Tulisiko siis ohjelmassa painottaa vastuun ottamista vielä entistä enemmän? Toinen kysymys on se, pitäisikö jo ohjelman alussa olla tiiviimmin yhteydessä väkivallan uhuriin paitsi uhrin oman turvallisuuden vuoksi myös siksi, että ohjelmassa työskentely miehen kanssa perustuisi alusta alkaen realistiselle käsitykselle miehen käyttämästä väkivallasta.

¹⁶⁷ Esim. Heiskanen & Piispa (1998), 17; 60–61.

LÄHTEET

- Ajo, Annamari; Alasaarela, Sanna; Grönroos, Sanna; Holma, Juha M.; Kapanen, Katja; Liikamaa, Mirva; Partanen, Terhi; Tantarimäki, Tiina & Wahlström, Jarl (2005) *Lähisuhdeväkivalta – Selitysmallit ja puhetaipojen tutkimus*. Teoksessa Holma, Juha M. & Wahlström, Jarl (toim.): Iskuryhmä. Miesten puhetta Vaihtoehto väkivallalle -ryhmissä, 11–23. Helsinki: Yliopistopaino.
- Ajo, Annamari & Grönroos, Sanna (2005) *Selittäminen ja vastuunotto miesten puheessa*. Teoksessa Holma, Juha M. & Wahlström, Jarl (toim.): Iskuryhmä. Miesten puhetta Vaihtoehto väkivallalle -ryhmissä, 90–113. Helsinki: Yliopistopaino.
- Alasaarela, Sanna (2005) *Ryhmäidentiteetin rakentuminen hoidon aikana*. Teoksessa Holma, Juha M. & Wahlström, Jarl (toim.): Iskuryhmä. Miesten puhetta Vaihtoehto väkivallalle -ryhmissä, 135–153. Helsinki: Yliopistopaino.
- Andrews, B. & Brown, G. W. (1988) *Marital violence in the community: a biographical approach*. *British Journal of Psychiatry*, 153(1988), 305–312.
- Antikainen, Jukka (1999) *Perheväkivallan perhekeskeinen hoito*. Teoksessa Aaltonen, Jukka & Rinne, Raili (toim.): Perhe terapiassa. Vuoropuhelua vuosituhannen vaihtuessa. Suomen Mielenterveysseuran Koulutuskeskus. Jyväskylä.
- Balzer, Roma (1999) *Hamilton Abuse Intervention Project; The Aotearoa Experience*. Teoksessa Shepard & Pence (1999): *Coordinating Community Responses to Domestic Violence*, 239–254. Thousand Oaks / London / New Delhi: Sage Publications.
- Bevan, Emma & Higgins, Daryl J. (2002) *Is Domestic Violence Learned? The Contribution of Five Forms of Child Maltreatment to Men's Violence and Adjustment*. *Journal of Family Violence*, Vol. 17, No. 3.
- Copenhaver, Michael M. (2000) *Testing a Social-Cognitive Model of Intimate Abusiveness Among Substance-Dependent Males*. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 26(4), 603–628.
- Dobash, R. E. & Dobash, R. P. (1979) *Violence Against Wives*. New York: Free Press.
- Dobash, Russell; Dobash, Rebecca; Cavanagh, Kate & Lewis, Ruth (1996) *Research Evaluation of Programmes for Violent Men*. The Scottish Office Central Research Unit.
- Dobash, R. Emerson; Dobash, Russell P.; Cavanagh, Kate & Lewis, Ruth (2000) *Changing Violent Men*. Thousand Oaks / London / New Delhi: Sage Publications.
- Edwards, Susan S. M. (1989) *Policing 'Domestic' Violence. Women, the Law and the State*. London / Newbury Park / New Delhi: Sage Publications.
- Eriksson, Maria; Hester, Marianne; Keskinen, Suvi & Pringle, Keith (ed.) (2005) *Tackling Men's Violence in Families. Nordic issues and dilemmas*. Bristol: The Policy Press.
- Ervasti, Kaijus (2004) *Käräjäoikeuksien sovintomenettely. Empiirinen tutkimus sovinnon edistämisestä riitaprosessissa*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 207.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

- Furman, Ben & Ahola, Tapani (1992) *Väkivaltakierteen katkaiseminen – uhri, tekijä ja verkosto*. Duodecim 108/1992, 304–310.
- HE 93/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikosasioiden sovittelusta.
- Hautamäki, Jari (2005) Selonteko Lyömätön Linja Espoossa -toiminnasta vuodelta 2004. (<http://www.lyomatonlinja.fi>)
- Hautamäki, Jari; Kaski, Jukka & Poukka, Heikki (2002) Perheväkivalta rikosprosessissa – selvitys Espoossa toteutetusta yhteistyökokeilusta 2001–2002.
- Hearn, Jeff (1998) *The Violences of Men*. London: Sage.
- Heiskanen, Markku (2002) Väkipvalta, pelko, turvattomuus. Surveytutkimusten näkökulmia suomalaisten turvallisuuteen. Helsinki: Tilastokeskus.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna (1998) Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Helsinki: Tilastokeskus.
- Helminen, Klaus; Lehtola, Kari & Virolainen, Pertti (2002) Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki: Kauppakaari. Lakimiesliiton Kustannus.
- Holder, Robyn (1999) *Pick 'n Mix or Replication; The Politics and Process of Adaptation*. Teoksessa Shepard & Pence (1999): *Coordinating Community Responses to Domestic Violence*, 255–271. Thousand Oaks / London / New Delhi: Sage Publications.
- Holma, Juha M. & Wahlström, Jarl (toim.) (2005) Iskuryhmä. Miesten puhetta Vaihtoehto väkivallalle -ryhmissä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Holma, Juha M.; Laitila, Aarno; Wahlström, Jarl & Sveins, Petteri (2005) *Miehet väkivaltahoito-ohjelmien kohteena: lähtökohtia ja toimintaperiaatteita*. Teoksessa Holma, Juha M. & Wahlström, Jarl (toim.): Iskuryhmä. Miesten puhetta Vaihtoehto väkivallalle -ryhmissä, 24–50. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hurttu, Olli (2002) Kuoleman aiheuttanut lähisuhdeväkivalta. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 21. Helsinki: Edita.
- Husso, Marita (2003) Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Tampere: Osuus-kunta Vastapaino.
- Johnson, H. (1996) *Dangerous domains: Violence Against Women in Canada*. Toronto: Nelson.
- Jolkkonen, Pekka & Varjonen, Panu (2002) Väkipvalta – tunteita, toimintaa ja vastatunteita. Miessakit ry:n julkaisuja 2002:2. Helsinki: Miessakit ry.
- Jäppinen, Olli (2005) *Porvoonseudun perheasiain neuvottelukeskus: väkivaltaisesta käyttäytymisestä eroon haluavien miesten keskusteluryhmä 1999–2004*. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Työryhmän taustaineistot ja suositukset. Rikksentorjuntaneuvoston kansallinen väkivallan vähentämisohjelma. (<http://www.rikksentorjunta.fi/30678.htm>)
- Kaski, Jukka (2002) *Perheväkivalta rikosprosessissa yhteistyömalli 2001–2002*. Teoksessa Hautamäki, Jari; Kaski, Jukka & Poukka, Heikki: Perheväkivalta rikosprosessissa. Selvitys Espoossa toteutetusta yhteistyökokeilusta 2001–2002.
- Kapanen, Katja (2005) *Naiskuvat miesten puheessa*. Teoksessa Holma, Juha M. & Wahlström, Jarl (toim.): Iskuryhmä. Miesten puhetta Vaihtoehto väkivallalle -ryhmissä, 72–89. Helsinki: Yliopistopaino.
- Keskinen, Suvi (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuolivalta ja kielelliset käytännöt. Tampere: Tampere University Press.
- Korander, Timo; Laapio, Marja-Liisa & Soine-Rajanummi, Seppo (2002) *Nollatoleranssin, ”Viideltä saunaan ja kuudelta putkaan” -hankkeen ja monitoringin perusteet*. Teoksessa Korander, Timo & Soine-Rajanummi,

- Seppo (toim.): Kaheksalta koskarille – samantien sakot. Tampereen nollatoleranssikokeilu 1999–2000: historiallinen konteksti, vastaanotto ja vaikuttavuus, 21–59. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 13.
- Lahti, Minna (2001) *Domesticated Violence. The power of the ordinary in everyday Finland*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lampikoski, Mikko (2003) *Poliisin tehtävät ja mahdollisuudet väkivaltatyössä*. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja: Lapset, perhe ja väkivaltatyö, 167–179. Helsinki: WSOY.
- Lappi-Seppälä, Tapio (2002) Rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopuminen. Teoksessa Rikosoikeus. 2. uudistettu painos, 333–359. (Kirjoittajat Heinonen, Olavi; Koskinen, Pekka; Lappi-Seppälä, Tapio; Majanen, Martti; Nuotio, Kimmo; Nuutila Ari-Matti & Rautio, Ilkka.) Helsinki: WSOY Lakitieto.
- Lehtinen, Ari-Pekka (2002) Perheväkivalta, poliisin painajainen. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 17. Helsinki: Edita.
- Liikamaa, Mirva & Tantarimäki, Tiina (2005) *Terapeutistien interventioiden rakentuminen ryhmähoidossa*. Teoksessa Holma, Juha M. & Wahlström, Jarl (toim.): Iskuryhmä. Miesten puhetta Vaihtoehto väkivallalle -ryhmissä, 114–134. Helsinki: Yliopistopaino.
- McMurrin, Mary (1999) *Alcohol and Violence*. Child Abuse Review, Vol. 8, 219–230.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna (2004) Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: WSOY.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna (2005) *Perheväkivallan sovittelu on erosovittelua*. Lakimies 2/2005, 273–278.
- Nousiainen, Kevät & Pylkkänen, Anu (2001) Sukupuoli ja oikeuden yhdenvertaisuus. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.
- Nyqvist, Leo (2001) Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Nyqvist, Leo (2004a) Kun mies hakee apua. Miesten kriisikeskuksen arviointi. Väliraportti. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 2/2004.
- Nyqvist, Leo (2004b) *Sukupuoli parisuhdeväkivallan ammatillisessa kohtaamisessa*. Teoksessa Kuronen, Marjo; Granfelt, Riitta; Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi: Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja 2004, 101–130. Juva: PS-kustannus.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (2003) Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Helsinki: WSOY.
- Partanen, Terhi (2005) *Miehinen osakulttuuri ja väkivallan käytön oikeuttaminen*. Teoksessa Holma, Juha M. & Wahlström, Jarl (toim.): Iskuryhmä. Miesten puhetta Vaihtoehto väkivallalle -ryhmissä, 51–71. Helsinki: Yliopistopaino.
- Perttu, Sirkka (2001) *Väkivaltatyön sudenkuopat naisten kokemusten ja kansainvälisten suositusten valossa*. Teoksessa Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (toim.): Tavoitteena uhrin turvallisuus – näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2002, 68–77. Stakes.
- Perttu, Sirkka (2004) Naisiin kohdistuva väkivalta ja sen seulonta äitiys- ja lastenneuvolassa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:6.

- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku (2000) Väkivallan hinta. Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa. Tilastokeskus ja Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Helsinki: Yliopistopaino.
- Poukka, Heikki (2002) *Selvitys perheväkivaltatapauksen syyteharkinnasta*. Teoksessa Hautamäki, Jari; Kaski, Jukka & Poukka, Heikki: Perheväkivalta rikosprosessissa – Selvitys Espoossa toteutetusta yhteistyökokeilusta 2001–2002, 15–28.
- Pulli, Jussi (2005) *Miesten kriisikeskus*. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Työryhmän tausta-aineistot ja suositukset. Rikksentorjuntaneuvoston kansallinen väkivallan vähentämishjelma. (<http://www.rikksentorjunta.fi/30678.htm>)
- Pärssinen, Mikko (2005) *Kuopion kriisikeskuksen perheväkivaltatyö*. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Työryhmän tausta-aineistot ja suositukset. Rikksentorjuntaneuvoston kansallinen väkivallan vähentämishjelma. (<http://www.rikksentorjunta.fi/30678.htm>)
- Ragg, D. Mark (1999) *Dimensions of Self-Concept as Predictors of Men Who Assault Their Female Partners*. Journal of Family Violence, Vol. 14, No. 3.
- Rikksentorjuntaneuvosto (2005) Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi. (<http://www.om.fi/29887.htm>)
- Rikksentorjuntaneuvosto (2005) Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Työryhmän tausta-aineistot ja suositukset. Rikksentorjuntaneuvoston kansallinen väkivallan vähentämishjelma. (<http://www.rikksentorjunta.fi/30678.htm>)
- Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (2001) Tavoitteena uhrin turvallisuus – näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2002. Stakes.
- Shepard, Melanie F. & Pence, Ellen L. (1999) *Coordinating Community Responses to Domestic Violence. Lessons from Duluth and Beyond*. Thousand Oaks / London / New Delhi: Sage Publications.
- Sherman, Lawrence W. (1992) *Policing Domestic Violence. Experiments and dilemmas*. New York: The Free Press.
- Sirén, Reino & Honkatukia, Päivi (toim.) (2005) Suomalaiset väkivallan uhreina. Tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216. Helsinki.
- Sirén, Reino & Tuominen, Martti (2003) Pahoinpitelyrikkokset 1995 ja 1999. Miten poliisi kontrolliviranomaisena reagoi lainmuutokseen? Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 197. Helsinki.
- Säävälä, Hannu (2005) *Ensi- ja turvakotien liiton tarjoamat palvelut väkivaltaa tehneille miehille*. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Työryhmän tausta-aineistot ja suositukset. Rikksentorjuntaneuvoston kansallinen väkivallan vähentämishjelma. (<http://www.rikksentorjunta.fi/30678.htm>)
- Takala, Jukka-Pekka & Mielityinen, Ida (2001) *Rikosten sovittelu ja parisuhdeväkivalta: Sovinnon aika?* Teoksessa Pohjonen, Soile (toim.): *Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät*, 283–327. Helsinki: WSLT.
- Weinehall, Katarina (2005) *”Take my father away from home”: children growing up in the proximity of violence*. Teoksessa Eriksson, Maria; Hester, Marianne; Keskinen, Suvi & Pringle, Keith (toim.): *Tackling Men’s Violence in Families. Nordic issues and dilemmas*, 137–154. Bristol: The Policy Press.

Espoon yhteistyöverkosto¹

Toiminnanjohtaja Sirkka Liisa Altio, *Espoon Turvakoti, Naisten Apu Espoossa ry.*

Johtaja Jari Hautamäki, *Lyömätön Linja Espoossa*

Perheneuvoja Tuula Maijala, *Matinkylän perheneuvola*

Johtava kihlakunnansyyttäjä Tom Ifström, *Espoon kihlakunnan syyttäjäsasto*

Lastenvalvoja Tapani Wacklin, *Espoon kaupungin perhe- ja sosiaalipalvelut*

Sosiaalityöntekijä Mirja Tikkala, *Espoon kaupungin perhe- ja sosiaalipalvelut*

Diakoni Petri Lehtisalo, *Leppävaaran seurakunta*

Ylihoitaja Tuija Leppäkoski, *Jorvin sairaala*

Sosiaalityöntekijä Irene Ojansuu, *Jorvin sairaalan Lastenpsykiatrian poliklinikka*

Sairaanhoitaja Jaana Malinen, *Jorvin sairaalan EA-päivystys*

Inga Poutiainen, *Jorvin sairaalan EA-päivystys*

Aino-Marja Kairamo, *Espoon maahanmuuttajayksikkö*

Aluesuunnittelija Marita Samuelsson, *Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystal-*
velut

Rikoskomisario Jukka Kaski, *Espoon poliisin väkivaltarikosyksikkö*

Ylikonstaapeli Timo Knuutti, *Espoon poliisin väkivaltarikosyksikkö*

Terveyskeskuslääkäri Seppo Miettinen, *Samaria*

Lastentarhanopettaja Kaisa Nyberg, *Kastevuoren päiväkot*

Sosiaalityöntekijä Keijo Erikoinen, *Sosiaali- ja kriisipäivystys*

Carla Kaasalainen, *Otaniemen neuvola*

Perheneuvoja Ann-Mari Hintikka, *Perheasiain neuvottelukeskus*

Koordinaattori Christina Koivukoski, *Espoon turvakoti*

Marjo Karling, *Laurea ammattikorkeakoulu*

Perhekeskuspäällikkö Tapio Nieminen, *Leppävaaran perhekeskus*

Ohjaaja J-P Salonen, *Lyömätön Linja Espoossa*

¹ Tiedot päivitetty 18.3.2005. Lähde: Selonteko Lyömätön Linja Espoossa -toiminnasta vuodelta 2004, Hautamäki (2005).